

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Кафедра філології та соціально-гуманітарних дисциплін

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА
ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

м. Полтава, 2020

УДК 811.161.2'42

ISBN 978-617-7915-13-2

*Друкується за ухвалою вченої ради
Полтавського інституту економіки і права
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
(протокол №4 від 7 грудня 2020 року)*

Рецензенти:

Панасюк Ігор, доктор габілітований, професор Академії ім. Якуба з Парадижа у Гожуві-Великопольському (Республіка Польща), приватний доцент Європейського університету Віадрина у Франкфурті-на-Одері (Німеччина)

Самойленко Григорій, доктор філологічних наук, професор кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу, Ніжинський державний університет, ім. Миколи Гоголя

Черноватий Леонід, доктор філологічних наук, професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. Академік АН ВШ України.

Актуальні питання теоретичної та прикладної лінгвістики. Колективна монографія. Полтава : Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна», 2020. 212 с.

Редакційна колегія:

Мякушко Н.С. – голова організаційного комітету, доктор філософії, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, директор інституту.

Данилюк Л.В. – співголова, канд.філол.наук, доцент, доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін.

Рябокін Н.О. – канд.філол.наук, доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін

Нагорна П.Е. – ст. викл кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін.

У колективній монографії висвітлено актуальні проблеми теоретичної та прикладної сучасної лінгвістики; репрезентації національно-мовної картини світу; теорії і практики перекладу як засобу міжкультурної комунікації; методики викладання та організації навчального процесу в контексті міжкультурного спілкування у внз. Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти ступенів вищої освіти бакалавр, магістр.

За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти відповідають автори, а також наукові керівники (для аспірантів, магістрантів).

ISBN 978-617-7915-13-2

© Полтавський інститут економіки і права, 2020

© Колектив авторів, 2020

ВСТУП

У межах наукової діяльності Полтавським інститутом економіки і права було організовано підготовку колективної монографії з філологічних наук «Актуальні питання теоретичної та прикладної лінгвістики».

До участі в написанні монографії були запрошені науковці, викладачі та аспіранти. Бажаючим взяти участь у формуванні наукової праці було запропоновано наступні тематики для можливих досліджень:

- сучасні тенденції розвитку мови;
- комунікативний аспект мови;
- дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору;
- питання сучасного перекладу та перекладознавства;
- проблеми підготовки сучасного фахівця-філолога: перекладача, науковця, вчителя;
- реформування системи професійної підготовки мовознавців, перекладачів, літературознавців;
- упровадження методики для розвитку філологічних наук;
- теоретичні та прикладні аспекти розвитку філологічної освіти в Україні та в країнах Європейського Союзу.

У результаті праці колективу авторів, об'єднаних спільною ідеєю представити підсумки своїх досліджень, вийшла колективна монографія.

У формуванні видання взяли участь тридцять українських вчених-науковців.

БЄЛЄХОВА ЛАРИСА ІВАНІВНА,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської мови та методики її викладання

ЦАПІВ АЛЛА ОЛЕКСІЇВНА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики
Херсонський державний університет

**МЕТОДИКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АРХЕТИПНИХ СЛОВЕСНИХ
ОБРАЗІВ ТА КОНСТРУЮВАННЯ ЇХ СМИСЛІВ В
АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Вступ. У сучасній когнітивній науці визнано, що людина свідомо використовує лише п'ять відсотків ресурсів свого мозку, решта пов'язана з позасвідомою діяльністю, яку К. Юнг називав “колективним позасвідомим”, архетипами (Юнг, 1996, с. 102). У контексті досліджень когнітивної семантики Дж. Лакофф та М. Джонсон визначили поняття “когнітивного позасвідомого” (cognitive unconscious) як властивості людської психіки (mind) формувати передконцептуальні структури думки шляхом гештальтного сприйняття предметів і явищ об'єктивної реальності через тілесну, чуттєво-наочну й сенсорно-моторну взаємодію людини з оточуючим світом (Lakoff, 1987, с. 269-270; Lakoff, Johnson, 1999, с. 10-11). Наукові експерименти у галузі психології та нейрології довели, що більшість мисленневих операцій людина здійснює автоматично (не усвідомлюючи їх), але не через пригнічення інстинктів позасвідомого, як їх тлумачив З. Фрейд (Фрейд, 1995, с. 341), а тому, що вона оперує ними поза рівнем когнітивного усвідомлення, не додаючи ніяких зусиль до їх розуміння (Churchland 1986, с. 42-46). Це відбувається завдяки тому, що частина поняттєвої системи людини, її розум сформовані ще до рефлексійної стадії її розвитку (Lakoff, Johnson 1999, с. 12).

Мовою сучасної когнітології архетипи К. Юнга можна назвати передконцептуальною основою для формування структур репрезентації знання, своєрідними когнітивними образами, на які орієнтується людина у своїй інстинктивній поведінці: інтуїтивне схоплення архетипів передусе будь-якій її діяльності, це – когнітивна структура, що зберігає родовий досвід людства.

Сьогодні як у вітчизняних, так і зарубіжних дослідженнях окреслено шляхи вивчення архетипів у міфології, фольклорі, релігійних писаннях та художній літературі, визначено коло найбільш розповсюджених архетипних тем, сюжетів, персонажів та символів (Ackerman, 1991; Bodkin, 1952; Boyer, 1996; Campbell, 1988; Frye, 1982, с. 112-124). Предметом дослідження архетипів у лінгвістиці є виявлення способів їх словесного оформлення (див. напр.: Слухай 2011; Старовойтова, 2008; Топорова, 1994, 1996).

Ступінь повноти й адекватності інтерпретації художнього тексту залежить від лінгвістичної компетенції читача, його вміння вилучати нові й приховані смисли, які актуалізовані, більшою мірою, в архетипних образах і символах.

Розбіжність у тлумаченні понять “архетип”, “архетипний смисл” і “архетипний образ”, загальна спрямованість сучасних лінгвістичних розвідок з семантики художнього тексту на виявлення способів і засобів формування й експлікації нових і прихованих смислів, зумовлених специфікою лінгвокреативної майстерності автора і лінгвістичної компетенції читача, визначають **актуальність** дослідження. Основною **метою** статті є розробка методики інтерпретації архетипних образів шляхом виявлення лінгвокогнітивних операцій і прийомів конструювання їх смислів у поетичному дискурсі. **Об’єктом** дослідження постають архетипні словесні образи, а **предметом** – особливості їхнього формування й функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття “архетип”, розроблене К.Г. Юнгом у 1919 році, міцно увійшло в парадигму сучасного наукового знання. Словесними способами прояву архетипів позасвідомого є міфи, легенди, казки, поезія (Campbell, 1988, с. 18), а саме, архетипні словесні образи. У цих культурних формах відбувається поступове шліфування заплутаних та жаклих образів, вони трансформуються у теми, сюжети, символи, все довшеніші за формою та всеоб’ємніші за змістом (Фрай, 1996, с. 113-117).

У дослідженнях К. Юнга поняття архетипу як колективного позасвідомого та архетипного образу як проявленої свідомості постійно уточнювались (пор., напр.: Юнг, 1996-а, с. 93-95; Юнг, 1996-б, с. 112; 345, 101; Юнг, 1997, с. 68). Систематизуючи погляди К. Юнга та інших науковців на природу архетипу, ми виявили низку архетипів, одні з яких слід розглядати як **психологічні архетипи**, тобто як прояв колективного позасвідомого, а інші – як **культурні архетипи**, код загальнолюдської культури.

До психологічних архетипів відносяться архетипи: Самість, Его, Тінь, Дух, Аніма, Анімус, Мати/Жінка, Світло, Темрява, Вогонь, Вода, Земля, Повітря, Море, Орієнтація, Регенерація або Трансформація (Юнг, 1996-а, с. 93-95, 109, 112, 123, 124, 126, 139, 145-148; Юнг, 1997, с. 422;). Психологічний архетип як такий – це лише форма, можливість репрезентації змісту (Юнг, 1996-б, с. 216), а його зміст – згорнуті знання, радше передзнання, отримані у результаті емоційного досвіду, “психофізіологічний компонент людини, її пренатальна свідомість” (Топоров, 1995, с. 577).

Культурні архетипи суть смислообрази, що закарбували загальні базові структури людського існування і постають як “неуспадкована пам’ять колективу” (Успенский, 1970, с. 8). До культурних архетипів відносимо архетипи: Трійці, Мадонни або Богоматері, Персони/Маски,

Героя/Трікстера, Вічного Мандрівника, Світового Дерева, Світового Яйця, Мудрого Старця/Старухи, Життя, Смерті, Розвитку, Метаморфози, тобто Трансформації і таке інше (Маслова, с. 108, 169; Фрезер, 1998, с. 111-115). Не слід плутати поняття архетипа як колективного позасвідомого та архетипного образу як усвідомленого втілення імплікаційних ознак архетипу у творенні текстового конструкту. Список культурних архетипів відкритий, але не безкінечний. Його можна доповнити лише етнокультурними архетипами, а не прообразами літературних творів світової скарбниці.

Етнокультурні архетипи – це константи національної духовності, що виражають та закріплюють основоположні властивості етносу як культурної цілісності. У кожній національній культурі домінують свої етнокультурні архетипи, які суттєво визначають особливості світогляду, характеру художньої творчості та історичної долі народу. Так, у германській духовності К.Юнг виділяє раціоналізм та прагнення свободи й порядку, що відбивається в архетипному образі Вотана, який є “неперевершеним втіленням тієї фундаментальні якості, що особливо властива німцям” (Юнг, 1996-б, с. 389). Архетипом українського духу вважають філософію Серця, що означає переважання емоції над розсудом, інтуїції над раціональністю (Горський, 1990, с. 15). Навряд чи можливо говорити про архетип американського народу через його молодість та неоднорідність, скоріше доцільно визначати стереотипи американського образу життя.

В австралійській культурі простежуються архетипи Змій-Веселка, DREAMING / ДРІМІНГ (спосіб буття австралійських аборигенів), який не має відповідних аналогів в інших культурах і коректного варіанту перекладу). Він осмислюється як хронотоп. «Dreaming» – частина реальності австралійських аборигенів; водночас, це місце зіткнення двох світів: реального й ірреального; місце зародження духовності (Маляренко,

2012, с. 72)

Етноконцепт DREAMING в австралійській лінгвокультурі поєднує минуле й майбутнє, наголошує на всіх духовних і соціальних аспектах життя австралійських аборигенів, втілює їх вірування: для них минуле й майбутнє поєднано в одну позачасову реальність, яка презентує найважливіший аспект давньої системи вірувань корінних австралійців, а також підкреслює її значущість у їх повсякденному житті (Цапів, 2020, с. 147–148). Для автохтонних мешканців Австралії «Dreaming» – не давно минувша епоха, а нескінченна вічність, це місце звідки люди приходять (народжуються), яке оновлює людей (у прямому й переносному значенні) і куди вони повертаються після смерті (ідея реінкарнації).

Слід зауважити, що смисли етноконцептів *БУМЕРАНГ*, *БУШ*, які сформувалися в художній свідомості австралійців під впливом етнореалій Буш і Бумеранг, зумовили розширення імплікативного поля універсального архетипу Світове Дерево. У системі цінностей австралійців Буш асоціюється не тільки із внутрішніми районами Австралії, величезними просторами необжитої землі, а й з усією Австралією і є її уособленням. В австралійській лінгвокультурі етноархетип Світове Дерево має безліч форм репрезентації у міфах, казках, фольклорі, постає в низці обрядів, ритуалів, замовлянь, що є узагальненням досвіду предків австралійських аборигенів. Найбільш яскраве втілення етноархетипу Світове Дерево знаходить в художній літературі, зокрема у віршованих текстах австралійської поезії, об'єктивуючись у фітонімах та трансформуючись у флористичних образах-символах. Дерево є тією ланкою, що поєднує дві стихії: землю і небо. До прикладу, образ неба у контексті поетичного тексту «The Wattle Tree» Д. Вілкокс набуває гіперболізованих ознак, відбиває специфіку міфологічного сприйняття світу австралійськими аборигенами згідно з народно-традиційною

картиною світопорядку. Австралійські аборигени вважають, що Світове Дерево підтримує звід небес, а його гілки посипані зірками:

Towards illimitable skies

From the earth the trees arise:

Givers of Joy, their gold and green

Against the blue of Heaven is seen.

A symbol of man's destiny

*Is the blossoming **the wattle tree***

(HV, Wilcox *The Wattle*, с. 234).

У наведеному фрагменті лексема “gold” водночас експлікує жовтий колір та цінний метал, адже акація є символом Австралії. Фітонім

“wattle” символізує дерево, що надає людині наснаги, радості. На особливу повагу австралійців заслуговує візуальний образ квітучого дерева акації. Сьогодні гілки золотої акації прикрашають герб Австралії. Це національний флористичний символ країни, а 1-го вересня в країні святкується Національний день акації.

Методика аналізу архетипних образів у художньому дискурсі та конструювання їх смислу.

Вихідними для нашого дослідження стали положення когнітивно-комунікативної парадигми про те, що світ не лише інтерпретується, а й конструюється; дискурс, поетичний зокрема, є мисленнево-комунікативною діяльністю адресанта й адресата, яка є сукупністю процесу й результату і включає позалінгвальний та власно лінгвальний аспекти (Шевченко, 2005, с. 17). Значення й смисли містяться не в мовленнєвих одиницях (Lakoff, 1999, р. 11), а конструюються у дискурсі (Шевченко, 2005, с. 15). Базовими орієнтирами роботи слугують розвідки когнітивної лінгвістики про втілене розуміння, що лежить в основі аналогового мапування як механізму формування концептуальної метафори й метонімії (Freeman, 2000, р. 253) та положення когнітивної

поетики про *креативність* когнітивних процесів, яка сприяє появі нових смислів, *домінування когнітивного позасвідомого*, котре зумовлює важливість передкатегоріального опрацювання інформації (Tsur, 2012, р. 44-56). Сьогодні аксіомою є те, що концептуальна система людини формується різними видами знань, що зумовлено тим, по яких каналах отримано інформацію і як її усвідомлено: через когнітивне позасвідоме чи свідоме (Юнг, 1997, с.178). Ось чому в понятті концептуальної системи ми розрізняємо три рівні ментальних репрезентацій: **довербальний**, або **передконцептуальний**, що містить схемні образи архетипів та базових концептів (basic-level concepts), визначені в когнітивній лінгвістиці як ідеальні когнітивні моделі (ICM) (Lakoff, 1987, с. 68, 269-270), **концептуальний**, структурований різними концептами, упорядкованими у схематичні моделі образів за допомогою трансформацій схемних образів (image schemas) (Lakoff, 1987, с. 283-284) і **вербальний**, що оприявлює у словесних образах архетипні та базові схемні образи й концептуальні схеми тропів. У контексті роботи архетипи вважаються **передконцептуальною** основою формування словесних образів. Вони – передзнання людства, “закодована можливість множинності, що є гарантією проти глухих кутів еволюції” (Мамардашвили, 1996, с. 53). Як ми вже вказували, наукові експерименти у галузі психології та нейрології довели, що більшість мисленневих операцій людина здійснює автоматично (не усвідомлюючи їх), але не через пригнічення інстинктів позасвідомого, як їх тлумачив З.Фрейд (Фрейд, 1995, с. 341), а тому, що вона оперує ними поза рівнем когнітивного усвідомлення, не додаючи ніяких зусиль до їх розуміння (Churchland 1986, с. 42-46).

Архетип як такий ще не є образом, це тільки емоціогенні передзнання, концептуальні імплікації, викликані позасвідомою реакцією первісної людини на таємні сили природи, нездатністю людини пояснити причину свого емоційного стану, зумовленого впливом оточуючого

середовища (Юнг 1997, с. 64, 90-98). Категоризація емоцій, концептуалізація емоційного досвіду людини формує “внутрішній емоційний лексикон”, який сприймається як обов’язкова частина складної структури знань, представлених у свідомості (Шаховський, 2009, с. 132). У контексті нашої роботи внутрішній емоційний лексикон розуміємо як передконцептуальну структуру словесного образу і пропонуємо у вигляді схемних образів архетипів як форматів репрезентації знань про них.

У цілому **методика експлікації архетипів** складається з декілька етапів, що включають низку когнітивних операцій і процедур з обробки семантики художнього тексту й інтерпретаційних стратегій його прочитання.

Перший етап – ідентифікація архетипів та моделювання схемного образу архетипу – охоплює низку автоматичних та свідомих операцій, спрямованих на активацію та активізацію знань про архетипні ознаки, що втілені у семантиці номінативних одиниць художнього тексту. Цей етап передбачає ознайомленість читача /інтерпретатора з теорією архетипів, їх класифікацією та змістом, а також з основним положенням когнітивної теорії образності, яке полягає у тлумаченні словесного образу як лінгвокогнітивного текстового конструкта, тривимірної величини, що інкорпорує передконцептуальну, концептуальну та вербальну іпостасі (Белехова, 2002, с. 145-146). Передконцептуальну іпостась словесного образу формують концептуальні імплікації архетипів, що і є його підґрунтям та ядром образу. Таке розуміння ядра словесного образу узгоджується з поняттям схемного образу Дж. Лакоффа (Lakoff, 1987, с. 283-284) та М. Джонсона (Johnson, 1987, с. ххі). Моделювання схемного образу архетипу означає виявлення змісту архетипу, репрезентацію його схемного образу. Схемний образ будь-якого архетипу як формат структури передзнання, отриманого внаслідок емоційного досвіду людини, містить концептуальні імплікації та концептуальні ознаки. Останні актуалізуються

у семантиці номінативних одиниць словесного образу. Так, наприклад, передконцептуальною іпостассю словесного поетичного образу “*The black depth of my sorrow*” (Flint PC, 80) – “*Темна глибина моєї печалі*” – є архетип ТЕМРЯВА, що активується наявністю негативних емотивних сем у номінативних одиницях *black* – чорний, *depth* – глибина, *sorrow* – печаль. Архетип ТЕМРЯВА отримує позначення у системі мови через архетипні символи темряви: НІЧ, ЧОРНИЙ КОЛІР, ТРАУР, ГЛИБОЧІНЬ. Останній, своєю чергою, активує появу схемного образу ВМІСТИЛИЩЕ, оскільки слово *depth* – глибина, *глибочінь* має споріднену концептуальну ознаку *вимір*.

Концептуальна іпостась є когнітивним кодом словесного образу, що передає його узагальнений зміст. Формування концептуальної іпостасі образу здійснюється через трансформації схемного образу царини джерела й мети (source and target domain) шляхом різних видів поетичного осмислення за допомогою лінгвокогнітивних операцій мапування (mapping) і лінгвокогнітивних процедур розширення, узагальнення, перспективізації, компресії, зіткнення, комбінації та інтертекстуалізації (Lakoff, Johnson, 1999; Fauconnier, Turner, 1998; Freeman, 2000).

У тексті актуалізується не увесь зміст архетипу, а лише деякі його концептуальні імплікації, тобто імплікативні ознаки архетипу. Сигналами активації архетипу у свідомості читача виступають лексичні одиниці у складі словесних образів, що є синонімами імені архетипу. Подальша активізація архетипних ознак здійснюється шляхом аналізу словникових дефініцій лексем-сигналів із залученням етимологічних словників.

До прикладу, у низці словесних образів: “*in the river of life*” (Finkel ВАР: 55); “*Life is a sticky river*” (Milley MV: 365) “*by life’s unresting sea*” (Holmes WW: 306); “*The world is a stagnant river, a scummy creek’s damned тупнів і кров*” (Рильський: 161); “*в реке катящихся веков*” (Кюхельбеккер АРП: 76); “*Мы все – лишь беглый блеск на вечном море*”

лет” (Брюсов АРП: 34), – поняття життя осмислюється за допомогою імплікативних ознак, тобто смислів архетипу Вода, які втілені в номінативних одиницях *the river, a sticky river, unresting sea, a stagnant river, a scummy damned pool, струменем кипучим*. Кожна з наведених одиниць актуалізує певну імплікативну ознаку зі змісту архетипу Вода.

Другий етап спрямовано на виявлення механізмів формування та особливостей функціонування архетипних словесних образів у художніх текстах. Цей етап пов'язаний із установленням стратегії **освоєння образного простору** художнього тексту. Образний простір – це сукупність різних за типологією словесних образів: архетипних, стереотипних, ідіотипних та кенотипних. Такі словесні образи виділені в роботі на основі комплексу критеріїв, розроблених з урахуванням їх функціонального, семантичного, синтаксичного та когнітивного параметрів. Провідним виявився *когнітивний критерій*, який враховує типи знань, опредметнених у словесній тканині образів. Архетипні словесні образи втілюють емоційно навантажені *передзнання та знання фольклору, біблійних й міфологічних сюжетів*, стереотипні образи – аксіологічно забарвлені *знання про світ* взагалі. Нові словесні образи, ідіотипи й кенотипи, окрім знання про світ, передбачають залучення також і *знань про мову*, про можливості маніпулювання мовними одиницями в межах лінгвістичної та поетичної компетенції автора й читача. (Белхова, 2002, с. 81-84, 190, 274-279, 296).

Архетипні словесні образи відображають фрагменти міфопоетичної картини світу. Вони класифікуються нами на образи-сюжети та образи-символи, в яких шляхом наративного мапування втілюються міфологічні, біблійні та фольклорні знання про світ. Наративне мапування розуміємо як лінгвокогнітивну операцію проектування знань про відомі мотиви чи сюжети художньої літератури на новий художній текст шляхом їх переосмислення та інакомовного втілення в словесних образах. В основі такої операції лежить параболічне поетичне мислення та наративне

мапування.. Можливість параболічного мислення зумовлена здібністю людини до наративної уяви – інакомовлення, оскільки повсякденний досвід людини структуровано у вигляді наративного потоку (розповіді) (Молчанова, 1996, с. 77). Така здібність є здебільшого позасвідомою і не потребує ніяких зусиль у проектуванні одної розповіді на іншу, наприклад, розповіді історії життя у термінах історії подорожі: “на перехресті життєвого шляху”, “опинитися у закуті життя” і таке інше. Навіть абстрактні поняття людина усвідомлює параболічно, інакомовно, через їх моделювання у термінах метафори: “час плине”, “надія помирає останньою” [там само].

Для архетипних образів-символів характерною є **сугестивна** функція. Остання розуміється нами як створення емоційного напруження, яке виникає через вживання амбівалентних символів. Наприклад, словесний образ “*Life is a bowl of cherries*” (Sandburg) – “*Життя – це чаша з вишнями*” – потребує знання змісту символів у англосаксонській та скандинавській традиціях, де *вишня*, так само як і *яблуко*, символізують *плоди пізнання добра і зла, дари* (Дж.Тресіддер).

Архетипні словесні образи-сюжети виконують **пізнавально-творчу** функцію, оскільки відображаючи явища й події міфопоетичної картини світу, вимагають активізації фонових, культурно-енциклопедичних знань. Так, у словесному образі “*What America did you have when Charon quit poling his ferry and you got out on a smoking bank and stood watching the boat disappear on the black waters of Lethe*” (Ginsberg), – початок освоєння Нового Світу американцями, відчуття невідомого й ті труднощі, з якими прийдеться зштовхнутися першим поселенцям, передаються А. Гінзбургом через проектування на словесний поетичний образ міфологічного сюжету про Харона, який перевозив душі в інший невідомий світ.

Наративне мапування архетипного сюжету припускає його проектування на словесний образ як у незмінному, так і перефразованому

вигляді. Так, Г. Лонгфеллоу послуговується прямою цитацією з Біблії “*Life is real! Life is earnest! / And the grave is not its goal; / Dust thou art to dust returnest, / Was not spoken of the soul*” (Longfellow). У словесних поетичних образах К. Сандберга цитації із Біблії адаптовані до сучасної англійської мови: “*Dust to dust, and ashes to ashes and then an old silence and a useless silence*” (Sandburg) та використані для створення іронії: “*In the poolrooms the young hear, “Ashes to ashes, dust to dust, If the women don’t get you then the whisky must*” (Sandburg).

Третій етап має на меті експлікацію архетипів та архетипних значень в поетических текстах, де немає архетипних словесних образів. Проте імплікативні ознаки архетипів можуть бути вилучені шляхом залучення когнітивних операцій **симуляції та емпатизації**.

Симуляція – це імітація ментального образу у свідомості читача під час прочитання тексту (Fauconnier, 2012). Вона виникає і у ході архетипного аналізу семантики художнього тексту та супроводжується когнітивними операціями активації й активізації структур знань про архетипні символи, мотиви й сюжети шляхом залучення фонових та енциклопедичних знань, які вилучені з аналізу довідкових джерел про архетипи.

Емпатію розуміють як здібність людини упізнавати емоційний стан іншої людини та співчувати їй (Веккер, 1998, с. 121), як емоційний відгук на переживання та почуття героїв, що описані в тексті (Таценко 2018, с.10). Емпатія виявляється необхідною умовою співтворчості автора і читача.

Емпатизація розглядається нами як конітивна операція і як інтерпретаційний прийом, що сприяє реалізації авторської інтенції та виникненню емоційного відгуку читача, естетичної оцінки.

Реалізацію емпатизації та вилучення архетипів продемонструємо на прикладі вірша К. Сэндберга “Загублений” (Lost):

Desolate and lone

*All night long on the lake
where fog trails and mist creeps
The whistle of a boat,
Calls and cries unendingly
Like some lost child
In tears and trouble
Hunting **the harbor's breast**
And **the harbor's eyes.** (Sandburg CP, с. 5).*

Відчуття загубленості, суму та нескінченої туги створюється конвергенцією різних стилістичних засобів. Активізації співпереживання сприяє симуляція картинки візуального образу самотнього суденця на озері, зтягнутого непроглядним туманом. Синонімічний повтор архетипних символів Смерті, виражених метафорою-персоніфікацією *fog trails, mist creeps*, та слуховий образ плачущої дитини, створений художнім порівнянням та метафтонімією, підсилюють враження, активуючи концептуальні імплікації архетипів Матір та Світло. Когнітивна операція емпатизації допомагає експлікації архетипних ознак: *пошук притулку, материнської теплоти й захищеності*, – і забезпечує перлокутивний ефект – створення емоційного співпереживання у читача.

Для ілюстрації того, як експлікація архетипів сприяє конструюванню додаткових, прихованих смислів тексту, проаналізуємо вірш Карла Сэндберга “Sea-Wash” (CP, с. 204):

*The sea-wash never ends.
The sea-wash repeats, repeats.
Only old songs? Is that all the sea knows?
Only the old strong songs?
Is that all?
The sea-wash repeats, repeats.*

У наведеному поетичному тексті відсутні оригінальні поетичні

метафори, метонімії чи оксиморон, проте образність та емоційна тональність створюється використанням стилістичних прийомів алітерації (повтор приголосних – *sea-wash never ends, sea-wash repeats, repeats; strong songs*) та асонансу (повтор голосних – *sea-wash never ends, sea-wash repeats, repeats; only old songs*), взаємодія яких викликає ономаіопейю – звукову імітацію шурхотіння морських хвиль. Неологізм К. Сендберга *sea-wash* – морська стихія, нескінчений рух хвиль, коловорот води активує архетип Море. Його концептуальні імплікації – енергія, стихія, очищення, відродження, рух – допомагають вилучити смисл словесних поетичних образів “*The sea-wash never ends. The sea-wash repeats, repeats*”, який полягає у відчутті нескінченності буття, постійного колообігу життя. Особливий емоційний настрій спокійного філософського роздуму над вічністю буття передається позитивними емосемами, що містяться у семантиці номінативних одиниць *never ends, repeats, old songs* та риторичними питаннями: *Only old songs? Is that all the sea knows? Only the old strong songs?*, в яких персоніфікована метафора “*море співає*” викликає уявлення про міфологічні образи та символи, пов’язані з міфологемою моря. Остання є набором міфологічних сюжетів, символів, образів про море у скарбниці світової культури.

Висновки і перспективи дослідження. Підсумовуючи, зазначимо, що в основі творення архетипних словесних образів лежать культурні архетипи, концептуальні ознаки яких проєктуються на зміст словесних образів. Лінгвокогнітивним механізмом формування архетипних словесних образів визнається наративне мапування, тобто проєкція сюжетів, мотивів чи символів, що містяться в Біблії, міфах і фольклорних творах, шляхом стилістичного прийому алюзії.

Концептуальний аналіз словесних образів з урахуванням лінгвокогнітивних механізмів розгортання передконцептуальної структури, тобто архетипних схемних образів, що лежать у їхній основі,

дозволяє класифікувати ці образи на словесні архетипні образи-сюжети та образи-символи. Словесні поетичні архетипні образи-сюжети виконують пізнавально-творчу функцію, тобто характеризуються найбільшим ступенем впізнавання, оскільки в них втілено сюжет, знайомий більшості культурно-освічених читачів. Формування й інтерпретація словесних архетипних образів-символів вмотивовано знанням універсальних та національних символів.

Когнітивними операціями, що слугують механізмами формування словесних архетипних образів та когнітивними прийомами конструювання їх смислу в поетичному дискурсі, визнані активація та активізація знань про архетипи через ознайомлення з теорією архетипів та словниковими статтями в лексикографічних і енциклопедичних джерелах, що містять відомості про різні світові міфи та символи. Вилученню і конструюванню нових і прихованих смислів сприяють когнітивні операції симуляції та емпатизації.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у виявленні архетипів в англомовних прозових текстах, у визначенні когнітивного стилю письменників на основі аналізу преференцій у вживанні того чи іншого архетипу в побудові художніх образів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белехова Л.І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії): монографія. Херсон: Айлант, 2002. 368 с.

2. Веккер Л.М. Психика и реальность: Единая теория психических процессов. М.: Гнозис, 1998. 604 с.

3. Горський В.С. Античність і філософська думка Київської Русі. *Антична культура і вітчизняна філософська думка*. Серія 2. "Світогляд". К.: Т-во "Знання" УРСР, 1990. С. 15 – 23.

-
-
4. Маляренко І.О. Етнореалії в австралійських поетичних текстах: лінгвокультурний і лінгвокогнітивний аспекти: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Херсонський державний університет. Херсон, 2012. 20 с.
 5. Мамардашвили М.К. Стрела познання. М.: Язика русской культуры, 1996. 396 с.
 6. Маслова В.А. Введение в лингвокультурологию. М.: Наследие, 1997. 208 с.
 7. Молчанова Г.Г. Английский язык как неродной: текст, стиль, культура, коммуникация: учебное пособие. М.: ОЛМА Медия Групп, 2007. 384 с.
 8. Слухай А.С. Етнічний міф в образних парадигмах давньоанглійських епіко-міфологічних текстів: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2011. 254с.
 9. Старовойтова Х.В. Архетип *Матері* в сучасній французькій драмі: лінгвокогнітивний аспект: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2008. 20 с.
 10. Таценко Н.В. Емпатія в сучасному англomовному дискурсі: когнітивно-синергетичний вимір: автореф. дис. доктора філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2018. 36 с.
 11. Топоров В.Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического. М. : Прогресс, 1995. 624 с.
 12. Топорова Т.В. Отражение архетипов начала и конца в древнегерманской лингвокультурной традиции. *Литературный язык и культурная традиция*. М.: Стела. 1994, С. 200 – 216.
 13. Топорова Т.В. Об архетипе “воды” в древнегерманской космогонии. *Вопросы языкознания*.1996. №6. С. 39 – 48.
 14. Успенский Б.А. *Поэтика композиции. Структура*

художественного текста и типы композиционной формы . М.: Искусство, 1970. 225 с.

15. Фрай Н. Архетипный анализ: теория мифов. *Слово. Знак. Дискурс. Антология світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів: Літопис, 1996. С. 109 – 136.

16. Фрейд З. Художник и фантазирование: пер. с нем. М.: Республика, 1995. 400 с.

17. Фрэйзер Дж. Золотая ветвь: Исследования магии и религии: пер. с англ. М.: Фирма изд-во АСТ, 1998. 784 с.

18. Цапів А.О. Поетика нарративу англійськомовних художніх текстів для дітей: дис. ...доктора філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, 2020. 419 с.

19. Шаховский В. И. Эмоции в коммуникативной лингвистике. *Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство:* сб. в честь Е.С. Кубряковой. М., 2009. С. 671–683.

20. Шевченко І.С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія. Харків: Константа, 2005. 356 с.

21. Юнг К. -Г. Архетипы и символ. М.: Renaissance, 1991. 306 с.

22. Юнг К.-Г. Душа и миф: Шесть архетипов: пер. с англ. К.: Гос. библиотека Украины для юношества, 1996-а. 324 с.

23. Юнг К.-Г. Человек и его символы: пер. с англ. СПб.: Б.С.К., 1996-б. 646 с.

24. Юнг К.-Г. Сознание и бессознательное; пер. с англ. СПб.: Университетская книга, 1997. 544 с.

25. Ackerman R. *The Myth and Ritual School.* Cambridge (Mass.): Cambridge University Press, 1991. 234 p.

26. Bodkin M. *Archetypal Patterns in Poetry.* Stanford: Stanford University Press, 1934. 324 p.

-
-
27. Boyer R. Archetypes. *Companion to Literary Myths, Heroes and Archetypes*. L.; N.Y.: Routledge. 1996. P. 110-117.
 28. Campbell J. The Inner Reaches of Outer Space: Metaphor as Myth and as Religion. N. Y., Toronto: Harper and Row Publishers, 1988. 286 p
 29. Churchland P.S. Neurophilosophy: Toward a Unified Science of the Mind, Brain. Cambridge (Mass.): Bradford , MIT Press, 1986. 456 p.
 30. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 190 p.
 31. Fauconnier G. The dark matters of semantics. *4-th Cognitive Linguistics Conference (London, King's College, 10-12th July, 2012)*: Book of Abstracts. London, 2012. P.1.
 32. Fauconnier G. Turner M. Principles of conceptual integration. *Discourse and Cognition: Bridging the Gap* : [ed. by J. R. Koenig]. Stanford, 1998. P. 269–283.
 33. Fauconnier G. Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities. N.Y. : Basic Books, 2002. 440 p.
 34. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin, N.Y., 2000. P. 253– 283.
 35. Frye N. The Great Code: The Bible and Literature. Toronto: Academic Press Canada, Cop, 1982. 261 p.
 36. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal About the Mind. Chicago: The University of Chicago Press, 1987. 614 p.
 37. Lakoff G. Johnson M. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought. N. Y.: Basic Books, 1999. 624 p.
 38. Tsur R. Playing By Ear and the Tip of the Tongue: Precategorical Information in Poetry. Amsterdam /Philadelphia: John Benjamins. 2012. 309 p.
 39. Turner M. The Literary Mind: The Origin of Thought and Language. N.Y., Oxford: Oxford University Press, 1998. 187 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

BAP – The Best American Poetry 1995 / [ed. by R. Howard]. N.Y.; L.; Toronto, etc.: A Touchstone Book, Publ. by Simon & Shuster, 1996. 303 p.

Frost CP – Frost R. Complete Poems of Robert Frost. N.Y.: Holt, Rinehart and Winston, 1962. 666 p.

MV – The Pocket Book: Modern Verse / [ed. by O. Williams]. N.Y. : Washington Square Press, Inc., 1958. 635 p.

NA – The Norton Anthology of American Literature: Third Edition N.Y., L.: W.W. Norton & Company, 1989. 2856 p.

OB – The Oxford Book of American Verse. N. Y.: Oxford University Press, 1950. 1132 p.

PA – The Postmoderns: The New American Poetry Revised / [ed. by D. Allen and G. F. Butterick]. N.Y.: Grove Weidenfeld, 1982. 436 p.

Sandburg CP – Sandburg C. The Complete Poems. San-Diego; N. Y.; L.: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 1970. 797

HV – Haynes J. An Australian Heritage of Verse. Sydney, ABC Books for the Australian Broadcasting Corporation, 2000. 359 p.

The new Oxford Book of Australian Verse / [chosen by Les A. Murray]. – Melbourne: Oxford.Univ.Press. 1987. P.11 – 54.

BONDAR LESIA VIKTORIVNA,

PhD en pédagogie, maître de conférences,
professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor Sykorsky"

TEXTES MÉDICAUX ET PHARMACEUTIQUES FRANÇAIS COMME OBJET DE PRAGMATIQUE

Introduction. Les particularités pragmatiques des textes scientifiques, y compris des textes médicaux et pharmaceutiques, doivent être prises en

considérations lors des recherches consacrées à l'analyse linguistique des discours en question.

De nombreux savants tels que G. Bourova, L. Nossova, S. Vostrova et un grand nombre d'autres, ont consacré leurs études à l'analyse des particularités des textes techniques et scientifiques, y compris ceux du domaine médical, chimique et pharmaceutique. Cependant la question de l'analyse de l'aspect pragmatique des textes pharmaceutiques français reste irrésolue ce qui détermine l'actualité de nos recherches.

Exposé des principaux résultats de recherches. S.Vostrova, qui a fait des recherches sur les textes médicaux anglais, les divise en :

- professionnels , dans lesquels les participants à la communication sont des spécialistes et des professionnels de la santé;
- non professionnels, dans lesquels l'auteur est un professionnel de la santé et le destinataire est un patient (Vostrova, 2010). Aujourd'hui, la science pharmaceutique est un système de connaissances scientifiques sur l'invention, les propriétés, la préparation, l'analyse des médicaments, ainsi que l'organisation des services pharmaceutiques.

G. Burova parle de la nature monothématique des textes pharmaceutiques car ils couvrent des questions liées principalement à la préparation et à l'utilisation des médicaments. La métamorphose des textes pharmaceutiques, comme le note l'auteur, vient du latin, qui est pleinement mis en œuvre dans le genre des textes médicaux, comme la prescription d'un médicament. C'est le latin qui est le marqueur sémiotique qui caractérise le texte pharmaceutique.

C'est aussi une métamorphose de nombreux autres textes médicaux et pharmaceutiques, puisque ce langage, en tant que système sémiotique spécialisé, est destiné à servir l'appareil conceptuel et terminologique de l'industrie pharmaceutique (Bourova, 2008). Cela est dû au fait que le latin a longtemps été une langue internationale et a été considéré comme la langue de la science, en particulier comme celle de la médecine et de la biologie.

Aux particularités des textes pharmaceutiques modernes, on peut ajouter également une combinaison de formes discursives de styles scientifiques, officiels (commerciaux). La principale caractéristique de ce type de textes est la présence d'unités de styles commerciaux scientifiques et officiels. Cette diversité est associée au lien étroit entre les produits pharmaceutiques et les domaines de la médecine pratique et des sciences naturelles, à savoir la biologie, la physique et la chimie. En même temps, chaque genre de textes pharmaceutiques a un vocabulaire spécifique de complexité variable et peut, en plus des unités lexicales pharmaceutiques, contenir des termes provenant d'autres domaines, industries et autres styles liés à la pharmacie.

Conclusion. Les participants au texte pharmaceutique sont les pharmaciens, les prescripteurs; les acheteurs et les patients, les consommateurs de médicaments. En fonction de cela, ainsi que du sujet du texte pharmaceutique, les objectifs pragmatiques du destinataire diffèrent également, ce qui détermine le choix des stratégies de communication et, par conséquent, les moyens linguistiques pour la réalisation de leurs intentions. Lors de l'examen des facteurs extralinguistiques du développement du texte pharmaceutique, il convient de noter que l'un des facteurs les plus importants est l'âge, le cadre chronologique et la spécificité de la mise en œuvre pratique d'un type particulier d'activité pharmaceutique.

BIBLIOGRAPHIE:

1. Бурова Г. П. Фармацевтический дискурс как культурный код: семиотические, прагматические и концептуальные основания: автореф. дисс. на соиск. уч. степени докт. фил. наук: спец. 10.02.19 "Теория языка" / Галина Петровна Бурова. Ставрополь, 2008. 44 с.

2. Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Світлана Володимирівна Вострова. К., 2003. 16 с.

БОРИСОВА ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА,

викладач вищої кваліфікаційної категорії, старший викладач

Комунальний заклад освіти

Лубенський медичний фаховий коледж

Полтавської обласної ради

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У МЕДИЧНОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Вступ. Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні характеризується входженням в освітній процес країн Європи, що зумовлює вдосконалення педагогічного процесу, пошук нового в теорії та практиці навчання та виховання. Суспільство XXI століття цілком слушно називають «суспільством знань», бо саме знання визначають і матеріальне, і духовне життя. Здобуття вищої освіти стає все більш обов'язковим етапом у розвитку особистості. Держава, яка проводить таку освітню політику, створює передумови для впровадження новітніх науково - інформаційних технологій.

Цей процес потребує використання інноваційних технологій для удосконалення професійної підготовки студентів в умовах навчального закладу. В Україні відбуваються зміни в підготовці молодших медичних працівників, які пов'язані з реформуванням охорони здоров'я, підвищенням вимог до професійних якостей медичних працівників, сучасних медичних технологій та інтеграцією України в європейський соціокультурний простір. На сучасному етапі перед медичними навчальними закладами стоїть важливе завдання: озброїти майбутніх фахівців новими знаннями, вміннями і навичками, а також вмотивувати до самоосвіти та самоменеджменту. (Дубасенюк, 2014)

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови сьогодні стає методичним стандартом. Оволодіння фонетичними, лексичними та граматичними навичками спрямоване на їх практичне застосування в процесі спілкування. Але, на жаль, у студентів не завжди є бажання вивчати іноземну мову. При її вивченні особливо гостро виявляється проблема вмотивованості. Причиною є специфіка предмета, що вимагає від студента наявності певної бази і комунікативних здібностей. Нерідко це викликає певні складнощі, і вмотивованість зникає. Успіх навчання і відношення до предмета багато в чому залежать від того, наскільки цікаве та емоційне заняття. Використання цікавих форм роботи суттєво розвиває мотиваційну сферу. Сьогодні підвищити мотивацію студентів, не застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології в навчанні, неможливо.

Застосування сучасних технологій осучаснює спілкування. Заняття, на якому відбувається індивідуалізація навчання, розвивається пізнавальна діяльність студентів, а саме: інтелектуальна активність, логічне мислення, увага, пам'ять, мова, уява, інтерес до навчання, – це високопродуктивне заняття.

Тому нині виникла необхідність реорганізації процесу навчання на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, де джерелом інформації найчастіше є електронні засоби. У зв'язку з модернізацією структури та змісту загальної освіти змінився і статус іноземної мови як навчальної дисципліни. Особливого значення набуває використання інноваційних технологій у викладанні іноземної мови. Адже мова є найважливішим засобом спілкування, без якого неможливі існування і розвиток людського суспільства. Це робить необхідним переосмислити цілі і завдання, зміст і технології навчання іноземним мовам, зважаючи при цьому на вже накопичений вітчизняний та зарубіжний методичний досвід.

У сучасному мовному просторі комп'ютерні та телекомунікаційні технології стали невід'ємною частиною спілкування, отримання інформації, розвитку творчих здібностей та самоосвіти як викладача так і студента.

Сучасний викладач має бути готовим до сприйняття і засвоєння нових педагогічних технологій та їх застосування у навчально-виховному процесі, тобто до інноваційної педагогічної діяльності. Мультимедійний інструментарій дозволяє вивести процес навчання у фаховому медичному коледжі на принципово новий рівень. У процесі навчання найбільш доцільним є використання, в першу чергу, тих методів, при яких у студентів розвивається бажання до творчої, продуктивної праці; студенти прагнуть активних дій, досягають успіхів і мотивують власну поведінку. Одночасно відпрацьовуються моделі поведінки, необхідні для майбутньої успішної професійної діяльності. (Забелло, 2014)

Інноваційні технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу у Лубенському медичному фаховому коледжі. Їхня значимість має велику перспективу розвитку, адже їм властива різнонаправленість та багатогранність. Крім того, нові технології дають можливість вирішити й таку важливу проблему, як візуалізація, наочність у процесі навчання та виховання. Таблиці, кросворди, малюнки, схеми, мультимедійні презентації, що дають змогу краще засвоїти навчальний матеріал, стали невід'ємною частиною сучасних занять з англійської мови. Педагогічний колектив навчального закладу активно використовує в навчально-виховному процесі педагогічні технології: особистісно зорієнтовані, інтерактивні, ігрові, кооперативного навчання, кейс-технології, інформаційні, тренінгові. Широкого застосування набули в навчально - виховному процесі Лубенського медичного фахового коледжу інформаційні технології, які активно сприяють засвоєнню навчального

матеріалу. Адже глибокі змістовні знання утворюються тоді, коли на занятті викладач активізує розумову діяльність студентів.

Ефективним інструментом у системі інноваційного навчання є інтерактивна дошка. За допомогою інтерактивної дошки можна виконувати різні види завдань для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). Вона може використовуватись для проведення фонетичної зарядки, тренування та закріплення граматичного і лексичного матеріалу, для виконання вправ на розвиток навичок усного й писемного мовлення.

Викладачі іноземної мови та іноземної мови за професійним спрямуванням доречно використовують мультимедійні презентації з метою підвищення якості оволодіння навчальною інформацією, застосовуючи відповідне оснащення: SMART телевізор, комп'ютер, мультимедійний проєктор, інтерактивну дошку. Мультимедійна форма заняття дозволяє подати матеріал як систему яскравих опорних образів, робить заняття образним, наочним, цікавим. Використання необхідного програмного забезпечення та ресурсів у поєднанні з інтерактивною дошкою покращує розуміння нових граматичних та лексичних тем. Вміло застосовані інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися на усіх етапах заняття. Завдяки використанню інтерактивної дошки на заняттях з іноземної мови покращується планування, темп і хід уроку, новий матеріал викладається жваво і захоплює, підвищується мотивація і залученість студентів до активної пізнавальної діяльності. Вона дозволяє представляти інформацію за допомогою різноманітних мультимедійних ресурсів: Інтернет матеріалів та власної бібліотеки ресурсів. Студенти мають змогу коментувати і вивчати лексико-граматичний матеріал більш детально. Правильна робота з інтерактивною дошкою також допомагає перевірити рівень знань студентів. (Мухаровська, 2014)

Значна увага приділяється інформаційним технологіям під час самостійної роботи студентів, на яку відводиться значна частина навчальної програми. З метою надання методичної допомоги в оволодінні навчальним матеріалом викладачами створені навчальні посібники, інструкції до самостійної роботи, матеріали для самоконтролю знань, електронні підручники, інформаційні тематичні матеріали, надаються посилання на адреси сайтів. Для підвищення рівня знань, умінь та навичок студентів-медиків активно використовуються навчально-контролюючі комп'ютерні програми.

З метою підвищення пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови, а відтак і удосконалення рівня комунікативної компетентності студентів викладачі іноземної мови та іноземної мови за професійним спрямуванням Лубенського медичного фахового коледжу проводять нестандартні уроки. Цей вид занять не передбачає прямої залежності від змісту, методів і форм навчання. Частіше метод визначає зміст. Поширеними методами і прийомами нестандартних уроків є ділові, рольові ігри, моделювання, імітація, імпровізація, де саме середовище впливає на студентів і перебудовує навчально-виховний процес. Творчий підхід викладача дозволяє вибірково ставитися до змісту, відкидати непотрібне, зайве, нецікаве. Нестандартні уроки більше подобаються студентам, ніж буденні навчальні заняття. У них незвичайні задум, організація, методика проведення. Тому педагогічний колектив бачить у них прогрес педагогічної думки, правильний крок у напрямку демократизації навчання. (Горбаченко, 2014)

Вимоги сьогодення потребують постійного удосконалення навчального процесу, що зумовлює впровадження та реалізацію сучасних інноваційних педагогічних технологій. Викладачу іноземної мови та іноземної мови за професійним спрямуванням важливо встигати відстежувати появу нових інформаційно-комунікаційних технологій і

вчитися використовувати їх, грамотно інтегруючи в навчальний процес. Викладачі Лубенського медичного фахового коледжу прагнуть модернізувати систему освіти на основі широкого використання інформаційних і комунікативних технологій, які на сьогодні пропонують нові перспективи та надзвичайні можливості для навчання.

Висновки. Отже, інноваційні технології дозволяють:

◆ студентам - ефективно використовувати навчально-методичну літературу та матеріали; засвоювати професійні знання; розвивати проблемно-пошукове мислення; формувати професійне міркування; активувати науково-дослідницьку роботу; розширювати можливості самоконтролю отриманих знань;

◆ викладачам - оперативно поновлювати навчально-методичну літературу; використовувати імітаційні технології навчання; розширювати можливості контролю знань студентів; удосконалювати якість наявних технологій при підготовці спеціалістів. (Берестова, 2012)

Інноваційні технології забезпечують підвищення якості освіти а, отже, конкурентоспроможність навчального закладу на ринку освітніх послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. А. Берестова Інноваційні технології та методи навчання у професійній освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://divovo.in.ua/innovacijni-tehnologiyi-ta-metodi-navchannya-u-profesijnij-osv.html>

2. Горбаченко С.М. Нестандартні уроки як засіб розвитку пізнавального інтересу школярів у процесі вивчення іноземної мови с.182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/13706/1/Innovatsii_v_osviti.pdf

3. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті с.12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/reader/42971150>

4. Забелло Л.О. Інтерактивна дошка як засіб підвищення мотивації учнів при вивченні англійської мови с.258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/13706/1/Innovatsii_v_osviti.pdf

5. Мухаровська Н.І. Роль засобів рольової/ділової гри в розвитку комунікативних умінь студентів-медиків с.277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/13706/1/Innovatsii_v_osviti.pdf

ГОЛУБЕНКО ЛІДІЯ МИКОЛАЇВНА,

к.ф.н., професор, декан факультету романо-германської філології

ПОЛІНА ГАННА ВОЛОДИМИРІВНА,

к.ф.н., доц.кафедри романо-германської філології

ХНУ ім. Каразіна

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТІВ

Як відомо, економічний дискурс – це тип дискурсу, в ході якого здійснюється комунікаційний процес на основі аналізу чи переосмислення певних економічних реалій. У той же час економічний дискурс можна віднести до різновидів інституційного дискурсу, тому що економіка є невід’ємною частиною повсякденного життя людей.

В.І. Карасик у своїй роботі «Мовний круг: особистість, концепти, дискурс» описує персональний та інституційний дискурси наступним чином: «У першому випадку учасники спілкування прагнуть розкрити свій внутрішній світ адресату і зрозуміти адресата, як особистість у загальному різноманітті особистісних характеристик, у другому випадку комуніканти виступають в якості представників тієї чи іншої спільної групи, виконують роль, яка диктує комунікативну ситуацію. Статусно-орієнтований дискурс може носити інституційний характер в залежності від того, які суспільні інститути функціонують в соціумі в конкретний історичний проміжок

часу. Так, наприклад, для сучасного суспільства релевантні науковий, масово-інформаційний, політичний, діловий, рекламний, спортивний та інші типи інституційного дискурсу».

Лінгвісти виділяють два підходи до визначення поняття «економічний дискурс». Перший підхід полягає в тому, що економічний дискурс являє собою систему текстів, які виникають під впливом різних факторів (екстралінгвістичних, прагматичних, соціокультурних та ін.) і об'єднані однією тематикою.

Другий підхід розкриває економічний дискурс як сукупність окремих комунікативних актів у сфері економіки. Вербальним результатом такої дискурсивної діяльності є економічні тексти.

Дані підходи сходяться в тому, що домінантою економічного дискурсу виступає економічний текст, який виступає засобом комунікації в економічній сфері і має певні особливості в залежності від цілі і, відповідно, контексту.

Жанрова розгалуженість економічного дискурсу залежить від мети, учасників та сфери спілкування, інформацію можна представити у вигляді інтерв'ю, репортажу, економічних новин, лекції, дискусії, конференції, бесіди і т.д. Мова економічного дискурсу багата мовними засобами і граматичними формами, а також використанням економічної лексики, термінів, комбінацій лексики різних жанрів, відсутністю єдиного побудови текстів. Це обумовлено необхідністю вплинути на адресата, донести інформацію і спонукати до відповідних дій.

У зв'язку з цим слід звернути особливу увагу на синтаксичні конструкції текстів економічного дискурсу, який є формою для вираження відповідного змісту, а також засобом вираження функції впливу засобів масової інформації, правильної подачі інформації та реалізації комунікації.

Синтаксис текстів економічного дискурсу має тісний зв'язок зі змістом висловлювання. Дискурс економічної публіцистики ілюструє

різноманітну семантико-синтаксичну структуру складних речень, які мають вагомий функціональний потенціал в тексті: In the US, Federal Reserve minutes showed that the central bank believed that the US economy could handle an interest rate rise, but that it was "prudent to wait "for more information before a rate hike (Central banks need to be courageous on rates, BBC News Economic 09.10.2015).

Слід зазначити, що діапазон синтаксичних явищ англомовних текстів економічного дискурсу засобів масової інформації, є досить широким. До них відносяться:

1) еліптичні речення (elliptical sentence) -окремий тип неповних структур, неповнота яких представлена лише на структурному рівні і передається переважно відсутністю дієслова-присудка: The living wage is a voluntary code different from the national minimum wage, which stands at £ 6.70 an hour , and the new National Living Wage announced by the government of £ 7.20 an hour which will come into force for over 25 year-olds in April (More jobs paying below living wage, BBC News Economic 12.10.2015); FatihBirol, executive director of the IEA, said: "The important implication of [low prices] is that in 2015 we expect upstream investments will be at least 20 percent lower than last year." (Oil prices to bounce back to \$ 80 within four years, The Times, Economic 10.11.2015);

2) фрагментація і парцеляція (fragmentation, parceling) - членування єдиної структури висловлювання на окремі самостійні складові: So someone aged 65, who wants an extrain come of £ 10 a week, would have to pay a lump sum of £ 8,900. But at the age of 75 they would only have to pay £ 6,740 (Seven million Britons invited to top up statepension, BBC NewsEconomic 12.10.2015); So the World Bank is instead proposing to provide the loans while aid donor nations ease the financial burden by covering some of interest payment costs. It's not as direct away of helping as grants would be, but it could make a significant difference (World Bank plans financial aid for Syria's neighbors,

BBC NewsEconomic 15.10.2015).

Як видно з приведеного матеріалу, парцеляція полягає в навмисному позиційному виділення членів єдиної синтаксичної структури з метою їх актуалізації. В основі парцеляції лежить об'єктивна здатність мови, за допомогою прийомів членування тексту, реалізовувати комунікативне завдання. Парцеляції спрощує синтаксичні конструкції, вирівнює складні побудови і допомагає розбити економічний дискурс згідно композиційному задуму, сприяє виділенню деталей загальної картини або істотних елементів описуваного;

3) вступні конструкції (parenthetical words) - відображення модальних значень і оцінки висловленого: Even if they pay the bills these prices are often subsidised so the presence of the refugees adds to the total cost to the government (World Bank plans financial aid for Syria's neighbours, BBC NewsEconomic 15.10.2015); At the heart of the speech was a paradox consequent to political choices made by the prime minister almost three years ago, as he announced at Bloomberg's London head quarters that he would reshape Britain's membership of the EU and put the result to a referendum by 2017 (David Cameron is playing a self- inflicted bad hand well, The Economist 10.11.2015).

4) вставні компоненти (inserted construction) -включення додаткової, уточнюючої інформації в основне висловлювання: Colin Borland, the Federation of Small Businesses (FSB) head of external affairs in Scotland, said it was good news that cutting the cost of doing business was "at the heart of the deputy first minister's message" («SNP conference: John Swinney to give Scottish councils business rate powers», BBC NewsEconomic 16.10.2015); London (up 11.6%) and the East of England (up 8.8%) saw the biggest rises over the year to the end of September (Tenants' face 6.3% annual rent rise', BBC NewsEconomic 15.10.2015); The changes will increase the "incentives and penalties" on firms which agree to build new power plants, but then fail to do so

(UK power supplies enough for winter, says National Grid, BBC News Economic 15.10.2015);

5) приєднувальні конструкції (conjunctive construction) - додавання до основного повідомленням додаткового, уточнюючого; характеризується певними формальними засобами: The Edinburgh-born academic, who had been in the running for the prize several times in past years, was previously at Cambridge and Bristol universities (British academic awarded Nobel economics prize, BBC News Economic 12.10.2015); A more robust stance would have been to admit that Mr Cameron would always support an In vote-which is the truth of the matter, because even before any "renegotiation" membership is overall better than Brexit - but that he would nonetheless enact a rolling programme of reforms to take place before and after the vote (David Cameron is playing a self-inflicted badhand well, The Economist 10.11.2015);

6) конструкції, що використовують іноземну мову (introduction of foreign speech) - це спосіб передачі мови, при якому і зміст, і форма зберігаються повністю: Mr Dell will by chairman and chief executive of the combined group that, Dell said, would by the world's "largest privately-controlled, integrated technology company" (Dell agrees \$ 67bn EMC takeover, BBC News Economic 12.10.2015); The Nobel committee said Mr. Deaton's research has shown "how the clever use of household data can shed light on issues such as the relationship between income and calorie intake, and the extent of gender discrimination with the family (Nobel Prize Winner Studied How People Spent Their Money, American Voice Economic News 18.10.2015);

7) діалогічність комунікації (dialogical communication) - найчастіше, це синтаксичне явище ми бачимо в жанрі інтерв'ю. Діалогічність характерна для економічного дискурсу СМІ і є найпоширенішою. Як правило, діалогічність комунікації виділяється з цілого тексту, що дозволяє акцентувати увагу на виділених певних елементах повідомлення з метою підкреслити їх смислове значення, актуалізувати і посилити інформативну

змістовність, експресивну виразність.

1) According to his research, while mergers do push up prices in the short term they are "usually consumerpositive" in the long term.

"The costs to mergers tend to come straight after the deal happens," he explains.

"So when a company's looking for synergies, the first thing they might have to do is fire some people or close down a plant."

He says that as a result, a company may try to offset this by pushing up prices.

"But, over time they can operate more efficiently because they get the savings they predicted, and that ends up benefitting customers," he says.

He cites a study in the American Economic Review which looked at the US highstreet banking sector. (Are big mergers bad for consumers? BBC News Economic 30.10.2015);

2) Jim Kessler, senior vice president for policy at the centrist thinktank Third Way, agreed. "On the Democratic side, I think people are going to say, 'this is better than I thought'," he said.

He's 0-for-1 so far. Sen. Bernie Sanders of Vermont said Thursday that the TPP was "even worse than I thought."

In the Senate, two very important hombres have been making dark pronouncements about the TPP. Senate Majority Leader Mitch McConnell, R-Ky., Does not like the way it treats the tobacco industry. Finance Committee Chairman Orrin Hatch, R-Utah., Thinks the deal is not fair to the U.S. pharmaceutical industry.

"The administration may not have gotten the best deal possible. It may not have even gotten a good deal," Hatch said in a speech Friday at the U.S. Chamber of Commerce (Obama Faces Tough Battle In House To Pass TPP, Forbes Economic 6.11.2015);

Таким чином, розглянуті синтаксичні конструкції використовуються для передачі економічної соціокультурної інформації масової аудиторії і є ефективним засобом залучення людей в економічне життя суспільства за допомогою текстів, що відносяться до популярного економічному дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Лінгвістичний енциклопедичний словник/ Н.Д. Арутюнова // Прогрес, 1990. С. 190
2. Астафурова Т. Н. Лінгвостилістичні аспекти міжкультурної ділової комунікації /Т. Н. Астафурова // ВолГУ. 1997. С. 107
3. Вежбицька А. Мова. Культура. Пізнання. / А.Вежбицька // Русские словари. 1996. С. 416
4. Дейкван Т. А. Мова. Пізнання. Комунікація. / Т.А. Дейкван// Прогрес, 1989. С. 213
5. Карасік В. І. Мовний круг: особистість, концепти, дискурс. / В. І. Карасік // Перемена., 2002. С. 477
6. Хелідей М. А. К. Лінгвістична функція та літературний стиль / М. А. К. Хелідей // Новое в зарубежной лингвистике. – 1980. № 9 С. 116–147.
7. BBC News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/business>.
8. The Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thetimes.co.uk/tto/business>.
9. The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com>.
10. American Voice Economic News [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://learningenglish.voanews.com/archive/learningenglish-home business>.

ДАНИЛЮК ЛЮДМИЛА ВСЕВОЛОДІВНА,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології та

соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Вступ. В епоху глобальних міжнародних та міжнаціональних контактів перекладацька діяльність проникає у всі сфери суспільного життя і навіть побуту.

Художній переклад займає в перекладацькій діяльності особливе місце, оскільки мета його полягає не в точності відтворення змісту, а у відображенні думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору, перевтіленні його образів у матеріал цільової мови.

Поетичне мовлення – це один із видів перекладу художнього стилю, основною функцією якого є естетична, що й відрізняє його від мови інших функціональних стилів. Сучасні лінгвісти схиляються до думки, що художнє мовлення, зокрема поетичне, слід розглядати не як один із видів функціональних стилів мови, а як окремий тип мови, оскільки він за своїми характеристиками суттєво наближається до мови музики, архітектури, образотворчого мистецтва, ніж до інших функціональних стилів – публіцистичного, наукового тощо (А. Мороховський, О. Воробйова, Н.Лихошерст, З.Тимошенко, 1991).

Проблеми перекладу поетичних творів є важливим аспектом загальної теорії перекладу. В українському перекладознавстві цей аспект художнього перекладу розроблений значно менше від інших. Спеціальні роботи зазвичай стосуються перекладів віршованих творів, до того ж переважно йдеться про проблеми перекладу з іноземних мов. Та

останнім часом з'явилися глибокі праці, в яких вимальовується новий і різносторонній підхід до проблем перекладу поетичних творів, в тому числі й з української мови (О.Грабовецька, 2003; О. Дубенко, 2019; О.Івасюк, 1990, 1994; В. Кикоть, 2020; Т. Пономарьова, 2006)

Серед перекладів українських поетичних творів сьогодні особливе місце належить перекладам текстів вокальних творів, зокрема, українських пісень, які мають величезний естетичний та культурологічний потенціал.

Мета статті – розглянути основні проблеми й особливості перекладу та інтерпретації англійською мовою українських вокальних поетичних творів, зокрема – українських народних пісень.

Актуальність теми визначається недостатнім дослідженням в українському перекладознавстві ідейно-естетичного й культурного потенціалу музикального поетичного дискурсу, який може розкрити англійським народам особливості національного мелосу в контексті ознайомлення з духовним багатством України.

Для досягнення поставленої мети у статті розв'язуються такі конкретні **завдання**: здійснюється аналіз спеціальної літератури з проблем англійських перекладів українських пісень, окреслюються основні шляхи і способи інтерпретації (усного перекладу змісту) українських вокальних поетичних творів англійською мовою.

Матеріалом дослідження є спеціальні праці з теми, що розглядається, переклади англійською мовою низки відомих українських пісенних творів, а також власний досвід інтерпретації українських вокальних творів англійською мовою.

Методи дослідження. У дослідженні знайшов застосування комплекс методів і прийомів аналізу з метою визначення ступеню адекватності/неадекватності відтворення образності вихідного тексту, як-от: лінгвістичне спостереження, пояснювальний, описовий, семантичний,

стилістичний, ритміко-інтонаційний та логіко-синтаксичний аналіз, метод зіставного перекладацького аналізу тощо.

Виклад основного матеріалу. Вокальний віршований твір (пісня) – це один із музикальних жанрів, що характеризується єдністю ідей, образів, слів, звукопису, ритму, інтонації, композиції, це неподільна єдність форми і змісту.

Пісня сягає свого початку сивої давнини, народної пісенної творчості, що відображає самобутність нації, її традиції, звичаї, історію. Українська народна пісня – це різновид фольклорного тексту, що супроводжує людину впродовж усього її життя, в усіх обставинах – від колиски до могили. Українська пісенність – дорогоцінне надбання народу, нев’януча окраса його духовної культури; її справедливо вважають енциклопедією буття етносу, народу, нації (С. Грица, 2001).

Пісні породжувалися подіями та явищами суспільного життя, громадського й родинного побуту, трудовою діяльністю, боротьбою проти іноземних загарбників, національного та соціального гноблення й палкою любов’ю до Вітчизни (М. Дмитренко, 2001).

Народна пісня як параметр традиційної культури творилася протягом тисячоліть. За своїм значенням у житті народу, за тематикою, сюжетом і музичними властивостями українська народна пісня поділяється на безліч різноманітних жанрів. До прикладу, у підручнику «Українська усна народна творчість» українські народні пісні поділяються на календарно-обрядові (колядки та щедрівки, маївки, жниварські тощо), ліричні (про кохання, сімейне життя), суспільно-побутові (козацькі, чумацькі, ремісницькі) думи та балади.

Аналіз спеціальної літератури засвідчує: українська народна пісня як різновид фольклорного тексту має певні особливості метрико-ритмічної будови, а саме розмір вірша, будову строф, розташування граматичних та ритмічних наголосів, види римування тощо. (Рудницький А., 1963)

Сьогодні є чимало спеціальних робіт, присвячених аналізу української народної пісні стосовно її структурної будови (кожній народній пісні притаманні свої структурні особливості), вокальних особливостей різних її жанрів, лексичних та стилістичних особливості тексту пісень, тонкощів пісенного символізму тощо (О. Івасюк, 1990, 1994; В. Кикоть, 2020).

Аналіз спеціальних досліджень переконує, що сюжетну основу українських народних пісень становлять соціальні мотиви: одруження або заміжжя, трагедія неподіленої любові, батьківської влади, любові до рідного будинку, антикріпосницька тематика тощо. Герої – це вихідці з простого народу: дівчата і хлопці із селянських сімей. Вони володіють багатим внутрішнім світом і небажанням миритися з навколишньою несправедливістю (так народжуються скарги, переживання, плачі героїв). Представники рослинного і тваринного світу також є героями українських народних ліричних пісень, але часто їх образи символічні. Саме ці архетипні символи уможливають глибше розуміння внутрішнього життя українського народу тими, хто опановує мову або сприймає її хоча б через перекладача. Щоправда, музику всі розуміють і без перекладу. Проте музика української пісні, доповнена барвистою мовою, стає унікальним духовним явищем, яке дивує і вражає усіх, хто її хоч один раз почув.

Саме поетичний текст української народної пісні зазвичай і є тим найскладнішим елементом перекладу його англійською мовою, оскільки це інший структурно-граматичний тип, де афіксальний словотвір та, частково, і стилістичні засоби української та англійської мов відрізняються аломорфізмом, що затрудняє, а часом і неможливе адекватне відтворення в англійському перекладі. Оскільки в українській народній пісні засобами виразності найчастіше є епітети, порівняння та метафори, вони останнім часом привертають все більше увагу дослідників у галузі перекладу. Ольга Грабовецька зазначає, що

“відтворення аксіологічної і когнітивної сутності епітетної конструкції вимагає визначення її семантико-стилістичної та експресивно-емоційної функції у контексті, де активізуються художні потенції її семантики часто зазнає певних лексико-граматичних трансформацій у процесі перекладу. Для відтворення епітетної конструкції найчастіше застосовують денотативно-образні чи смислово-образні епітетні кальки. Рідше використовують повні чи часткові епітетні відповідники, дескриптивні перифрази та декомпресії. Іноді у перекладі епітет замінюється іншим тропом чи стилістичною фігурою” (О. Грабовецька, 2003).

Характерним для українських народних пісень є також такий художній прийом як паралелізм. У тій чи іншій формі ми спостерігаємо його в численних творах. Найчастіше наводяться паралелі з природою, а саме з природними явищами, рослинами, тваринами, птахами тощо:

*Цвіте терен, цвіте терен, листя опадає,
Хто з любов'ю не знається, той горя не знає.*

Для виразу почуттів українська мова має чи не найбільшу кількість суфіксів здрібнілості-пестливості порівняно з іншими слов'янськими мовами (у германських та романських мовах можливості такого типу ще більше обмежені). Тільки в українській мові є здрібнілі (зменшувальні) форми дієслів: їстоньки, їсточки, спатки, спатуні, спатоньки.

Форми експресивності української мови, досягнуті суфіксами здрібнілості, часто становлять значні труднощі при перекладі їх англійською мовою. Наприклад, в буквальному англійському перекладі звертання наймолодшого брата у пісні «Думи про втечу трьох братів з Азова»: « Братики мої ріднесенськіі» перекладено *My own brothers*, (зворотній переклад має звучати *Мої рідні брати*) та

«Голубоньки сивенькіі»... My gray doves (а зворотній переклад буде звучати *мої сірі голуби*), як зазначає Оксана Івасюк, в обох випадках утрачено чарівну ауру інтиму, ніжності оригіналу, його звучність (О.

Івасюк, 1990).

В англійській мові немає засобів адекватного відтворення експресивності українських пісень. Лише повне усвідомлення значення символічного змісту слів пісні дають змогу перекладачеві відтворити глибинний сенс пісні, вдаючись до трансформацій та кальки.

Автори спеціальних досліджень підкреслюють також значення композиційних особливостей української народної пісні, варіативності пісенних сюжетів (пісня-монолог, пісня-діалог, оповідна форма), що впливає на сприйняття слухача. Композиційна форма, з'єднуючись зі змістом і мелодією, не тільки бере участь у розкритті характерів героїв через події, але і дозволяє зіставити внутрішній світ людини зі світом навколишньої природи (А. Рудницький, 1963; Українські народні пісні, 1990).

Зазначені проблеми перекладу української народної пісні стосуються письмового перекладу. У випадку необхідності здійснити усний переклад української пісні перекладач стикається, окрім усього, ще з однією серйозною проблемою, а саме: необхідністю здійснення перекладу експромтом.

Оскільки усний переклад в останні десятиліття користується все більшим попитом у зв'язку з розширенням в Україні Програм міжкультурного обміну, відвідування України іноземними делегаціями, гостями та представниками іноземного бізнесу, розвитку індивідуального туризму тощо, коли перекладачеві-тлумачу доводиться супроводити іноземного туриста чи бізнесову особу не лише на ділових зустрічах, але й у концертних залах та театрах, де на них може чекати зустріч з українською піснею, постає необхідність спеціальних перекладознавчих досліджень особливостей та способів усного перекладу української народної пісні.

М. Лозинський, керуючись своїм перекладацьким досвідом, наголошував, що предмет мистецтва стає для нас не лише естетичною цінністю, а й цінністю культурно-історичною, продуктом певного соціального середовища певної епохи (М. Лозинский, 1987). Це відповідно стосується й української народної пісні. Перекладач має це знати, відчувати ту атмосферу, яку відображає поетичний твір, що перекладається, і цю атмосферу він покликаний за можливості відтворити, підходячи до перекладу системно з урахуванням різних контекстів буття. Не менш важливим під час інтерпретації та аналізу поетичного твору чи народної пісні є, звісно, й контекст у його лінгвістичному розумінні, оскільки «поза контекстом слово несе неозначену інформацію, має лише потенційне значення, а конкретну реалізацію семантика слова одержує в контексті, в якому одні значення нейтралізуються, інші актуалізуються» (О, Селіванова, 2011).

Отже, твори будь-якого поетичного жанру несуть на собі відбиток взаємодії багатьох національних контекстів: фольклорних, літературних, історичних, господарських, етико-правових, лінгвістичних тощо, без проникнення в які перекладач безпорадний, а читач не розуміє перекладу. При усному перекладі поетичного твору загалом та української народної пісні зокрема саме це й має слугувати орієнтиром для перекладача. Як свідчить досвід, окремі перекладачі-початківці безуспішно намагаються здійснювати послідовний усний переклад способом нашіптування під час концерту чи театральної вистави. Ця помилкова практика немає сенсу, набагато доцільнішим буде короткий коментар музичного твору, що виконується з акцентом на культурно-історичний та символічно-національний аспект твору.

Розглядаючи проблеми перекладу української народної пісні іноземною мовою, не можна оминати прагматичну сторону, а саме мету такого перекладу та сфери його використання. Українська пісня загалом,

особливо українська народна пісня, має величезний естетичний та культурологічний потенціал, є одним з ефективних та могутніх засобів популяризації у світі як української культури, так і України як держави загалом (що є сьогодні надзвичайно актуально для становлення України як суверенної демократичної європейської держави).

На жаль, в Україні цей аспект перекладу не розвивається й надзвичайно мало використовується попри те, що чимало чудових академічних та народних співочих колективів нерідко запрошуються на гастролі та різні музичні заходи і тури до багатьох країн на різних континентах, де вони зазвичай мають шалений успіх, виконуючи українські народні пісні. (Прикладом цього може слугувати відомий народний хор Національного педагогічного університету м.Полтави «Калина»). Організаторами та слухачами таких колективів зазвичай є українська діаспора, яка, як відомо, зберігає і любить українську пісню, українські народні традиції та звичаї (Т. Зарицька, 2013). Без сумніву, можна насолоджуватися музикою і співом, не розуміючи мови, змісту пісні, але наскільки цікавіше й емоційніше це сприймається, коли є розуміння змісту, історичного й культурного моменту, ситуації, що оспівується

Аналіз спеціальних досліджень показує, що :

1. Українських пісень у перекладах іноземними мовами в Україні мало і їм не надається належної уваги. Зрозуміло, що сенсаційною подією (у Черкасах та й Україні) стало видання 19 партитур обробок українських народних пісень і творів церковної музики нашого видатного диригента, композитора Олександра Кошиця і видрукувані в 1933-34 роках у США видавництвом “M.Witmark&Sons” окремими брошурками серії “Songs of the Ukraine”, що надійшло до Черкас із Бібліотеки Конгресу США. За свідченням американської преси, видання мало величезний успіх: його загальний наклад сягнув 140 тисяч примірників і розійшовся миттєво переважно серед неукраїнських хорових колективів, коледжів, музичних

осередків. В Україні ж цих видань не було (див. <http://www.nashekolo.org.ua>)

2. У практиці навчання іноземної мови, зокрема англійської, сьогодні досить широко використовуються англійські пісні, які заохочують, стимулюють учнів до вивчення мови та створюють у класі сприятливий навчальний аутентичний клімат. Проте виконання англійською мовою українських пісень рідкісне явище в Україні взагалі і у навчальних закладах зокрема. Поясненням цього може бути думка вітчизняних методистів та педагогів про те, що з лінгвокультурологічної точки зору не українська, а англійська пісня сприяє знайомству з культурою британців чи американців, тобто народу, мова якого вивчається. Слушна думка, але, з іншого боку, використання в навчанні англійської мови українських народних пісень чи сучасних та патріотичних, які розповідають про Майдан чи героїзм українців у боротьбі з ворогом, також можуть успішно і творчо використовуватися при вивченні англійської мови, де акцент буде ставитися якраз на виховання пісню і пробудження інтересу до перекладу, до зіставлення та використання різних засобів мови при перекладі.

3. Сьогодні на українську пісню і її переклад іноземними мовами слід поглянути по-новому, а саме з точки зору того, який могутній позитивний виховний та пізнавальний потенціал несе в собі українська пісня, виконана, скажімо, в англійському перекладі. А просування і популяризація її у сьогоднішньому світі за допомогою перекладів і виконання різними мовами сприятимуть знайомству народів світу з Україною та її культурою, взаємозбагаченню культур, порозумінню, співробітництву та миру.

Висновок. Українські перекладознавці розглядають переклад поетичних творів із різних боків, але вони одноставні щодо необхідності врахування під час перекладу всього спектра складників, які забезпечують цілісність поезії як окремого виду художньої літератури.

Переклад саме народної пісні, лірики, національних словесних символів є вкрай складною справою, адже досить часто слова з повним семантичним еквівалентом у мові перекладу мають ще й свій власний глибокий, прихований символічний зміст. Лише повне усвідомлення значення символічного змісту слова дасть змогу перекладачеві відтворити глибинний сенс пісні.

Переклади українських народних та сучасних патріотичних пісень англійською мовою видаються перспективним напрямком як для теоретичних розвідок щодо шляхів здійснення адекватних перекладів, так і їх використання в Україні та за її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабовецька Ольга Сергіївна. Епітетна конструкція у художньому перекладі (на матеріалі української та англійської мов): дисертація канд. філол. наук: 10.02.16 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003.
2. Грица С. Фольклор у просторі і часі / С. Грица. Тернопіль, 2000. 224 с.
3. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика / М. Дмитренко. К.: Ред. часопису Народознавство, 2001. 576 с.
4. Дубенко О. Ю. Національні поетичні картини світу у лінгвокогнітивному та перекладознавчому аспектах: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15, 10.02.16 / Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 600 с.
5. Зарицька Т.Г. (Київ, Україна) Українські народні пісні та думи на Канадській землі: переклади англійською мовою / Т. Г. Зарицька // Мова і культура. 2013. Вип. 16, т. 4. С. 426-433.
6. Івасюк О.Я. Відтворення ритмомелодійних особливостей оригіналу як засіб репрезентації його змісту (на матеріалі перекладів

сучасної англомовної поезії українською мовою): Автореф. дис... канд. філол.наук. К., 1994. 24 с.

7. Івасюк О. Я. Відтворення ритмічних і мелодійних домінант як засіб досягнення адекватності перекладу віршованого тексту / О. Я. Івасюк // Іноземна філологія. Вип.98 – Львів: Світ, 1990. С.93-97.

8. Івасюк О. Я. Відтворення ритмічних і мелодійних домінант як засіб досягнення адекватності перекладу віршованого тексту / О. Я. Івасюк // Іноземна філологія. Вип.98 Львів: Світ, 1990. С.93-97.

9. Кикоть В. М. Образна матриця та переклад поезії: монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2020. 632 с.

10. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.

11. Лозинский М. Л. Искусство стихотворного перевода. *Перевод – средство взаимного сближения народов*. Москва: Прогресс, 1987. С. 91–106.

12. Мороховский А.Н., Воробйова О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. К.,1991. С.239.

13. Пономарьова Т. О. Віршовані переклади Йосипа Бродського як відображення його картини світу (художньої та мовної): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Т.О. Пономарьова; Дніпропетр. нац. ун–т. Д., 2006. — 18 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06ptoshm.zip>

14. Рудницький А. Українська музика. Історико-критичний огляд / А. Рудницький. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1963. 406 с.

15. Селиванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.

16. Українська усна народна творчість: [навч. посібник]. К.: Знання-Прес, 2006. 591 с.].

17. <http://www.nashekolo.org.ua>

ДЕМЧЕНКО НАДЕЖДА АЛЕКСАНДРОВНА

кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры теории и практики перевода,
ДЗ Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

**ПСИХОЛОГО-ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ
СОЗДАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ
ВЗАИМОСВЯЗАННОГО ОБУЧЕНИЯ ПРОДУКТИВНЫМ ВИДАМ
РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Проблема взаимосвязанного обучения видам речевой деятельности не нова, она возникла еще в начале прошлого века и была выдвинута в 1949 году З.Б. Цветковой, считавшей что письменная и устная речь находятся между собой в теснейшей взаимосвязи и в своем развитии взаимно обуславливают друг друга. Такой же точки зрения придерживаются многие авторы (Жинкин 1956, Рахманов 1964, Зимняя 1980, Гез 1966 и др.) Анализ литературы по данной проблеме показывает, что исследования проводятся по пути рассмотрения взаимодействия различных видов речевой деятельности (Александров, Андриахина, Гушина, Колкер, Одинцова, Резниковская, Васильва, Серова, Коккота, Курашвили, Лужных, Павлова) Очевидно, что в психологии проблема взаимодействия продуктивных видов РД (речевой деятельности) менее изучена, чем проблема взаимодействия рецептивных видов. В методической литературе сопоставительный анализ проводится преимущественно в плане определения того, что чему должно предшествовать :говорение письму или письмо говорению и лишь незначительное число исследований посвящено выявлению механизмов взаимодействия двух продуктивных видов РД (Зимняя1978, Одинцова 1975, Павлова 1980, Неманова 1981).

РД во всех видах реализуется посредством сложного речевого механизма. Все виды РД имеют общее для всех и отличительные для каждого из них звенья и уровни этого речевого механизма. В него входят следующие процессы: процесс осмысления, процесс удержания в памяти, процесс опережающего отражения (Жинкин 1958, Выготский 1934, Леонтьев 1969, Зимняя 1985). Как отмечает Зимняя, все виды РД отличаются друг от друга следующими параметрами: по характеру речевого общения по характеру выполняемой в процессе общения роли, по направленности речевого действия, по способу формирования и формулирования мысли, по характеру внешней выраженности, по характеру обратной связи.

Речевой механизм реализуется в трех уровнях : мотивационно-побудительном, смыслообразующем и реализующем. Сходство между говорением и письмом обнаруживается уже на первом мотивационно – побудительном уровне. Этот уровень в продуктивных видах Р Д представляет собой сплав мотива и коммуникативного намерения. Как отмечает Зимняя при этом мотив объясняет характер данного речевого действия, а коммуникативное намерение отражает коммуникативную цель, которую преследует говорящий или пишущий, планируя ту или иную форму взаимодействия на слушающего или читающего. На этом уровне смысловыражения говорящий или пишущий знает только общий предмет или тему своего высказывания, то есть то, о чем он будет говорить или писать, и форму взаимодействия со слушателем или читателем, то есть нужно ли ему получить, запросить или выдать информацию.

На втором уровне речеобразования , то есть смыслообразования и формулирования формируется мысль посредством языка. На смыслообразующей фазе формирующего уровня проявляется весь лингвистический опыт говорящего или пишущего, чувство языка, знания условий и правил употребления его единиц. Формирующая фаза

представляет собой собственно грамматико-синтаксическое оформление высказывания, в котором, по словам Выготского реализуется словестный синтаксис и грамматика слова. Для этой фазы одинаковое значение имеет две речевые операции: операция выбора (отбора) слов. Которые по Н.И. Жинкину, составляют общий механизм речи.

Третий, реализующий уровень речеобразования, выражен в обоих видах РД, но он имеет разные характеристики для говорения и письма. В говорении реализующий уровень связан с артикуляцией и интонированием, для него важно прежде всего развитие произносительных навыков, для письма он выражается в графической записи высказывания, возможность которой обусловлена знаниями и навыками орфографического и синтаксического порядка, то есть сформированностью у индивида системы звуко-буквенных связей и моторных навыков буквописания. На развитие этих навыков – произносительных и интонирования в говорении и орфографических и синтаксических в письме и будут направлены упражнения, являющиеся специфическими для каждого продуктивного вида РД. Как видно из вышеизложенного, различия в порождении устного и письменного высказывания сосредоточены на реализующем уровне, остальные же фазы идентичны, хотя и осуществляются в разных временных режимах.

Общность говорения и письма можно определить следующими психологическими характеристиками: 1. Идентичностью схем речепорождения; 2. Аналогичным характером предмета, продукта и результата деятельности при говорении и письме; 3. Общностью действия механизма памяти, осмысления и упреждения синтеза. Оба вида РД являются продуктивными, то есть основанными на одних и тех же механизмах: репродукции, выбора, комбинирования, конструирования, упреждения, дискурсивности. Вслед за Зимней мы отмечаем, что в предметном (психологическом) содержании продуктивные виды РД и один

и тот же предмет , в качестве которой выступает мысль, выраженная в устной и письменной форме, и в качестве продукта говорения и письма рассматривается текст, в котором воплощается и объективизируется психологическое содержание деятельности, условия протекания и особенности личности говорящего или пишущего. Продукт говорения и письма в дальнейшем будет предмет контроля как при оценке уровня обученности учащегося на этапе экспериментального обучения, так и при проверке эффективности предлагаемой системы упражнений для взаимосвязанного обучения общению в продуктивных видах РД.

Говоря об особенностях функционирования психологических механизмов в продуктивных видах РД, мы, прежде всего, обращаем внимание на то, что в качестве основных механизмов РД в целом выступают механизмы осмысления , опережающего отражения и памяти, а точнее оперативной памяти. Отсюда следует признать необходимость организации специальных упражнений по развитию памяти этого вида.

Очевидно, что правильно установленная смысловая связь на всех уровнях, определяет связность высказывания, поэтому обучать установлению смысловой связи на всех уровнях – важная задача. Особенно это важно для обучаемых среднего возраста, у которых только формируется механизм логического мышления, то есть мы должны предусмотреть упражнения, направленные на формирование навыков и умений в овладении смысловыми связями, важность которых проявиться в овладении монологической речью.

Механизм упреждающего синтеза является дополнительным звеном механизмом вероятностного прогнозирования и частным проявлением общепсихологического механизма опережающего отражения в продуктивных видах РД . Благодаря действию этого механизма в процессе говорения намечаются три линии упреждения речевой последовательности: а) словестно-артикуляционный стереотип;

б) лингвистические обязательства; в) смысловые обязательства раскрытия замысла;, выявляемых на отрезках больших чем предложение. Смысловые обязательства связаны прежде всего с предметно-логическим и эмоционально-оценочным планами высказывания, поэтому нарушение этой линии упреждающего синтеза проявляется прежде всего в отсутствии, логики, наличие противоречий. Механизм упреждающего синтеза рассматривается в качестве основного механизма и в письме. При этом Жинкин (1956) отмечает, что в процессе письменной речи действие механизма упреждающего синтеза осложняется двумя противодействующему ему тенденциями: силой инертности словестных образований и отрицательной индукцией. Инертность ослабляет действие «отклоняющей тенденции» при отборе слов и приспособлений оборотов и приводят к тому , что в тексте проявляются часто повторяющиеся слова и обороты в результате чего текст делается бледным, недостаточно разнообразным и скудным по объему применяемых слов. Отрицательная индукция, возникающая в процессе письма, вызывает пропуски и разрывы текста.

Анализ теоретических и экспериментальных исследований проблемы взаимосвязанного обучения продуктивным видам РД показывает, что существует еще целый ряд вопросов , которые должны быть рассмотрены в этой связи. Прежде всего, это понятие «одновременность», а также какова должна быть последовательность продуктивных РД и их временное соотношение.

Под одновременностью мы, в след за Зимней будем понимать , что каждый вид РД развивается с самого начала обучения и что развитие одного вида РД способствует развитию другого, а так же облегчает овладение ими. Что касается последовательности, мы полагаем, что последовательность от устного к письменному отражает избранный нами общий подход (методика интенсивного обучения Г.А. Китайгородской). А

временное соотношение в пользу устных видов соответствует избранной нами методики.

Взаимосвязанность продуктивных РД также предполагает общность языкового материала и специальную направленность упражнений. В центре некоторых исследований, посвященных этой проблеме (Бородулина, Сосенко) рассматривается вопрос о наиболее рациональном соотношении различных видов упражнений. В зависимости от решаемых задач, осуществляется различный подход к разработке системы упражнений для взаимосвязанного обучения видам РД. Предлагаются комплексные (с использованием аудио – визуальных источников информации) и не комплексные (с использованием одного источника информации, соответствующего изучаемому виду РД) упражнения; комбинированные (исключительно устная форма работы, выполняемые на слух, чередуются с использованием графической опоры и чтением «про себя») и некомбинированные устные и письменные упражнения.

Под общим языковым материалом мы понимаем специально отобранные лексико-грамматические материалы, которые представляются в виде текстов-полилогов, которые будучи включенными в говорение, с определенной частотой встречаются и в письме.

Рассмотренные психологические характеристики продуктивных видов РД позволяют сделать вывод, что общие черты говорения и письма, обеспечивающие возможность их взаимосвязанного развития, определяются идентичностью схем речепорождения, аналогичным характером предмета, продукта и результата деятельности при говорении и письме, а также общностью механизмов памяти, осмысления и упреждающего синтеза. Общность структурной организации, предметного содержания и механизмов позволяют говорить о целесообразности взаимосвязанного обучения продуктивным видам РД.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Жинкин Н.И. Развитие письменной речи у учащихся III-VII классов // Известия АПН РСФСР. Выпуск 78. М., 1956. С. 141-250.
2. Жинкин Н.И. Механизмы речи. М.: АПН РСФСР, 1958. 370 с.
3. Зимняя И. А. Экспериментальное исследование взаимосвязанного обучения четырем видам иноязычной речевой деятельности в условиях неязыкового вуза: Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности // Научные труды. Выпуск 154. М., 1980. С. 5-16.
4. Гез Н.И. К вопросу об обучении распознаванию речи при зрительном и слуховом восприятии // Иностранные языки в школе. 1969. №2. С. 27-36.

ДРОЗДОВА ІРИНА ПЕТРІВНА

д.п.н., професор кафедри українознавства,
Харківська державна академія культури та мистецтв

ПЕРЕКЛАД МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ВАРІАНТНИМ ВІДПОВІДНИКОМ ТА СИНОНІМІЯ

Сучасна медична термінологія – одна з найбільш широких та складних у понятійному, змістовому відношенні систем термінів. Медичний лексикон, включаючи терміни й інших наук, що вживаються у медицині (біології, хімії, фізиці, мікробіології, радіології, генетиці, антропології, психології, кібернетиці та ін.) складає декілька сотень тисяч слів та словосполучень.

До їх числа входять багаточисленні синоніми, які становлять у деяких областях медицини 25– 40% термінологічного фонду. У зв'язку з швидким розвитком різних галузей медицини термінологічна синонімія різко зростає, що заважає адекватному сприйняттю наукової інформації, точному перекладу наукової медичної літератури, взаєморозумінню і

взаємозбагаченню національних медичних наукових шкіл і гальмує впорядкування терміносистеми.

Так, «Міжнародна класифікація хвороб» налічує більше 50 000 найменувань, хоча кількість нозологічних форм у декілька разів менше цього числа; кількість назв лікарських засобів (разом із синонімами) перевищує 80 000; число синонімів, що виражають деякі поняття, досягає 25 000 та більше [3].

За результатами нашого дослідження, серед 468 термінів (що вважалося за 100%) 69 термінів (14,7%) мали синоніми. Наприклад, термін «пухлина» позначався як «tumor», «swelling», «neoplasm», «formation»; «лікарський засіб» – «drug», «medicine», «preparation»; «дослідження» – «research», «study», «survey», «examination», «investigation», «analysis» і т.д.

Ідеальний термін має бути однозначним і не мати синонімів. Але позбутися цілком неоднозначності в термінології неможливо, особливо це стосується медичної термінології, яка досягла найбільшого ступеня інтернаціоналізації у порівнянні з термінологією інших галузей завдяки впливу двох класичних мов світу – давньогрецької і латинської. Взаємодія грецької та латинської мов сприяла їх активній участі у творенні медичної термінології. Медичні найменування, яких не вистачало в латинській мові, запозичувались із грецької і зазнавали латинізації. Часто автентичні латинські слова дублювалися латинізованими грецькими запозиченнями. І сьогодні одна з найбільш характерних властивостей медичної термінології, що зумовлено її двомовною греко-латинською основою полягає в наявності значної кількості дублетних терміноелементів греко-латинського походження: офтальмолог (гр.) – окуліст (лат).

У межах поняття «синонім» можна розглядати такі мовні явища як дублети, варіанти та еквіваленти. У науковій літературі немає одностайної думки щодо цих понять Так В. Лейчик вважає, що дублетність передбачає

співвідношення синонімів з одним денотатом, і що «маємо справу з дублетами лише в тому випадку, коли збігаються всі без винятку компоненти значень синонімів» [1].

Серед науковців немає одностайності в трактуванні поняття «варіант». Варіанти терміноодиниць - це паралельні форми існування мовної одиниці, які мають певні відмінності на рівні наголосу, фонем, морфем тощо [3]. Серед слів із міжнародними компонентами виявлені варіанти: макроцефалія – макроцефалія (*macrocephalia*); нітробензен – нітробензон тощо (*nitrobenzene*). Усі слова вважаються нормативними й побутують у нашій фаховій лексиці. Англійська мова не є виключенням існування варіант, наприклад: *prednisone* – *prednisolone*.

У межах підмов науки та техніки часто натрапляємо на таке явище, коли те саме поняття виражають різними способами в різних підмовах чи терміносистемах. Наприклад: гексамети лентетрамін (у хімії) та уротропін (у фармакології). Оскільки ці терміни належать до різних сфер науки й техніки (різних підмов), доцільно називати такі терміни еквівалентами.

Синонімія особливо характерна для початкових етапів формування термінології, коли ще не відбувся природний і свідомий відбір кращого терміну та існує декілька варіантів для одного й того ж поняття. Хоча, безумовно, наявність синонімів не є у термінології бажаним явищем, факт її існування визнається багатьма ученими (В. А. Гречко, Б. Н. Головін, С. В. Гриньов, В. П. Даниленко, Р. Ю. Кобрін) [3]. Багато дослідників заперечують наявність повних синонімів. Д. С. Лотте вважає, що в термінології слід розрізняти «абсолютні» і «відносні» синоніми [2]. Синоніми в термінології мають іншу природу і виконують інші функції, ніж у загальнолітературній мові. Під синонімією в термінології зазвичай розуміють явище дублетності (офтальмолог – окуліст). Між дублетами немає тих відношень, які організують синонімічний ряд, немає емоційно-експресивних, стилістичних чи відтінкових опозицій. І якщо у

загальнолітературній мові існування синонімів виправдано тим, що вживання тих чи інших із них впливає на зміст мови, або змінює стилістичне забарвлення чи надає їй індивідуального відтінку, то дублети ні в загальній мові, а ні в мові науки цими властивостями не володіють і є явищем небажаним чи то навіть шкідливим. В основі явища синонімії лежить також і той факт, що в термінології будь-якої конкретної медичної дисципліни присутні функціональні компоненти: вузькоспеціальна лексика, яка належить тільки до даної термінології; професійна медична лексика, до якої належать терміни, що функціонують у декількох медичних дисциплінах; загальномедична лексика, тобто терміни, що позначають поняття, загальні для всіх медичних дисциплін.

Серед медичних термінів-синонімів еквівалентного типу можна виділити:

1. Повні дублети (греко-латинські запозичення): *daktylos* – *digitus* (палець), *hepar* – *iesur* (печінка), *vertebra* – *spondylos* (хребець), *cerebrum* – *cranium* (череп), *derma* – *cutis* (шкіра), *intestinum* – *enteron* (кишка), *oculus* – *ophthalmos* (око) і т. д., які рівнозначно використовуються для створення медичних термінів.

2. Синоніми, що є складними словами, утвореними з двох або більше слів греко-латинського походження: *aerocele* – *angioneurosis* – *dystonia*; *blastoma* – *neoplasma*;

3. Пари дублетів, що складаються з інтернаціоналізму греко-латинського походження та його українського еквівалента. Досить часто цей еквівалент є словотворчою калькою, наприклад: абдукція – відведення (*abduction*), інкогерентність – беззв'язність (*incoherence*), гемопоез – кровотворення (*hemopoiesis*), лапаротомія – розтин живота (*laparotomy*), неоплазма – утворення (*neoplasm*), оссифікація – окостеніння (*ossification*), педикульоз – швивість (*pediculosis*), епігастрій – надчеревина (*epigastrium*), гідротерапія – водолікування (*hydrotherapy*); серед подібних

дублетів велика питома вага калькованих прикметників: пілоїдна – волосовидна (pyloid), ретрокардіальний – позасерцевий (retrocardiac), кардіопульмональна – судинно-легенева (cardiopulmonal) та ін.

4. Синонімія на рівні словосполучень: олігофренія ксеродермічна – синдром Руда (xerodermic oligofrenia).

Окремо можна виділити міжрівневу синонімію, яка є тоді, коли в синонімічні відношення вступають:

1) іншомовний композит й українське словосполучення (кальковане і напівкальковане): angioma – ангіома – судинна пухлина; angiopathy – ангіопатія – захворювання кровоносних судин; hematocele – гематоцеле – кров'яний набряк; hepatolith – гепатоліт – печінковий камінь; hydrocephaly – гідроцефалія – головна водянка, водянка голови; hydrophobia – гідрофобія – водобоязнь; oligophrenia – олігофренія – природжене недоумство; osteocyte – остеочит – кісткова клітина; hemotransfusion – гемотрансфузія – переливання крові; coprostasis – копростаз – каловий стаз; ischuria – ішурія – затримка сечі; choriocarcinoma – хоріокарцинома – рак судинного сплетіння;

2) іншомовний композит і гібридне словосполучення: aneuroid – анероїд – ангіоневроз – судинний невроз, hemogram – гемограма – загальний аналіз крові.

Дискусійним є визначення статусу (синоніми чи варіанти) частково подібних за формою вираження термінів, що різняться лише якоюсь частиною, зокрема таких, як:

1) на рівні обох запозичених слів із синонімічною першою частиною – дублетними терміноелементами грецького та латинського походження: ангіо/графія (angiography) і вазо/графія (vasography); гістеро/графія (hystero-graphy) і метро/графія (metro-graphy); прокто/скопія (proctoscopy) і ректо/скопія (rectoscopy);

2) із синонімічною другою частиною: акрокранія (acrocrania) –

акроцефалія (acrocephalia); нейролюес (neuroleues) – нейросифіліс (neurosifilis);

3) скорочене словосполучення і його розгорнутий варіант, наприклад: адренергічні рецептори (adrenergic receptors) – адренорецептори (adrenoreceptors), дуоденальний стаз (duodenal stasis) – дуоденостаз (duodenostasis), ревматичний кардит (rheumatic carditis) – ревмокардит (rheumocarditis) і т. п.;

4) утворення іменника із прикметника, який входить до складу словосполучення (analeptics – аналептичні засоби – аналептики, antiseptics – антисептичні засоби – антисептики); мовні композити, утворені шляхом пропуску одного з компонентів складного слова (окси/гено/ метр – окси/метр (oximeter), полі/рибо/сома – полісома (polysoma), тромбо/цито/пенія (thrombocytopenia) – тромбо/пенія);

5) варіантність одного й того ж звукового комплексу може виникнути в зв'язку з перестановкою компонентів (наприклад, нейромієліт (neuromielitis) – мієлонеурит (mieloneuritis), гепато/радіо/графія (hepatoradiography) – радіо/гепато/графія (radiohepatography));

6) ряди з різноструктурними одиницями: остеобластома (osteoblastoma) – остеоїд (osteoid) – остеома гігантська (giant osteoma).

Причина синонімії вірогідно лежить у тому, що греко-латинські термінологічні одиниці використовують, для побудови однослівних медичних термінів, а українські чи гібридні – у термінах-словосполученнях і можуть бути поширеними у професійній лексиці, однак, створення нових термінів часто об'єднує латинсько-грецькі структурні одиниці з неологізмом. Наприклад, «рН-monitoring» може перекладатись як «рН-моніторинг», проте, існує український еквівалент-неологізм «рН-метрія». Вони відрізняються семантикою словотвірних елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування.

В українській анатомічній номенклатурі у низці випадків при перекладі з англійської мови латинських та грецьких слів надається перевага інтернаціоналізмам: *hypophysis* – гіпофіз (а не мозкової придаток, придаток мозку), *thalamus* – таламус (а не зоровий горб), *hypothalamus* – гіпоталамус (а не зоровий підпагорб). Ці терміни і похідні від них (таламічний, гіпоталамічний, гіпофізарний) мають широке застосування в теоретичній і клінічній медицині, особливо в неврології та в нейрохірургії. Підтверджено перевагу терміну «перикард» (*pericard*) перед українським еквівалентом «навколосерцева сумка» не тільки в силу його короткості і можливості утворення від нього похідних (перикардіальний, а не навколосерцевосумковий, перикардіотомія та ін.), але й завдяки системності його структури, тобто наявності однокоренових термінів «ендокард» і «міокард».

У багатьох із наведених прикладів застосування українського слова при перекладі з англійської мови пояснюється тим, що його український еквівалент вживається і в загальнолітературній мові в більш широкому або в іншому значенні. Так, може допускатися паралельне використання українського та запозиченого з англійської мови терміну, якщо один із них не здатний утворювати похідні форми. Йдеться про дериваційні можливості терміну, наприклад: *compression* – компресія – компресійний (при неможливості утворити прикметник від терміну тиск).

Отже, у багатьох випадках мова сама регулює вибір одного терміну із синонімічних пар. Однією з причин такого відбору може стати передусім старіння одного з композитів, його рідка вживаність. Зокрема, такі терміни, як «бісульфати», «галоїди», поступилися місцем композитам «гідросульфати», «галогени». Нерідко синоніми є практично рівноправними, наприклад: кровотеча (*bleeding*), крововилив і геморагія (*hemorrhage*), близькозорість (*short sight*) і міопія (*myopia*), підшлункова залоза і панкреатичний (від англ. «*pancreas*»), переливання крові (*blood*

transfusion) і гемотрансфузія (hemotransfusion), вузлик (nodule) і папула (papula).

Також рівнозначно вживаються у медицині дублети прогенія (progenia) і дистальний прикус; прогнотія (prognotia) і мезіальний прикус; верхній (superior) і дистальний (distal); нижній (inferior) і проксимальний (proximal); перкусія (percussion) і вистукування; аускультация (auscultation) і вислуховування; пальпація (palpation) і прощупування; видалення (ablation, removal) і ампутація (amputation), ектомія (ectomy), резекція (resection), екстирпація (extirpation); гіпертонічна хвороба (hypertensive disease) і артеріальна гіпертензія (arterial hypertension); коронарна хвороба серця (coronary artery disease) і ішемічна хвороба серця (ischemic heart disease).

Отже, питання про вживання того чи того терміну треба розглядати під кутом зору змісту поняття, відповідником якого є термін. У тих випадках, коли застосування згаданих критеріїв свідчить на користь українського еквівалента, йому, безумовно, повинна надаватися перевага, але вирішувати це питання з принципово пуристичних позицій, надаючи перевагу словам вітчизняного походження не варто. У мікротерміносистемах клінічних дисциплін перевага запозиченням перед рідномовними термінами віддається досить часто. Мовна практика надає перевагу вживанню наукового терміну-синоніма у спілкуванні з колегами-медиками, а слова професійно зниженого характеру – у розмові з хворими.

Наприклад, у спілкуванні з хворим лікар буде вживати словосполучення «здуття живота» (abdominal distention), тоді як у професійному колі надасть перевагу терміну «метеоризм» (meteorism/bloating). Тож, при виборі слова з синонімічного ряду необхідно керуватись типом цільової аудиторії, на яку розрахований текст-переклад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура /

В.М. Лейчик. М.: КомКнига, 2006. 256с.

2. Лотте Д. С.: Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики / Д.С. Лотте. М.: Наука, 1961. 149 с.

3. Луговська І. Б. Синоніми у медичній термінології / І. Б. Луговська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2010. Вип. 23. С. 106-111.

ЗАКА ВІТАЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,

к. псих. н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету “Україна”

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗКОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ

В наш час прискорений темп життя потребує від людини напруження всіх психологічних та фізичних зусиль задля досягнення поставлених мети та завдань. При цьому, інколи, ми не помічаємо потреб, бажань, інтересів іншої людини чи групи людей, що може призводити до виникнення конфліктної ситуації, на розв'язання якої також потрібен час та ресурси. Саме тому, з метою найоптимальнішого спілкування з оточуючими, потрібно володіти навичками безконфліктного спілкування.

Так, у навчанні безконфліктній поведінці людини в суперечливій, передконфліктній і конфліктній ситуації Тимохіна О.В. вважає за доцільне слідувати таким психологічним рекомендаціям [2]:

— вирішувати проблемне питання в теперішньому часі, не згадуючи минулі образи і конфлікти;

— адекватно сприймати, усвідомлювати і відображати суть конфлікту з погляду психологічних механізмів – інтересів, потреб, цілей і задач протидіючих сторін. Частіше задавати питання: чи «правильно я вас

зрозумів (зрозуміла)», що виключає смислові бар'єри;

- відвертість у спілкуванні, прагнення до доброзичливості і створення клімату взаємної довіри;

- спробувати зрозуміти позицію іншого «зсередини», поставивши себе на його місце;

- не говорити образливих, принижуючих гідність особистості слів, не клеймити епітетами. Різкість викликає різкість;

- вміти аргументовано виказати свої наміри у разі незадоволення вимог.

- бути готовими подолати самолюбство, амбіції, визнати власну неправоту в тих або інших питаннях і позиціях. В конфлікті завжди винуваті обидві сторони, але на примирення йде той, хто мудріший, сильніший духом.

Одне з найважливіших місць у запобіганні конфліктам має оволодіння прийомами і навичками безконфліктного спілкування. Творчо доповнюючи рекомендації Дейла Карнегі, виділяються *рекомендації з безконфліктного спілкування [1]:*

- необхідно перестати думати тільки про свою досконалість і бажання. Необхідно спробувати з'ясувати вади іншої людини, щиро визнаючи позитивне в ньому. Бажано бути душевними в своєму схваленні і бути щедрим на похвали;

- бажано говорити з людьми про те, що є предметом їх бажань, і показати їм, як цього досягти;

- усміхайтесь! Усмішка збагатила тих, хто її одержує, але не обідняє тих, хто її дає. Вона створює щастя в будинку, атмосферу доброзичливості в справах і є паролем для друзів;

- для людини звук його імені є найсолодшим і найважливішим звуком у людській мові. Якомога частіше звертайтеся до іншої людини на ім'я! Прагніть запам'ятати імена тих людей, з якими Вас знайомлять;

— станьте хорошими слухачами! Заохочуйте інших розповідати про себе;

— ведіть розмову в колі інтересів Вашого співбесідника;

— надавайте людям відчуття їх значущість — і робіть це щиро.

Говоріть людині про неї саму, і вона слухатиме Вас годинами;

— єдиний спосіб досягнути кращого результату в суперечці — відхилитися від суперечки. Уникайте суперечок! Якщо Ви хочете навчитися схилити людей до своєї точки зору, і якщо Ви не маєте рації, визнайте це відразу і від щирого серця. Поступившись, отримаєш більше, ніж чекав! Якщо Ви хочете схилити людей до своєї точки зору, спочатку проявіть дружнє ставлення;

— вступаючи в розмову, зробіть акцент на тих питаннях, в яких Ви згодні із співрозмовником. Далеко йде той, хто м'яко ступає. Хай Ваш співрозмовник відчує, що ідея належить йому самому. Мудрець, бажаючи бути над людьми, стає нижче від них, бажаючи бути попереду, стає позаду;

— спробуйте чітко побачити речі з погляду іншої людини. Бажання розуміти іншу людину породжує співпрацю. Щоб змінювати людину, не ображайте її і не спонукайте на обурення, починайте з похвали і щирого визнання гідності цієї людини.

Вправи, що сприятимуть безконфліктному спілкуванню:

1. Вправа "Усмішка". Слід домогтися того, щоб на вашому обличчі завжди була тепла доброзичлива усмішка. Якщо її немає, то виробляйте готовність до неї. Внутрішня усмішка характеризує доброзичливу особистість.

2. Вправа "Мир тобі". Перша внутрішня фраза (установка) при зустрічі з будь-якою людиною повинна бути: "Мир тобі!" Виходячи вранці з дому, не забувайте, що ці слова мають бути зверненням до неба, пташок, дерев.

3. Вправа "Оцінка себе". Частіше слід бути оцінюваним, ніж оцінюючим. Не бути байдужим до того, чи затишно оточуючим поруч із вами. Майте цю думку "при собі".

4. Вправа "Приємна розмова". Якщо навіть запитання було неприємне, все одно зробіть розмову приємною. Має рацію співрозмовник чи ні, зробіть так, щоб йому з вами було приємно вести розмову. Підвищуйте себе в своїх думках і в очах співрозмовника.

5. Вправа "Комплімент і подяка". Використайте будь-яку можливість, аби сказати людині приємність. Все, що вам у людині сподобалося, викажіть очима, усмішкою, словами. Наприклад: "Ви прекрасно виглядаєте!" "Щиро дякую, це просто похвально!" Головне, щоб це було сказано від душі.

6. Вправа "Громовиця відміняється". Вчіться стримувати свої негативні емоції. Не сваріться, від цього всім буде погано, будьте терплячими.

7. Вправа "Мудрець". Навчайтесь мудрості, спогляданню життя та вмінню програвати. Ваш програш – новий досвід і можливість одержати урок. Навчіться знайти в собі мужність запитати подумки: "Як би до цього поставився мудрець?" У вчинках має переважати розважливність.

Правила ведення діалогу. Все наше життя триває у процесі діалогу: вдома, на роботі, під час відпочинку, навіть із самим собою. Для того щоб діалог дав позитивні результати, запрошуємо ознайомитися з такими правилами.

Правила для того, хто говорить:

- доброзичливість, повага до партнера, з яким спілкуєтесь;
- ввічливість, відсутність категоричності;
- скромність у самооцінках, ненав'язливість;
- орієнтація на партнера, створення для нього психологічного комфорту;

-
-
- постійне стимулювання зацікавленості партнера до проблем спілкування;
 - логічність у викладі своїх поглядів та пропозицій;
 - підтримка уваги партнера, стимулювання його активності в сприйнятті;
 - вибір такого стилю розмови, який був би сприятливим не тільки для ситуації спілкування, а й для сприйняття партнером.
 - враховувати дистанцію в спілкуванні, систему жестикуляції і міміки тощо.

Правила для тих, хто слухає:

- не шкодуйте часу для того, щоб вислухати партнера;
- терпимо й шанобливо ставтесь до того, хто говорить;
- не перебивайте партнера, вислухайте його до кінця;
- дайте партнерові виявити себе в спілкуванні, стимулюйте його активність;
- використовуйте мовні, жестові, мімічні засоби емоційно-психологічної підтримки того, хто говорить.

Таким чином, дотримання запропонованих правил сприятиме безконфліктному спілкуванню, а також допоможе створити атмосферу довіри один до одного, що найкращим чином послужить в досягненні співпорозуміння та вирішення всіх потрібних запитань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги ; пер. с англ. Л. А. Кузьмина. – 8-е изд. Минск : Попурри, 2015. 290 с.
2. Тимохина А.В. Личностно-ориентированная психотерапия в психологической практике : Учеб. пособие для студ. психол. спец. вузов / А.В. Тимохина; Восточноукр. гос. ун-т. Луганск, 1997. 191 с.

КІРСТЕН ДІК,
волонтер Корпусу Миру США

THE INFLUENCE OF CONTEXT ON TRANSLATION OF MODALS

Communication takes place through a medium and in situations that are limited in time and place. Each specific situation determines what and how people communicate, and it is changed by people communicating. Situations are not universal but are embedded in a cultural habitat, which in turn conditions the situation. Language is thus to be regarded as part of culture. And communication is conditioned by the constraints of the situation-in-culture.

So is translation as a form of cross-cultural communication. The complexity of translation, one of the most complex things in human history, lies in the multitude of and the delicate relationship among its relevant factors. Translation is never innocent. There is always a context in which translation takes place, always a history from which a text emerges and into which a text is transposed.

Natural languages are notoriously ambiguous on various levels. Semantically, a single word can have more than one meaning, with the two readings belonging either to the same (i.e., bank) or different (i.e., back) grammatical categories or parts of speech [1]. Syntactic ambiguity arises when an entire sentence can imply more than one underlying structure, as in flying planes can be dangerous. Thus, the intended meaning of a single word can vary greatly depending on the linguistic context in which it appears. Psycholinguistic studies of monolingual language processing have demonstrated that, in most cases, both meanings of ambiguous words are accessed, and that the cognitive system overcomes this obstacle mostly by relying on the linguistic context [2]. It is somewhat surprising that the cross-linguistic implications of word sense

ambiguity, as well as additional sources of translation ambiguity, have only recently come under experimental scrutiny within cognitive psycholinguistics.

Translation equivalents may have a one-to-many mapping for different reasons.

1. Synonymy: Words that are very close in meaning in a first language (L1) may have a single translation in a second language (L2). For example, English close and shut both translate to Spanish cerrar; Spanish serpiente and culebra both translate to English snake.

2. Polysemy: One word in the L1 may have several related meanings, each expressed by a different word in the L2. For example, Spanish sombra can be translated to English as either shade (of a building or a tree) or shadow (cast by a person).

3. Homography, homophony, and homonymy: Linguistic “accidents” can cause two unrelated words to be written in the same way. Such forms are called homographs. For example, English bark can be mapped to Spanish corteza (outer layer of a tree) or ladrido (sound made by a dog). Homographs may have the same pronunciation, in which case they are also homophones, but not necessarily. The English word bark has two homographs that are also homophones. In contrast, the English word row has two homographs that are not homophones. One homograph of row matches Spanish pelea (fight) and the other matches Spanish hilera (straight line). When homographs are also homophones, they are called homonyms. Homographs may belong to the same grammatical class (i.e., nouns, verbs) and share the same part of speech, as in the examples above, or belong to different parts of speech, as in bow-noun (arco, belonging to a musical instrument) and bow-verb (inclinar).

4. Morphological ambiguity: In languages with limited morphology, like English, inflectional and derivational variants of some lexeme may have identical forms. When translated to a morphologically rich language, like Spanish, such variants may be mapped to different forms. For example, the

English word walk can be translated into several Spanish nouns such as paseo, caminata, or vuelta. In addition, it can be translated into over 20 possible verb forms based on the stem camina- (caminas, caminaste, caminar, caminaba, caminaron, etc.), depending on the tense, aspect, person, and number of the verb.

5. Semantic discrepancy: There are cases where multiple translations are a result of the differences in the conceptual-lexical mappings of the two languages. The meaning of the English verb know, which covers both knowing facts and knowing people, is carried by two distinct verbs in Spanish, saber for the former and conocer for the latter. Conversely, the Spanish noun reloj covers the concepts denoted by both clock and watch in English, each of which is a correct translation.

Humans are social, rather than solitary beings. They constantly interact with their environment. Their modes of being are about their emergent attunement with their constantly-changing context. Translation, if seen as such a mode of being in the world, cannot be considered per se, but should be contextualized as a social system. It exists in a situation that includes a network of elements involving others, the objective economic conditions, cultural and political institutions and ideologies, and so on. Since the translator cannot avoid being faithful to his/her own circumstances and perspective, she/he cannot be really faithful to the text he/she translates. Infidelity is built into translation because it inevitably describes domestic scenes that are loaded not only linguistically and culturally, but also socially and politically. The source text does not reach the target society unscathed, but refracted. Communication in translation is simultaneous decontextualization and recontextualization; hence is productive, rather than reproductive. Translation as a product communicates more and at the same time less than the source text intended to. Translation as a process communicates different modes of being, or at least leads to intended understanding or/and misunderstanding of different modes of being in the world.

This constitutes the predicament and the dynamo of cross-cultural communication, and points to that of communication in general.

REFERENCES

1. Lyons, J. (1995). *Linguistic semantics*. New York: Cambridge University Press
2. Gernsbacher, M. A., Robertson, R. R. W., & Werner, N. K. (2001). The costs and benefits of meaning. In D. S. Gorfein (Ed.), *On the consequences of meaning selection: Perspectives on resolving lexical ambiguity* (pp 119–137). Washington, DC: American Psychological Association.

КОРОЛЬ ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА,

к. пед. н., доцент, завідувачка кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ЖАНРОВІ АСПЕКТИ ІНОЗЕМНОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Вступ. Проблема академічного дискурсу, який реалізується у сфері вищої освіти, забезпечуючи соціалізацію суб'єктів професійної підготовки, та його жанрових різновидів нині перебуває на вістрі наукових зацікавлень.

Теоретичні засади сучасного дискурсознавства різноаспектно розкрили у своїх працях Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, А. Белова, М. Вебер, Ст. Гайда, А. Єрмоленко, О. Ільченко, В. Карасик, В. Кубрякова, Л. Куликова, М. Олешков, М. Макаров, Л. Матусевич, О. Морозова, О. Падучева, Г. Почепцов, Т. Радзієвська, В. Різун, К. Серажим, О. Селіванова, К. Сєдов, В. Чернявська, І. Штерн, С. Baudelot, D. Bemford, A. Cros, T. van Dijk, R. Patterson, R. Piazza, D. Tannen, P. Thompson,

J. Swales, A. Weideman та багато інших вітчизняних і закордонних лінгвістів. Окремі положення жанрології дискурсу аргументували Т. Анісімова, Л. Балацька, В. Дементьєв, Г. Істоміна, Н. Лебедева, Л. Рябих, І. Шевченко, Т. Яхонтова.

Спираючись на вивірену концептуальну базу лінгвогенології, розглядаємо академічний дискурс (АД) в контексті базового поняття „дискурс”, сфера побутування якого охоплює лінгвістику, теорію комунікації, семіотику, педагогіку, філософію, інші науки, а сутність віддзеркалена в численних теоретичних експлікаціях.

Так, Ф. Бацевич називає дискурсом тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, який виявляється в усній / писемній / паралінгвальній формі в межах певного каналу спілкування та, регулюючись стратегіями і тактиками учасників, тематикою спілкування, має за результат формування різноманітних мовленнєвих жанрів (Бацевич.).

У монографії К. Серажим дискурс визначено як складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними й іншими чинниками, по-друге, має „видиму” – лінгвістичну (зв’язний текст / його семантично-значущий та синтаксично завершений фрагмент) та „невидиму” – екстралінгвістичну структуру (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту), по-третє, характеризується спільністю світу, який „вибудовується” впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо). За образним висловленням ученої, дискурс – це життя тексту в нашій свідомості, це нашаровування інформації, яку ми отримуємо з цього тексту, і нашого знання про обставини, спонуки, його

породження та ментально-чуттєве інформаційне поле нашого „Я” (Серажим, 2002).

Структурні та стилістичні розбіжності організації науково-професійного тексту, окремішність терміносистем увиразнили на перетині наукового та освітньо-педагогічного контекстів особливий феномен – академічний дискурс, сутність якого розглядається з різних позицій.

Зосібна Н. Сушкова потрактує АД як складне утворення, певний соціокультурний тип мовленнєвої взаємодії, при якому проходить живе спілкування в межах вищого навчального закладу між учасниками, які грають певні соціальні ролі (наприклад, лектор, викладач, студент), а метою якого є передавання інформації, необхідних знань (Сушкова, 2009).

Л. Куликова постулює, що АД – це нормативно організована мовленнєва взаємодія, яку вчена розглядає в сукупності лінгвістичного й екстралінгвістичного контекстів. АД оперує системою професійно-орієнтованих знаків і статусно-рольових характеристик учасників (Куликова, 2006).

Відмітною ознакою академічного дискурсу слушно вважається взаємодія мовців, об’єднаних гуртовою інституційною територією, статусно-рольовими правилами поведінки, особливим добром комунікативних стратегій і тактик, у межах ієрархічно зорганізованого комунікативного середовища (Пилипенко, 2007), результатом якої є не лише засвоєння суспільних та фахових знань, а й засад комунікативної поведінки (Маслова, 2013).

Природно, що локаціями аналізованого типу дискурсу постають заклади вищої освіти, де, поряд з іншими дистинктивними ознаками, увиразнюються мовна (рідномовний / іноземномовний АД) та жанрова приналежність. Означена диференціація видається сутнісною, оскільки саме в середовищі вищої школи іноземномовний академічний дискурс дістав перспективи свого інтенсивного розвитку, пов’язані з тенденціями

інтернаціоналізації діяльності вітчизняних університетів, безпрецедентним розширенням доступу до наукових джерел, реалізацією міжнародних проєктів, участю викладачів та студентів у програмах академічної мобільності, закордонних стажуваннях тощо.

Однак, попри значну кількість наукових студій, жанровий діапазон іноземномовного академічного дискурсу, його дистинктивні ознаки наразі залишаються недостатньо вивченими.

За мету наукової розвідки ставимо теоретичне осмислення жанрового підходу до іноземномовного академічного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із фундаторів теорії мовленнєвих жанрів є М. Бахтін, розвиваючи ідеї В. Волошинова про соціально-подієвий статус висловлень, довів, що мовленнєвий процес моделюють відносно стійкі тематичні, композиційні та стилістичні типи висловлень, засвоювані мовцем у ході комунікативної діяльності у вигляді певних жанрових форм (М. Бахтін, 1979).

За переконаннями вченого, ми говоримо іншими мовами, послуговуючись жанрами, котрими оперуємо майже так само вільно, як у рідномовному спілкуванні, навіть якщо не здогадуємося про них (М. Бахтін, 1979).

Відтак у науковій парадигмі започаткувався підхід, прихильники якого розглядають мовленнєві жанри як вербалізовані ситуації соціальної взаємодії в межах сфер життєдіяльності, зокрема й академічної. Результатом дискурсивної діяльності в академічному середовищі є текстотворення за правилами, прийнятими в комунікативній сфері інституції вищої освіти.

У дискурсологічних студіях зауважено, що АД побутує в мовленнєвих жанрах – конвенційних категоріях дискурсу (С. Miller, 1994); одиницях мовлення як системно організованої репрезентації мови, дискурсивних інваріантах, зразках ідеальної природи, що характеризується

певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором лексико-фразеологічних, граматичних засобів та інтенційно-прагматичними особливостями (Селіванова, 2003).

При цьому в АД наявні не лише властиві йому специфічні жанри, а жанри як фрейми мовно-соціальної поведінки та спілкування, або формати побутування такої поведінки невіддільні від дискурсу (Т. Яхонтова, 2009).

Процес і результат продукування іноземномовного академічного дискурсу, таким чином, доцільно розглядати крізь призму жанрового підходу, який ґрунтується на розумінні студентами основних правил, моделей, стратегій, мовних засобів певного жанру та створення на цій основі власного дискурсу.

Оскільки оволодіння тим чи тим жанром академічної комунікації корелює з формуванням іноземномовної комунікативної компетентності, категорія жанру актуалізується у вигляді класифікацій, переліків, описів вербальних ознак типологізованих елементів тощо. Б. Ліндберг, Н. Сушкова увиразнюють такі мовленнєві жанри академічного дискурсу, як лекція, дискусія, семінар, колоквіум, інтерв'ю, порада, консультація, індивідуальне заняття викладача зі студентом, презентація, лабораторне заняття (Lindberg B., 2001; Сушкова, 2009).

До кола мовленнєвих жанрів академічного дискурсу відносять захист дисертації, навчальну та довідникову літературу, тези доповіді, статтю, монографію (К. Серажим, 2002).

Жанрами академічного дискурсу слушно вважати анотацію, реферат, судження, інтерпретування, коментар, повідомлення, огляд літературних джерел, рецензію, відгук, твір, есе, презентацію виступу, методичні вказівки, силабус, текст навчальної екскурсії, тест, співбесіда, опитування, звіт, електронну кореспонденцію тощо. Наведені для прикладу складники таксономії посвідчують відмінні погляди на жанрові утворення

Кожен із жанрів іноземномовного АД потребує, по-перше, своєї ніші в таксономії жанрів академічного дискурсу, по-друге, чіткої описової характеристики. Формулюючи дескриптори окреслених жанрів, доцільно звернутися до аналізу реалізованої в ньому академічної комунікативної ситуації, її структурних складників: адресантно-адресатних узаємин, мети, ситуації спілкування тощо. Таким компонентам властивий особливий прагматичний потенціал.

Дослідниця жанрового прагматичного потенціалу Т. Шмельова сконцентрувала наукові пошуки довкуч розроблення паспорта / анкети жанру та запропонувала жанротвірні критерії, як-от:

1. Комунікативна мета, відповідно до якої диференційовано:
 - інформативні (запит на певну інформацію, її підтвердження / спростування);
 - імперативні (наказ, інструкція, застереження, розпорядження, прохання, заклик, обіцянка);
 - оцінні (похвала, комплімент, несхвалення, осуд);
 - етикетні (привітання, прощання, подяка, вибачення та ін.) типи.
2. Концепція автора (адресанта), тобто власне мовця і того, хто сприймає мовлення;
3. Концепція адресата (врахування особливостей мовних особистостей учасників комунікативної інтеракції);
4. Диктумний зміст (зміст події), який вияскравлює жанрове розмаїття та накладає обмеження при відборі світоглядної інформації;
5. Чинник комунікативного минулого (ретроспектива);
6. Чинник комунікативного майбутнього;
7. Параметр мовного втілення жанру (добір лексичних, граматичних, стилістичних засобів, стратегій і тактик тощо) (Т. Шмельова, 1975).

Т. Шмельова наголошує на тому, що аналіз мовної реалізації параметрів значною мірою поєднує мовленнєвий жанр з мовним

простором і знадобою диференціювати мовленнєві засоби відповідно до вербальних запитів (там само).

Вирізнені жанротвірні виміри корелюють з атрибутами комунікативної ситуації, викристалізованими у наукових міркуваннях Т. Яхонтової, яка деталізує такий діапазон жанрових дескриптів: 1) жанрова мета; 2) жанрові ролі; 3) місце і статус у жанровій системі; 4) модус; 5) фізичний субстрат жанру; 6) вид жанру; 7) конвенціонізовані шляхи дистрибуції жанру; 8) просторово-текстова локалізація; 9) семіотичний статус; 10) обсяг конкретно-текстових реалізацій та ступінь їхнього формального структурування; 11) особливості когнітивно-функціональної організації семантики жанру; 12) наявність та характер жанрових елементів; 13) мовностилістичне втілення; 14) експліцитні міжжанрові зв'язки; 15) рівень впливу прагматичного чинника галузевої належності (Яхонтова, 2009).

Розмірковуючи про доцільність застосування перелічених критеріїв до жанросфери іноземномовного академічного дискурсу, зазначимо, що такий властиві динамічність, дифузність, неомогенність.

Слушною видається теза про те, що в надрах сучасного академічного дискурсу безперервно з'являються нові, трансформуються / зникають ті чи ті жанри (Белова, 2006). Утім строкатий жанровий репертуар іноземномовного АД ускладнює кількісну фіксацію жанрових утворень, натепер залишаючи їхню номенклатуру на стадії виструнчення.

Прикметно, що жанрологічні дослідження зацентровують увагу на інституційній приналежності академічного дискурсу, а жанр витлумачується як мовна категорія, котра поєднує способи оприявлення типової комунікативної ситуації через конкретні комунікативні алгоритми розгортання дискурсів, а також шляхом організації і формалізації соціальної взаємодії (Бацевич, 2005), у нашому випадку – іноземномовної.

Можемо констатувати, що загальний мовознавчий інтерес до лінгвогенології, набутки вітчизняних та закордонних генеристів употужнюють теорію мовленнєвого жанру та уможливають розширення межників подальшого наукового студювання

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, мовленнєвий жанр є значущою категорією сучасного іншомовного академічного дискурсу, яка репрезентована низкою специфічних моделей комунікативної взаємодії в межах дискурсивної спільноти. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо з варіативністю модифікацій жанрів іншомовного академічного дискурсу в контексті іноземної мови професійного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005, 264 с.
3. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров. *Литературно-критические статьи*. Москва : Художественная литература, 1979. 423 с.
4. Белова А. Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у XXI столітті. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. № 1 Київ : ЦНДВІМ НАНУ, 2006. С. 22–31.
5. Куликова Л. В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме. Красноярск : Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева, 2006. 392 с.
6. Маслова В. Типологія наукового дискурсу в сучасній науковій парадигмі. *Англїстика та американїстика*. 2013. Вип. 10. С. 39–43.
7. Пилипенко Р. Є. Інституційний комунікативний простір Німеччини : автореф. дис. док. філол. наук. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. 40 с.

-
-
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2003. 716 с.
 9. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне вище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетної публіцистики] : монографія. Київ : 2002, 392 с.
 10. Сушкова Н. Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика. *Humanities & Social Sciences*. 2009. С. 97–98.
 11. Шмелєва Т. В. Модель речевого жанра. URL : <https://top-bal.ru/literatura/36867/index.html> (Дата звернення: 02.01.2021).
 12. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія накової комунікації : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 402 с.
 13. Lindberg B. The Academic Lecture. A Genre in Between. URL : <http://ojs.uib.no/ojs/index.php/LIRJ/article/view/1014/885/>. (Last accessed: 29.12.2020).
 14. Miller C. R. Genre as a social action. *Genre and the New Rhetoric* / Eds. A. Freedman, P. Medway. London : Taylor & Francia, 1994. P. 23–42.

КУЗЬМІНА ВІРА СЕРГІЇВНА,

ст. викладач, кафедра англійської мови, ХНУ ім.В. Н. Каразіна

ІВАНІГА ОРІНА ВАЛЕРІЇВНА,

ст. викладач, кафедра педагогіки, іноземної філології та перекладу,

ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФУНКЦІЇ КОНТРОЛЮ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Контроль, як відомо, являється важливим фактором в процесі навчання будь-якому навчальному предмету, в тому числі й іноземній мові. Він дає можливість встановити рівень успішності навчання, а також

виявити недоліки в знаннях, уміннях і навичках студентів і тим самим визначити необхідні зміни, які потрібно внести в методику роботи.

Контроль виступає невід'ємною складовою системи навчання іноземної мови. На відміну від навчання іноземної мови, метою якого є формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь, завданням контролю передусім є визначення та оцінювання рівня їх сформованості [2:18].

Як складова система навчання іноземної мови контроль виконує певні функції, реалізація яких значно впливає на ефективність усього процесу навчання. Це функції зворотного зв'язку, оціночна, навчальна і розвиваюча.

Функція зворотного зв'язку є основою функцією контролю, реалізація якої забезпечує керування процесом навчання іноземної мови. Завдяки керуванню стає можливим збереження структури системи навчання іноземної мови, підтримка цілеспрямованості її діяльності та реалізація її програми. Зворотній зв'язок у процесі навчання іноземної мови діє у двох напрямках: на викладача і на студента. Зворотній зв'язок, що діє у напрямі до викладача, несе йому інформацію про хід навчального процесу. Викладач аналізує цю інформацію з точки зору успішності/неуспішності перебігу процесу оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю студентами, проводить діагностику відхилень у мовленнєвій діяльності студентів, виявляє ступінь відповідності обраної тактики навчання реальним потребам. Це дає можливість своєчасно оцінити методичну ситуацію і внести необхідні коригуючі зміни щодо прийомів, способів і методів навчання, відбору вправ, режиму і тривалості їх виконання, послідовності організації всієї навчальної роботи зі студентами.

Зворотній зв'язок у напрямі до студентів дає їм інформацію про успішність їх навчальної діяльності з оволодіння іншомовними навичками

та вміннями. Така інформація дозволяє студентам здійснювати самооцінку прогресу в оволодінні мовою і планувати свою подальшу навчальну діяльність [3:53-55].

Оціночна функція реалізується у ході оцінювання результатів виконання студентами контрольних завдань. Оцінка вказує на певний рівень володіння іншомовною мовленнєвою діяльністю, дозволяє виявити студентів, які встигають, і є орієнтиром для студентів у подальшій діяльності з вивчення іноземної мови. Оцінка є основним показником успішності навчання студента.

Навчальна функція контролю реалізується на основі синтезу набутих навичок і вмінь в оперуванні засвоєним мовним та мовленнєвим матеріалом у процесі виконання контрольних завдань. Контрольне завдання за характером є вправою, виконання якої потребує від студента здійснення певних мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Ці мовленнєві дії реалізуються завдяки функціонуванню відповідних мовленнєвих навичок і вмінь, в результаті чого відбувається їх подальше закріплення та удосконалення. Отже, під час виконання контрольних завдань продовжується і процес навчання.

Розвиваюча функція контролю реалізується у трьох напрямках:

1. Розвиток індивідуально-психологічних особливостей студентів, що є відповідальними за успішність перебування іншомовної мовленнєвої діяльності. Виконання будь-яких контрольних завдань з іноземної мови зумовлено функціонуванням певних індивідуально-психологічних особливостей студента, таких, наприклад, як оперативна слухова або зорова пам'ять, гнучкість мислення, фонематичний слух, пластичність артикуляційного апарату та інших. Спрацювання цих механізмів під час виконання контрольних завдань сприяє їх розвитку.

2. Розвиток спеціальних навчальних умінь, які дозволяють студентам організувати себе в ході виконання контрольної роботи, вибрати

оптимальну тактику виконання завдань. На цій основі розвиваються вольові якості особистості студента, почуття відповідальності, здатність до самодисципліни.

3. Розвиток інтересу, мотивів до вивчення іноземної мови. Перспектива отримання якнайкращої оцінки за виконання контрольних завдань, яка може порівнюватись з оцінками інших студентів, стимулює кожного окремого студента у досягненні вищих результатів своєї успішності в оволодінні іноземною мовою [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Петрашук О. П., Петренко О. П. Поточний тестовий контроль у навчанні іноземній мові // Іноземні мови. 1995. №3-4. С.16-19
2. Слободчиков В. Л, Контроль в обучении иностранным языкам в средней школе. // М.: Просвещение, 1986. 111с.
3. Сукова Т. С. Контроль знаний. Системный подход. // 1997. №4. С.38-43

МІЗІН КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ,

д.ф.н., професор, завідувач кафедри
іноземної філології, перекладу та

методики навчання,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

СПЕЦИФІКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТТЯ

“ПРИСЛІВ’Я” ТА “ПРИКАЗКА”

Вступ. До спільних ознак прислів’їв та приказок відносять (Тарланов, с. 124) такі: стабільність (здатність до відтворювання), комплікативність (специфічне ускладнення семантичної структури,

пов'язаної з пізнавальною діяльністю людини), експресивність (виразність та вплив на реципієнта), дидактичність (зміст повчального характеру), афористичність (здатність у лаконічній формі виразити чітке спостереження, що є узагальненням досвіду), лаконічність (здатність виразити повноту змісту у стислій формі).

Проте не менш важливим є питання про розмежування прислів'їв і приказок та їх ознак. У науці про мову ще не має загальноприйнятої думки щодо їх розмежування. Деякі вчені (Ніколаєнко, с. 5) основним критерієм розмежування прислів'їв та приказок вважають особливості їх синтаксичної структури.

Виклад основного матеріалу. Так, відносячись до одного жанру, прислів'я і приказки відрізняються певними структурними особливостями. Прислів'я – це довершений за змістом вислів, або граматично й інтонаційно оформлене судження, як правило, у формі складного речення, наприклад, *“Поженешся за двома зайцями – жодного не здоженеш”*.

За визначенням В. Даля (Даль, с. 26), прислів'я – це коротка притча, в якій висловлено судження, присуд, повчання. Приказка, за Далем, – це простий вислів без притчі, без судження, без висновку. Це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя і т. ін., і є елементом ширшого судження: *«Гнатися за двома зайцями»*. Крім того, прислів'ям властиве повне вираження думки, а приказка висловлює думку неповно, часто є частиною прислів'я. На відміну від прислів'я, приказка не висловлює повне твердження й висновок з нього, не дає узагальнення, а підкреслює особливість конкретного предмету чи явища, дає в дотепній образній формі спостереження над цим явищем. З цього випливає те, що на противагу синтаксичній двочленній завершеності прислів'я, приказка – одночленна з синтаксичного погляду, тобто вона, переважно, є неповним реченням або частиною речення.

У свою чергу, З.К. Тарланов вважає, що приказка відноситься до прислів'я як частина до цілого (Тарланов, с. 43). Прислів'я може функціонувати окремо, а приказка завжди повинна бути включена в переважаючу її одиницю, у складі якої вона набуває функціонального статусу.

Іншої думки дотримується С.Г. Гаврин, який вважає, що не лише прислів'я, але й приказки можуть мати форму завершеного речення (Гаврин, с. 75). За твердженням О.Н. Широкової, до прислів'їв відносяться сталі народні вислови, що мають переносне значення, а до приказок – народні вислови, що не мають переносного значення (Шанский, с. 1).

Існує думка (Корень, с. 102) про те, що паремії потрібно розглядати в функціональному аспекті. Говорячи про функціонування в мовленнєвих актах, приказки реалізують номінативну функцію, в той час як прислів'я – комунікативну. Інколи сама приказка не дає жодної поради і не містить застереження, але її можна легко перетворити на прислів'я. Наприклад, розглянемо приказку *“to cry for the moon”* (Pocket German Dictionary, с. 61) ,яка перекладається як *“бажати неможливого”*, і надамо їй форму поради: *“Don ' t cry for the moon”* ; *“Only fools cry for the moon”*. – Лише дурні бажать неможливого (там само).

Іншими словами, звертаючи особливу увагу на деякі систематизовані ознаки прислів'їв та приказок, можна по-новому переосмислити терміни „прислів'я” і „приказка” та зробити висновки щодо їх розмежування. Першою ознакою, яка розрізняє прислів'я та приказки є емоційне забарвлення. Прислів'я – це ціле завершене судження, воно завжди має яскравий емоційний ореол, в той час як приказка використовується носіями мови лише у відношенні конкретної ситуації як частина будь-якого судження (Фелицина, с. 106), тому приказка поза цим судженням не наділена емоційним ореолом, тобто в ній ця ознака не завжди присутня.

Наступною ознакою прислів'їв та приказок можна вважати оцінку як семантичний елемент. Приказка з'явилась з утвердженням в мовленні сталих мовленнєвих образних виразів, що використовуються за принципом аналогії до подібних явищ (Телія, с. 76). Вона підкреслює порівняння та надає новизну й оригінальність цьому порівнянню, тому оцінка може бути присутня.

Наступною рисою прислів'їв та приказок є сталість, яка може бути кількох видів: сталість вживання, структурно-семантична, лексична, морфологічна та синтаксична (Кунин, с. 32). Прислів'я характеризуються усіма перерахованими видами сталості, оскільки є цільнопредикативною конструкцією. Щодо статусу приказки, то не можна із впевненістю казати, що прислів'я стали у морфологічному аспекті, адже воно завжди має бути включеним у більшу одиницю, тобто є синтаксично несамостійним.

Щодо структурного відношення, то приказка являє собою образ, який визначає або особу, або дію, або обставини дії (Кузько, с. 87); прислів'я завжди має форму речення; частіше всього має структуру загально-особового речення. Прислів'я – це цільнопредикативні конструкції, що побудовані переважно за діючими моделями простого та складного (складносурядного та складнопідрядного речень). Не лише прислів'я, а й приказки можуть мати форму завершеного речення. Проте прислів'я, на відміну від приказки, це завжди синтаксично та композиційно завершений поетичний твір; воно здатне до самостійного функціонування та не має контекстуальної прив'язки (Гаврин, с.143).

Наступною ознакою розмежування прислів'їв та приказок є переосмислення їхніх компонентів. Йдеться не лише про перенос у метафоричному чи метонімічному плані, але й нерівноцінність сумарного значення змісту відповідного речення сумі лексичних та граматичних значень його компонентів (Кунин, с. 57). Прислів'я та приказки у цьому відношенні рівні.

Було з'ясовано, що під час диференціації жанрів у фольклористиці, з одного боку, застосовується розподіл за ознаками виключення, а з другого – одні жанри можуть визначатися через інші. Цей факт є цілком зрозумілим, оскільки в рамках вертикальної жанрової структури текстів малої форми можуть відбуватися зміни, пов'язані з розмитістю та генетичною близькістю їхніх диференційних ознак, можливістю трансформацій, переходів одного жанру в інший (напр., у процесі згущення думки або ущільнення інформації, у тому числі за схемою (Накаміє, с. 10) “казка → байка → прислів'я → приказка”. У зв'язку з цим, і виникла необхідність у подальшому сумісному розгляді ізоморфних рис прислів'їв й інших жанрів малої форми для виявлення їхніх відмінностей.

Варте уваги також і те, що досить часто у якості функціонального синоніму поняття прислів'я виступає поняття паремія. Паремія узагальнено визначається (Молчанова, с. 86) як стійке в мові та відтворюване в мовленні анонімне висловлення дидактичного характеру, що характеризується клішованістю, афористичністю та сентенційністю і включає прислів'я, приказки й ідіоматичні вирази. На думку О.В.Корень (Корень, с. 5), етимологічно поняття паремія має біблійне походження, але з часом воно набуло загального змісту і це, у свою чергу, дає підстави вважати, що прислів'я та паремія співвідносяться між собою як видове та родове поняття.

Щодо диференціальних ознак прислів'я та кліше, то за працею (Encyclopedia Americana, р. 11-12) метафоричність прислів'я протиставляється прямому значенню кліше, смисл якого дорівнює сукупності смислів слів, що його складають (напр., *So many men, so many minds*). Водночас, деякі дослідники (Корень, с. 9; Ярцева, с. 23) зазначають, що до складу прислів'їв можуть входити як образні одиниці, так і висловлення з буквальною значенням компонентів, що визначаються

як прислів'я-максими або прислів'я-афоризми (у вузькому розумінні) і представляють абстрактне значення чи абстрактну ідею, відому мовцям.

Близькість прислів'я до максими пояснюється (Ярцева, с. 25) спільною для них здатністю представляти у стислій формі певне раціональне правило, яке регулює взаємовідносини між людьми. Разом з тим зазначається (там само), що поняття максима є вужчим від поняття прислів'я і може входити до його складу в якості однієї з ознак. Саме тому у дефініції прислів'я і використовується поняття максима.

Головною відмінністю прислів'я від афоризму, цитати або так званого крилатого виразу вважається (Аникин, с. 7) анонімність його створення. За твердженням К.Т.Баранцева (Амосова, с. 45), афоризм як самостійний жанр виникає саме з народних прислів'їв та приказок і з часом може підлягати процесу фольклоризації, коли його джерело або авторство забуваються і він, іноді у дещо зміненій формі, перетворюється на прислів'я. Це також підтверджується історичними дослідженнями, які надають можливість виявити походження значної кількості висловлень, що вже протягом тривалого часу функціонують як прислів'я (наприклад, висловлення *One swallow does not make a summer* належить Аристотелеві, *He that sows the wind, will reap the whirlwind* походить із книги Осії у Старому Заповіті, *Time is money* було створене Б. Франкліном у 1748р.).

Цікавим є й те, що прислів'я про сільське господарство, погоду і лікування ряд дослідників (Ковалів, с. 20) пропонує розглядати як звичайні висловлення, зважаючи на їхню конкретність та збереження прямого значення. Проте Ш. Арора, за результатами опитування іспаномовних інформантів, констатує відсутність сприйманої жанрової різниці між вищезгаданими висловленнями та прислів'ями, що відносяться до інших сфер людського досвіду. Відомі також думки (там само, с.21) про те, що існує можливість перетворення висловлень, які зберігають пряме значення,

на прислів'я за умови набуття ними узагальненого значення (наприклад, *Make hay while the sunshines*).

За ознакою форми епіграма значною мірою наближена до прислів'я. Наприклад, висловлення типу *It never rains, but it pours* відноситься до епіграми-прози, і в той же час є, по суті, прислів'ям (Сухенко, с. 40).

Розглядаючи ізоморфізм прислів'я та вірша, К. Гарбетт (там само), вбачає його у лапідарності їхнього тексту, пов'язаної зі смисловою насиченістю підібраних лексичних одиниць, які часто характеризуються багатозначністю та символізмом.

У свою чергу, спорідненість прислів'я та загадки виявляється передусім у їхній метафоричності. Проте, як вказується у працях (Потебня, с. 294), прислівна метафора полегшує інтерпретацію смислу висловлення, у той час як образна структура загадки її, навпаки, ускладнює. Крім того, у синтаксичному плані загадки часто мають формат питальних речень, що досить рідко зустрічається серед прислів'їв (Pawley, с. 9).

Байку, за спостереженням О.В. Куніна (Кунин, с. 203), відрізняє від прислів'я більш ускладнена композиційна будова, яка й обумовлює її функціонування в якості повноцінного літературного твору, у той час як прислів'я є, насамперед, комунікативною мовною одиницею. Проте спільність дидактичної функції байки та прислів'я робить можливою формальну редукцію частини байки або згущення (там само, с. 89) її цілого змісту до прислів'я.

Висновки. Проведений вище огляд існуючих думок засвідчив назрілу необхідність вирішення питання розмежування ізоморфних ознак прислів'їв та інших текстів малої форми, таких як афоризм, епіграма, максима, цитата тощо.

Вищезазначені ознаки пареміологічних одиниць (емоційне забарвлення, оцінка, сталість, переосмислення компонентів) слугуватимуть підґрунтям для розмежування прислів'їв і приказок під час формування

експериментального корпусу для вивчення особливостей їх перекладу на українську мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. 208 с.
2. Аникин.П.В. Мудрость народов // Пословицы и поговорки народов Востока. – М.: Изд-во восточной литературы, 1987. С. 7-17.
3. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка // Стилистика декодирования. Л.: Просвещение, 1981. С. 98.
4. Гаврин С.Г. Фразеология современного русского языка: Учебное пособие по спецкурсу для филологов / С.Г. Гаврин. Пермь: Русский дом, 1974. 158 с.
5. Даль В. Напутное // Пословицы русского народа. Сборник В. Даля: в 2 т. / В. Даля. М.: Художественная литература, 1999. Т. 1. С. 5-26.
6. Корень О.В. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв: Автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна / О.В. Корень. Харків, 2000. 20 с.
7. Кузько П.В. До питання про перспективність дослідження паремій. / П.В. Кузько. Мелітопіль: видавництво Мелітопольський державний педуніверситет, 2003. С. 87.
8. Кунин А.В. Английская фразеология / А.В. Кунин. – М.: Высш. шк., 1970. 344 с.
9. Молчанова Г.Г. Антропонимическая паремия как иконический знак и культурологический признак // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация / Г.Г. Молчанова. – 2004. № 4. С. 86-97.
10. Ніколаєнко Л. Глибоке коріння – пишна корона // Зоря Полтавщини. / Л. Ніколаєнко. 2004. № 168 (4 листопада). С. 5.

-
-
11. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К.М. Сухенко. – К.: Київ. Нац. Універ. Ім. Тараса Шевченка, 1992. 252 с.
12. Тарланов З.К. Русские пословицы: синтаксис и поэтика / З.К. Тарланов. Петрозавод: Петрозаводский государственный университет, 1999. 248 с.
13. Телия В.Н. Что такое фразеология / В.Н. Телия. М.: Высш.шк., 1966. 278 с.
14. Фелицина В.П., Прохоров Ю.Е. Русские пословицы, поговорки и крылатые выражения / В.П. Фелицина. М.: Русский язык, 1979. 182 с.
15. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию Изд. 2-е, доп. / Н.М. Шанский М.: УРСС Комкнига, 2005. 336 с.
16. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В.Н. Ярцева. М.: Большая Российская Энциклопедия, Директмедиа, 2008. 6000 с.
17. Encyclopedia Americana. International Edition. In 30 volumes. – Danbury, Connecticut: Grolier incorporated International Headquarters, 1985. 798 p.
18. Nakamies P., Krikmann A., Kuusi M. and the project of Baltic-Finnic proverbs // De Proverbio. 1998. Vol. 4. No 1. Режим доступу:<http://www.deproverbio.com/DPjournal/DP,4,1,98/KUUSI/BALTIC-FINNIC.html>
19. Pawley A., Frances H. Two puzzles for linguistic theory: natively like selection and natively like fluency // Language and communication (Applied linguistics and language study) – N. Y.: Longman Group Ltd. 1990. P. 191-226.
20. Pocket German Dictionary German-English & English-German // Harper Collins Publisher, 2002. 621 с.

НАГОРНА ПОЛІНА ЕДУАРДІВНА,
старший викладач кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ГРИ У РОМАНІ Г. ГЕССЕ «ГРА В БІСЕР»

Вступ. Роман Г. Гессе «Гра в бісер» (1943) – це твір, який увібрав у себе всю майстерність автора, техніку, філософію, проблематику, став підсумком творчої діяльності письменника і був відзначений найвищою нагородою – Нобелівською премією. На думку багатьох дослідників, поява такого роману у творчій спадщині письменника була передбачуваною, адже Г. Гессе неодноразово зазначав, що напише твір, у якому надасть людському життю високого і прекрасного смислу.

Роман є життєписом Магістра Гри Йозефа Кнехта. Дія твору відбувається у вигаданій країні Касталії. У своєму романі «Короткий життєпис» Г. Гессе писав, що йому дорікають на брак реальності, проте для нього реальність є тим, «чим ні за яких обставин не треба вдовольнитися, адже вона випадковість, тобто те, що життя відкинуло за непотрібністю» [3, 15]. Тож Касталія – світ у світі, країна, у якій не існує «земних» проблем. Д. Льюїс у своїй праці «Про множинність світів» зазначив, що з будь-якого первинного світу може утворитися «вторинний, кращий, при цьому ці світи незалежні один від одного. Населення вторинного світу не ті самі люди, а їхні дублети, які увібрали в себе кращі риси характеру людей первинного світу» [7, 6]. Таким є населення Касталії – еліта, яка живе ізольовано від «справжнього» світу і головною метою вважає збереження культурної спадщини людства. Саме в такому замкненому просторі панує культ гри в бісер. За Й. Хейзінгою, такий простір є найсприятливішим для виникнення гри, бо вона розігрується у

певних межах часу та простору: «Будь-яка гра відбувається у задалегідь окресленому ігровому просторі. Арена, ігровий стіл, магічне коло, храм – священна територія, де діють особливі правила. Це тимчасові світи всередині звичайного світу, призначені для виконання певної замкненої дії» [5, 36].

Г. Гессе не дає вказівок щодо правил гри, її особливостей. Найбільш вичерпним можна вважати таке тлумачення: «Правила, мова знаків і граматики Гри становлять різновид високорозвинутого тайнопису, у створенні якого беруть участь багато наук і мистецтв, особливо ж математика й музика. Таким чином, Гра в бісер – це гра всім змістом і всіма вартостями нашої культури» [2, 31]. Мета Гри – привести всі науки до єдиного знаменника, створити універсальну культуру. На думку деяких дослідників, Гра має вигляд математичного рівняння, інші вважають, що в основі Гри лежить асоціативний тест К. Г. Юнга. Імовірно, появу такої думки спричинило захоплення Г. Гессе теоріями психолога і вислови головного персонажа щодо наявності у Грі законних, приватних і суб'єктивних асоціацій.

Протагоніст роману – Йозеф Кнехт «ніби народився для Касталії, для Ордену, йому ніби змалку судився такий шлях» [2, 57]. З німецької його прізвище перекладається як слуга, а за Ж. Деррідою саме «ім'я людини визначає її долю і мету гри» [4, 466]. Мету життєвої гри Кнехта було визначено ще у дитинстві, коли він став *electi* (обраним). Проте, на відміну від інших обраних, які підкорювались касталійському образу життя, Кнехт дозволяє собі сумніватись у бездоганності устрою та доцільності і сакральності гри в бісер, водночас критикуючи мирське життя. Товариші Кнехта, Фріц Тегуляріус і Плінію Дезиньйорі, слугують для увиразнення сумнівів головного персонажа, адже Тегуляріус уособлює захопленого касталійця, а Дезиньйорі – світського жителя. Кнехт не сприймає жодну з

моделей життя: розуміючи, що його місце в Касталії, він підтримує думки Дезиньйорі стосовно штучності та безглуздості їхнього життя.

Важливу роль у становленні особистості юнака відіграв Майстер музики, який відкрив Кнехтові Касталію і сприяв його зарахуванню у Вальдцель – містечко, у якому жили гравці у бісер. Вальдцель – алюзія на монастир Маульбронн, у якому навчався Г. Гессе. Як і Г. Гессе, Кнехт у цей період життя уникає спілкування з однолітками, бо «уже тоді він відчував, що йому судилося бути керівником, і робив усе можливе, щоб перехитрити долю» [2, 118]. Маргінальність Кнехта виявляється й у ставленні до Гри, де він шукав глибинного смислу, коли інші дивилися на неї як на цікаву й незвичайну дисципліну. На той час Гра для нього була «кардинальним питанням, основною проблемою його життя», у вирішенні якої значну роль відіграла подорож до Бамбукового гаю.

Образи лісу, гаю є характерними для творів письменника. Так, у романі «Степовий вовк» ліс символізує внутрішній світ людини, у «Петері Каменцинді» – символ душевного спокою, повернення рівноваги. Для Кнехта Бамбуковий гай став «початком пробудження, пізнання самого себе і свого місця в касталійському світі» [2, 125]. Гра в бісер перестає бути проблемою, а набуває смислу життя, втілюючи у собі найвищу форму прояву свободи. Після повернення до Вальдцеля Кнехт бере участь у змаганні, перемога у якому дозволяє йому дістатися найвищої сходинки ієрархії.

Призначення на посаду Магістра Гри є логічним підсумком навчання Кнехта, проте у назві *Magister Ludi* закладено іронію: те, що у Касталії вважається найвищою посадою, у звичайному світі позначає шкільного вчителя. Бути Магістром означає повну відданість Гри, яка, за Й. Хейзінгою, є «самодостатньою і має чітко визначений порядок та правила, порушення яких веде до виключення з гри» [5, 36]. Кнехт повністю занурюється у проблеми Гри: удосконалює курси Гри, бажаючи довести

світу необхідність існування Касталії. Висока посада не позбавила його думок про штучність їхнього світу, й у своїй промові він закликає не обмежуватись ігровим життям, а розвивати свою особистість, адже мораль Ордену – неперетворення активного духовного життя в мрійливе, душевно вегетативне.

Г. Гессе виділяє два типи Грі: формальний і психологічний. Формальний полягав у прагненні створити з математичних, мовних, музичних партій найбільш повну єдність, психологічний мав на меті єдність і гармонію, космічну завершеність не у доборі партій, а у медитації, що давала змогу відчуті гравцеві священне й божественне. Кнехт намагається поєднати у своїй Грі формальний і психологічний типи, використовуючи медитацію і музику. За Й. Хейзінгом, гра і музика знаходяться у тісному зв'язку, бо «гра лежить поза процесом задоволення життєвих потреб, те саме можна сказати і про музику. Дія гри відбувається поза зоною розуму, обов'язку і істини – те саме справедливе і для музики. Єдиними нормами для музики і гри є гармонія і ритм» [5, 223]. Медитація ж, за Ш. Чінмоєм, допомагає подолати обмеженість, залежність і недосконалість, бо «ми хочемо спокою, радості і досконалості всередині і ззовні» [6, 16]. Апофеозом пошуків Кнехта стала *ludus anniversaries* (щорічна гра), яка довела могутність і надзвичайний розум Магістра – Кнехт зміг поєднати два типи гри, поклавши в основу партії правила «Книги змін», які він мав змогу вивчити під час перебування у Бамбуковому гаї.

Грандіозна щорічна подія довела і те, що Гра повністю підкорила персонажа і відродила думку про абсурдність усього, що відбувається довкола. Кнехт знову відчув, що не він керує власним життям, що, обіймаючи таку високу посаду, не відчуває себе щасливим. Магістр дивився на Вальдцель як на те, «що залишилось далеко позаду, як на перейдений шлях, що багато чому навчив, але вже не може збудити в

ньому нових сил» [2, 296]. Це і спричинило появу думок про вихід з гри та написання листа, у якому Кнехт висловив сумніви щодо міцності Касталії та її перспектив. Справжнє щастя, на думку персонажа, не у створенні партій для гри у порожні кульки, а в навчанні молодого покоління, духовному розвитку.

За теорією Й. Хейзінга, гравець, який порушує правила гри викриває «відносність і недосконалість світу гри. У грі він вбиває ілюзію, тож має бути покараний» [5, 38]. Е. Берн такий вихід з гри називає внутрішнім звільненням – це «пристрій, який звільняє людину з-під влади життєвого сценарію. Людина стає автономною й керується власними намірами, проте у межах сценарію цей пристрій слугує для саморуйнування» [1, 158]. Тож, який би шлях не обрав Кнехт, поза грою для нього немає життя. Гра, що почалась у певний момент життя, закінчилась. Кнехт виконав свою місію: створив найдосконалішу партію, яка поєднала у собі два типи гри. Водночас, Магістр довів ілюзорну величність Гри, досягнувши її глибинний смисл, коли інші просто насолоджувались процесом події.

Покинувши Касталію, Кнехт приїжджає до столиці «справжнього світу», маючи на меті навчати сина Дезиньйорі, проте, пішовши купатись у озеро, головний персонаж гине. Смерть Кнехта можна трактувати з погляду двох типів гри – формального та психологічного. Із формального типу – смерть Магістра є логічним завершенням його ігрової партії, а з психологічного, або педагогічного, як його ще називає Г. Гессе – його смерть сприяє духовному очищенню сина Дезиньйорі, який відчуває «вину, що змінить його самого і його життя, зажадає від нього чогось набагато більшого, ніж він сам сподівався від себе» [2, 366].

Висновки. Г. Гессе вдалося створити геніальний роман, який не співпадає з традиційними уявленнями про романи і буде цікавим для представників будь-якої науки та галузі мистецтва. У «Грі в бісер»

філософія та думки письменника знайшли найяскравіше втілення і відобразили весь його життєвий досвід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Берн Э. Люди, которые играют в игры / Э. Берн. М. : Эксмо, 2008. 576 с.
2. Гессе Г. Гра в бісер / Г. Гессе. К. : Дніпро, 1978. 483 с.
3. Гессе Г. По следам сна. Избранное / Г. Гессе. М. : АСТ, 2004. 496 с.
4. Деррида Ж. Письмо и отличия / Ж. Деррида. М. : Академический Проект, 2000. 498 с.
5. Хейзинга Й. Homo Ludens. Человек играющий / Й. Хейзинга. М. : Айрис-Пресс, 2003. 486 с.
6. Чинмой Ш. Мир медитации / Ш. Чинмой. – Х. : Издательский центр Шри Чинмоя, 2010. 136 с.
7. Lewis D. On the Plurality of Worlds / D. Lewis. – Oxford : Blackwell, 1986. 276 p.

PANASIUK IGOR,

Jakob-von-Paradies-Akademie

in Gorzów Wielkopolski (Polen)/

Europa-Universität Viadrina Frankfurt

(Oder)

DAS PSYCHOLINGUISTISCHE INTEGRATIVE MODELL DES TRANSLATIONSPROZESSES IM DIENSTE DER TRANSLATIONS DIDAKTIK

Dieser Artikel behandelt das zentrale translationswissenschaftliche Thema – die Beschreibung bzw. Darstellung des Translationsprozesses aus

psycholinguistischer und kognitiv-semiotischer Sicht unter besonderer Berücksichtigung der Translationsdidaktik. Im Mittelpunkt der Untersuchung steht also die Didaktik des Übersetzungsunterrichtes durch die Erschließung des Übersetzungsprozesses.

Die Idee dieser Untersuchung entstand während meines didaktischen Aufenthaltes am Seminar für Übersetzen und Dolmetschen an der Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg im Winter- und Sommersemester 2009-2010. Dort beobachtete ich meine Studenten in den Seminaren zu Übersetzen und Dolmetschen. Beim Unterrichten ist mir aufgefallen, dass das Verhalten von angehenden Translatoren während der Ausführung der beiden Translationsaktivitäten – Übersetzen und Dolmetschen – Ähnlichkeiten aufwies. Diese betreffen die Referenz- bzw. Verstehensphase des Translationsprozesses, die in den beiden Translationsarten mit unterschiedlichem Aufwand an Kognition verläuft, jedoch dieselben kognitiven Mechanismen nachweist. Diese Beobachtungen fanden überdies im Vortrag zur Präsentation der neuerschienenen Monographie „Vom Übersetzen zum Simultandolmetschen“ vom Arte-Konferenzdolmetscher Jürgen Stähle ihre Bestätigung, den er am Seminar für Übersetzen und Dolmetschen der Universität Heidelberg im Frühjahr 2010 hielt. Meine Ausgangshypothese lautete damals, die Beschreibung der bewusst verlaufenden kognitiven Mechanismen des Translationsprozesses kann zur Optimierung und Intensivierung des Übersetzungs- und Dolmetschunterrichtes erheblich beitragen.

Die Sensibilisierung von Studenten für die bewusst verlaufenden Mechanismen des Translationsprozesses durch die Anwendung von entsprechend zusammengestellten und entwickelten Übungsformen habe ich im Phänomen der s.g. Polyvarietät der Übersetzung gesehen, der Entwicklung der primären Kompetenz des künftigen Übersetzers, mehr als eine Übersetzung desselben Originals generieren und anfertigen zu können. Durch die Beschreibung des Phänomens der Polyvarietät der Übersetzung kann der

Translationsprozess in seinen einzelnen kognitiv-semiotischen Mechanismen dargestellt und veranschaulicht werden. Die Fähigkeit für die Produktion mehrerer dem Original gegenüber adäquater Übersetzungsvarianten sieht die Entwicklung einer der translatorischen Hauptkompetenzen, die Fähigkeit zur synonymen Biagsamkeit, vor, die als intersprachliche kontextuelle Synonymie (code-switching-tool, Fähigkeit und Fertigkeit des Umschaltens durch das Evozieren von intersprachlichen semantischen Feldern) die Grundlage für die Übersetzungsvarietät bietet.

Ziel der vorliegenden Studie ist es daher, ein kognitives Modell des Translationsprozesses zu entwickeln, das auf die beiden Translationsarten – Übersetzen und Dolmetschen – angewandt werden kann, in dem diese erkannt und beschrieben werden können. Zweck dieser Studie besteht in der Optimierung des Translationsunterrichts, Entwicklung der grundlegenden translatorischen Kompetenz, der effektiven und schnellen Gesamtsinnerfassung und ihrer adäquaten zielsprachlichen Generierung.

Die Entwicklung des kognitiven Modells des Translationsprozesses sollte daher an die Realität der translatorischen Tätigkeit heran bewegt und angepasst werden, das heißt, das Modell sollte im Unterschied zu den bereits existierenden linearen Modellen des Translationsprozesses dynamisch sein und eine reale Situation des Translationsprozesses widerspiegeln. Eine solche reale Situation sollte psycholinguistische und psychologische Aspekte des Entscheidungstreffens mit einschließen und von dynamischen Prozessen der kontextuellen Sinnprogression und Sinnerschließung – der s.g. Wahrscheinlichkeitsprognose, einer der potenziellen psychologischen Eigenschaften der Sprache – begleitet werden. Die kognitiv-semiotischen sowie psycholinguistischen Mechanismen dieses Modells sollten anschließend zu didaktischen Zwecken eingesetzt werden.

Den Zugang zum Translationsprozess habe ich also in der Erscheinung der Polyvarietät gesehen, die den eigentlichen Prozess sowie das Resultat des

Übersetzungsprozesses in sich verkörpert. In didaktischer Hinsicht sieht die Polyvarietät der Übersetzung die Entwicklung der synonymen Biagsamkeit bei den angehenden Übersetzern vor. Dafür plädieren viele Praktiker, die Entwicklung der synonymen Biagsamkeit im Translationsunterricht gehört in den Alltag der Ausbildung künftiger Translatoren, was ich auch am Seminar für Übersetzen und Dolmetschen beobachten konnte. Der persönliche Dolmetscher und Übersetzer von Michail Gorbatschow und Eduard Schewarnadse Pavel Palažčenko (2002: 10) schreibt dazu in der Einleitung zu seinem unsystematischen Wörterbuch folgendes: „... das Übersetzenlernen beinhaltet meiner Ansicht nach vor allem zwei Sachen – den Wortschatz zu lernen und die synonyme Biagsamkeit¹ zu beherrschen.“²

Um die Entwicklung der synonymen Biagsamkeit zu didaktisieren, bedarf es eines Zugangs zum Übersetzungsprozess, der mit den Mechanismen beschrieben werden kann, die bewusst erfasst und daher didaktisch eintrainiert werden können. Ein solches Modell des Translationsprozesses sollte m.E. kognitiv-semiotisch-psycholinguistischer Natur sein. Diese Wissenschaftsgebiete bieten in ihrem Kern das nötige Instrumentarium, das die didaktisch geeignete Beschreibung des Translationsprozesses ermöglicht.

Als theoretischer Ausgangspunkt für das Konzept der Polyvarietät der Übersetzung gilt das Postulat, in dem im Grunde genommen die ganze Translationstheorie zusammengefasst bzw. mit dem Letztere erklärt werden kann, das Grundproblem der Sprache und der Hauptgegenstand der Sprachwissenschaft, das berühmte Postulat von „equivalence in difference“ von Roman Jakobson. Dieses Postulat gibt einerseits die Relation zwischen Original und Translat an, die auf einer Differenz, also einer implikativen Relation in semiotischer Hinsicht basiert, und andererseits besteht die Äquivalenz in

¹ Fëdorov (1962: 25) plädiert diesbezüglich für die Erweiterung des Kreises synonymen Elemente, was er als wichtiger Weg betrachtet, auf dem die Suche nach adäquaten zielsprachlichen Wörtern erfolgt sowie die Lösung vieler komplizierter Übersetzungsaufgaben erzielt wird.

² «Поэтому учиться переводить, на мой взгляд, означает прежде всего две вещи – изучать лексику и учиться синонимической гибкости» (Übersetzung ins Deutsche vom Verfasser – I.P.)

Vielfältigkeit von Übersetzungsvarianten, die zum Original in Beziehung einer Differenz stehen, denn der Übersetzer versteht teils unbewusst, teils bewusst; immer selektiv und zweckbestimmt; teils kognitiv, teils intuitiv; immer subjektiv“ Kautz (2002: 66). Das lässt das Vorhandensein von Mehrfachübersetzungen desselben Textes durch verschiedene Übersetzer mit vergleichbarer Übersetzungskompetenz zu, die in ihrer potentiellen Gesamtheit in Bezug auf das Original die Polyvarietät der Übersetzung etablieren. Mit diesem Postulat von Roman Jakobson kann das Phänomen der Polyvarietät der Übersetzung grundsätzlich erklärt werden.

Daher könnte man dieses Thema auch als „Subjektivität der Übersetzung“ überschreiben, was aber schon mehr in die Psychologie des Übersetzens geht. Das könnte aber schon der nächste Schritt in der Untersuchung dieser Problematik sein. Jede der Übersetzungsvarianten zeichnet sich durch einen bestimmten Grad der subjektiven Annäherung an das Original aus.

An dieser Stelle erweist sich das Phänomen der *Annäherung* als interessant und relevant, das sowohl mit semiotischen als auch semantischen als auch psychologischen Methoden erforscht und beschrieben werden kann. Denn es zeichnet sich durch einen subjektiven Charakter aus, der sich auch semantisch gemessen werden kann.

Hier sind die Worte der namhaften Dostojewskij-Übersetzerin, der s.g. Frau mit den fünf Elefanten, den fünf großen Romanen von Dostojewskij, Swetlana Geier erwähnenswert, die ich als Leitmotiv für meine Untersuchung genommen habe. Diese Worte erklären das Phänomen der Polyvarietät der Übersetzung durch das Phänomen der Annäherung an das Original. Die Annäherung stellt mit jeder Übersetzungsvariante einen Versuch dar, das sich immer wieder entziehende Original erreichen zu wollen:

“Warum übersetzen die Menschen?..

Das ist die Sehnsucht nach etwas,

was sich immer wieder entzieht,

*nach dem unerreichten Original...,
nach dem letzten, nach den eigentlichen und so...“*

Swetlana Geier³

In der Metapher über die Sehnsucht nach dem unerreichten Original können ohne weiteres das Bestreben des Übersetzers, das Produkt seiner Tätigkeit möglichst nah an das Original heran zu bewegen, sowie die Relation zwischen dem Produkt der übersetzerischen Tätigkeit und dem zu übersetzenden Original erkannt werden. Das Original ist Swetlana Geier zufolge unerschöpflich, „man kann ihn nicht ausschöpfen“, so Swetlana Geier und daher unerreichbar. Die Annäherung ist sowohl als Prozess als auch als dessen Charakteristikum anzusehen, womit die dynamische Differenz zwischen der Übersetzungsvariante und dem Original angegeben werden kann. Annäherung steht somit für den Begriff Äquivalenz im Übersetzungsprozess, die die Differenz bereits beinhaltet.

Die Demut des Übersetzers dem Original und seinem Autor gegenüber, seine Melancholie sieht Susana Kampff Lages (1997: 137) in den Worten von Paes:

„Es ist ein wenig kühn, den Begriff „Äquivalenz“ zu verwenden. Ich bevorzuge den Begriff „Annäherung“. Da beim Übersetzen von einem Sprachsystem in ein Anderes übergegangen wird und sich Sprachsysteme voneinander unterscheiden, kann strenggenommen nicht von Äquivalenz die Rede sein, sondern allenfalls von Annäherung. Dieser Begriff ist gewiss nicht anspruchslos. Ich glaube, Hochmut ist die Todsünde und Demut die Tugend des Übersetzers“ (Paes 1988: 53f).

Das von Novalis und Schlegel entwickelte Theorem der unendlichen Annäherung trifft den Kern des Semiose-Prozesses, die semiotische Erkenntnis der Unabschließbarkeit der Semiose (Siever 2010: 342), was die Erscheinung der Polyvarietät der Übersetzung begründet. *Die Annäherungsversuche, in*

³ Das Zitat ist dem Film „Die Frau mit den fünf Elefanten“ von Vadim Jendeyko entnommen.

denen der Übersetzer unaufhaltsam den Prozess der Semiose durchführt, ergeben im Endeffekt die Polyvarietät der Übersetzung, die genauso unendlich sein kann, wie unendlich der Prozess der Semiose (in einer bestimmten kontextuellen und funktionalen Situation) ist. Jeder Annäherungsversuch, der in Form einer Wahrscheinlichkeitsprognose erfolgt, zeichnet sich durch eine bestimmte Differenz aus, die den Abstand zwischen dem Original und der Übersetzungsvariante angibt.

Die unendliche Annäherung ist laut Holger Siever (ebd.: 276) dem Interpretationsbegriff von Charles Peirce ähnlich. Die Annäherung an das Original erfolgt durch die Versuche, die Bedeutung des zu übersetzenden Zeichens zu interpretieren. Sie ist laut Siever (ebd.) „nur durch eine unendliche Reihe von Interpretanten in Form einer asymptotischen Annäherung definierbar“, einer Annäherung an das Original, die nie mit dem Original zusammenfällt. Und jede Annäherungsstufe präsentiert hierbei die nächste Stufe des Verstehens und gleichzeitig die nächste Übersetzungsvariante. Das Verstehen besteht somit Siever (ebd.) zufolge nicht im Erreichen der letzten, nicht existierenden Stufe, sondern es vollzieht sich im Prozess der Annäherung.

Esther Kinsky (2013: 19) sieht in ihrem Essay „Fremdsprechen. Gedanken zum Übersetzen“ das Übersetzen von Text als Prozess der Annäherung mit Mitteln der eigenen Sprache an, was ihrer Meinung nach als erste Bedingung für das Übersetzen gilt. Die Übersetzung ist immer unvollkommen, vorläufig, eine Annäherung, „die nie das ganze Original erfassen kann“ (ebd.: 23).

Dies gilt als Prämisse für die Entwicklung des Modells des Translationsprozesses, das sich durch einen dynamischen Charakter auszeichnen soll. Durch ein solches Modell sollen beide Translationsarten – Übersetzen und Dolmetschen – erklärt werden können, denn die beiden Tätigkeiten sind in kognitiver Hinsicht verwandt und weisen daher eine kognitive Affinität auf. Wie gesagt, in der translatorischen Praxis kann diese Affinität deutlich beobachtet

werden. Das Übersetzen gilt dabei als primäre Fähigkeit und Fertigkeit eines Translators, als Basis für die sekundäre Dolmetschtätigkeit. Die didaktische Progression der Aneignung von translatorischen Fähigkeiten und Fertigkeiten kann man am Titel der Monographie „Vom Übersetzen zum Simultandolmetschen“ von Jürgen Stähle erkennen. Nach dieser didaktischen Progression ist auch der up-to-date-Trainingskurs zum Simultandolmetschen aus dem Englischen ins Russische und umgekehrt von Gennadij Miram aufgebaut.

In didaktischer Hinsicht ist daher die Beschreibung des Translationssprozesses sehr wichtig. Dabei werden die beiden Translationsarten – Dolmetschen und Übersetzen - als sich gegenseitig ergänzende und bereichernde translatorische Tätigkeiten angesehen. Der Grundgedanke für diese Sichtweise ist die *Hypothese*, dass der Prozess des Verstehens sowohl beim Übersetzen als auch beim Dolmetschen identisch abläuft. Diese Erkenntnis liefert uns die Praxis, die Existenz solcher kreolischen Arten der Sprachmittlung wie das Dolmetschen vom Blatt, sight translation. Deshalb wird die Rolle des Übersetzens als einer primären Tätigkeit bei der Ausbildung von Dolmetschern hervorgehoben:

Die Ausbildung von Dolmetschern beginnt also mit dem Übersetzen. Ein professioneller Dolmetscher soll in erster Linie übersetzen können. Das Übersetzenkönnen gilt dabei als Lackmuspapier für die Berufseignung eines Simultandolmetschers: Wer nicht übersetzen kann, kann auch nicht professionell dolmetschen. Als besonders nützlich erweist sich in diesem Zusammenhang der Rat von Jürgen Stähle (2009: 69): Jeder Konferenzdolmetscher sollte alle zwei Jahre ein Buch übersetzen, um dadurch seine Berufsfähigkeit als Simultandolmetscher zu vervollkommen.

Die Tatsache, dass allen Translationsarten derselbe kognitive Mechanismus zu Grunde liegt, spricht für die Intensivierung des Übersetzungsprozesses. Die Schnelligkeit des Übersetzungsprozesses gilt für die übersetzerische Routine eher als Herausforderung als Normalität. Wie Wolfram

Wilss (1993: 113f) bemerkte, in der Übersetzungsdidaktik ist bisher keine überzeugende Antwort darauf gefunden worden, wie Schnelligkeit ohne Qualitätsbeeinträchtigung im Übersetzungsunterricht systematisch geübt werden könne:

„Schnelligkeit ist wiederum das Ergebnis eines übersetzerischen Lernprozesses, bei dem es darauf ankommt, dass der Studierende nicht nur harmlose übersetzerische Situationen wie im Schlaf beherrscht, sondern dass für ihn auch in komplexen Problemsituationen, wie etwa im Bereich der nichtwörtlichen Übersetzung, Geschwindigkeit keine Hexerei ist“ (Wilss 1993: 113f).

Die Entwicklung der Geschwindigkeit ermöglicht didaktisches Training. Für diese Zwecke sollte ein allgemeines integratives Modell des Translationsprozesses entwickelt werden, das sowohl das Übersetzen als auch Dolmetschen erklären kann.

Daher ist die gegenseitige fruchtbare Beeinflussung der beiden Translationsarten im Übersetzungsunterricht in der Hinsicht möglich, dass der Prozess des Sinnerschließens die kognitive Wahrscheinlichkeitsprognose darstellt. Letztere ist nicht nur für das Simultandolmetschen kennzeichnend, sondern wird auch im Übersetzungsprozess beobachtet. Die Schnelligkeit des Sinnerfassens beim Simultandolmetschen kann bereits beim Übersetzen, quasi im Zeitraffer, zu einer Kompetenz entwickelt werden, die das Simultandolmetschen auszeichnet. Dabei muss jeder angehende Übersetzer nicht unbedingt bereits ein Simultandolmetscher sein. Ausreichen kann durchaus das Einsetzen des Blattdolmetschens im Übersetzungsunterricht, das eine Schnittstelle zwischen Übersetzen und Dolmetschen darstellt, wovon in der Übersetzungsmethode von Swetlana Geier weiterhin die Rede sein wird.

Dass es ein allgemeines Modell des Translationsprozesses gibt bzw. geben sollte, kann an der Übersetzungsmethode der namhaften Dostojewskij-Übersetzerin Swetlana Geier beobachtet werden. Ihre Vorgehensweise bestätigt

die Existenz dieses Modells. Um ihre Übersetzungsmethode zu verstehen, würde ich vorgreifend auf die kognitiv-semiotischen Mechanismen des Übersetzungsprozesses kurz eingehen.

Die Mechanismen des Übersetzungsprozesses werden durch das Prisma des Verstehensprozesses beschrieben, denn die beiden Prozesse – *Verstehen* und *Übersetzen* - sind unzertrennliche reziproke Bestandteile eines gesamten kognitiven Prozesses des Übersetzens. Als Ausgangspunkt dafür gilt der Gedanke von Roman Jakobson (1959/1992: 481), dass Verstehen Übersetzen bedeutet: „Das Verstehen eines Zeichens wird erst dann möglich, wenn dieses Zeichen durchs Übersetzen in ein anderes Zeichen als Zeichen erkannt wird.“

Dass die beiden Prozesse – Verstehen und Übersetzen – unzertrennliche reziproke und miteinander simultan verlaufende Prozesse eines gesamten Übersetzungsprozesses sind, können die Worte von Karl Dedecius bestätigen: Karl Dedecius (1986: 95) bringt die Übersetzbarkeit eines literarischen Werks mit seiner Lesbarkeit in Verbindung. Lesbarkeit setzt sein potentielles Verstehen voraus: „Wer die Übersetzbarkeit eines Werkes negiert, negiert eo ipso auch dessen Lesbarkeit. Lesen ist Übersetzen.“

Das Verstehen eines Textes durch den Übersetzer ist bereits seine Übersetzung. Der Übersetzer, indem er den zu übersetzenden Text liest, übersetzt ihn parallel in die innere Rede. Diese Tatsache trifft sowohl für das Übersetzen als auch für das Dolmetschen zu. Dass sich der Verstehensprozess in einem reziproken Verhältnis zum Übersetzen befindet, kann an der Übersetzungsmethode von Swetlana Geier (2010: 139) beobachtet werden: Die Arbeit an der Übersetzung eines literarischen Werkes beginnt Swetlana Geier mit der Verinnerlichung seines Inhaltes:

„... man darf nicht so übersetzen, dass man am Satz klebt. Man muss so übersetzen, dass man den Blick frei hat. Ich bekam immer zu hören: „Nase hoch beim Übersetzen!“ Das heißt,

wenn ich übersetzte, durfte ich mich nicht von links
nach rechts wie eine Raupe durch die Zeile durchfressen,
sondern eben: „Nase hoch beim Übersetzen!“

Ich musste so übersetzen, dass ich den Satz
zuerst **innerlich vor mir hatte** und ihn dann
übersetzte, ohne auf das Blatt zu schauen –
das, was ich heute mache“.

Swetlana Geier⁴

Wie geht die Übersetzerin eigentlich vor: Der Inhalt wird soweit angeeignet, dass die Übersetzerin ihn auswendig kennt. Das literarische Werk wird immer auswendig gelernt, wonach die ersten zehn Seiten vorbereitet worden sind und diese anschließend diktieren werden. Beim Diktieren arbeitet Swetlana Geier oft mit Schrägstrichen, das heißt, sie lässt eine oder mehrere Varianten aufschreiben. Gekrönt wird ihre Übersetzungsmethode mit dem Lesen von Korrekturen: „Übersetzen ist eben eine Arbeit, die sehr viele Stufen umfasst“ (Geier ebd.: 141). Die Stellen, wo der kognitive Übersetzungsprozess an die Oberfläche kommt, sind die Stellen, wo die Bedeutungen noch einmal verifiziert, also genauer interpretiert werden, das heißt, die implikativen Prozesse der Bedeutungsinterpretation werden sichtbar: *Er fühlte sich hin und wieder zu einem Widerspruch veranlasst* wurde durch *er erkühnte sich hin und wieder zu einem Widerspruch* ersetzt. Die Übersetzungsvariante **unabhängig** wurde durch **souverän** ersetzt. Daraufhin ersetzte Swetlana Geier die Übersetzungsvariante **zurückkam** durch **zurückkehrte** infolge des tautologischen Kluges **zurückkam – kam eine ganze Kavalkade**, worauf Swetlana Geier sofort das nächste **kam** durch **begegnete uns eine ganze Kavalkade** ersetzte.

⁴ Aus dem Gespräch mit Taja Gut (2010: 62). In: Geier, Swetlana (2010): Ein Leben zwischen den Sprachen. Russisch-deutsche Erinnerungsbilder aufgezeichnet von Taja Gut. Pforte Verlag Dornach

In diesem im Grunde genommen nachvollziehbaren Vorgang können zwei Phasen hervorgehoben werden, die für diese Untersuchung des Übersetzungsprozesses relevant sind: Das Verinnerlichen des Inhaltes und das Diktieren. Die beiden Phasen des Übersetzungsprozesses sind nichts Anderes als die Phasen des Dolmetschens vom Blatt, das Swetlana Geier (ebd.: 143) als Diktieren bezeichnet. In der Phase der Verinnerlichung und Vorbereitung des Textes zum Diktieren wird der Text mental angeeignet (konzeptualisiert), indem er beim Verstehen bereits in die Zielsprache übersetzt wird. Das ist eine gängige Methode, derer sich jeder praktizierende Übersetzer bedient: Das Verstehen des Originals wird unbedingt vom Übersetzen begleitet, denn durch das Übersetzen wird der Verstehensvorgang in jedem Schritt kognitiv verifiziert. Dadurch wird der zu übersetzende Text zum Diktieren vorbereitet. Der Übersetzer versetzt sich dabei quasi in einen sprachlosen Zustand, den Swetlana Geier (ebd.: 123) als pränatal oder präverbal bezeichnet: Das Übersetzen gilt für sie „als notwendige Stufe oder notwendiger Prozess bei einem Bewusstwerden überhaupt“ (ebd.: 142), was die These vom reziproken Verhältnis des Verstehens und Übersetzens von Roman Jakobson bestätigt.

Die Übersetzungsmethode von Swetlana Geier zeugt von einem einheitlichen Charakter des Translationsprozesses, der es mir im Zusammenhang mit dieser Untersuchung ermöglicht, die kognitiven und psycholinguistischen Methoden der Untersuchung des Dolmetschens und v.a. des Simultandolmetschens auf die Untersuchung des Übersetzungsprozesses zu übertragen. Diese psycholinguistischen Methoden sind nichts anderes als der Mechanismus der Wahrscheinlichkeitsprognose. Die oben dargestellte These – Verstehen heißt Übersetzen – gilt somit für alle Arten des translatorischen Gewerbes, was ich im Folgenden am allgemeinen Modell des Translationsprozesses zeigen möchte.

Der Übersetzungsprozess als Semiose kann daher nicht mit den in der Translationstheorie bereits existierenden linearen Modellen des

Translationsprozesses erklärt werden, die die Natur des Übersetzungsprozesses eher relativieren und sich deswegen kaum für eine Anwendung im Übersetzungsunterricht eignen. Um den Übersetzungsprozess für die Didaktik fassbar zu machen, sollte man ein solches Modell der Translation konstruieren, das alle kognitiven Mechanismen beinhalten würde, die für einen angehenden Übersetzer bewusst greifbar sein können.

Als Basis für das allgemeine integrative Modell der Translation habe ich das psychosemantische Translationsmodell genommen, das vom russischen Übersetzungswissenschaftler Krajev (1989: 5) entwickelt wurde, das meines Erachtens eine reale Situation der Translation darstellt, in der sich vor allem beim Dolmetschen, wie Krajev behauptet, *die psychosemantischen Vorgänge der Rezeption des Originaltextes mit den Vorgängen des eigentlichen Aktes des Übersetzens vermengen*, was für die Natur der Semiose zutrifft.

Dieses Modell entspricht dem Modell eines Übersetzungsaktes, der als Referenzphase des Übersetzungsaktes dargestellt wird. Die Referenz- bzw. Verstehensphase umfasst die kognitiven Prozesse *der Perzeption, Sinnkonstitution, Empathie, des mentalen Übersetzens in die innere Rede und der Sinnverifizierung (mentales Übersetzen in die Zielsprache)*.

Mein eigener Beitrag zur Weiterentwicklung dieses Modells besteht in der Umstrukturierung der einzelnen gerade genannten Phasen und ihrer Unterordnung der Referenzphase, die meiner Meinung nach den Übersetzungsakt konstituiert. Darüber hinaus habe ich den kognitiven Mechanismus der Sinnerschließung, die s.g. Wahrscheinlichkeitsprognose, in die Referenzphase integriert und beschrieben. Das allgemeine Modell des Translationsprozesses kann daher als integratives Modell bezeichnet werden, das jeder Art der Translation immanent ist, mit der diese erklärt werden kann.

Wichtig ist in diesem Modell *die Phase der Sinnkonstitution, die Phase der Bedeutungskonstruktion und Sinnerkennung*. Hier ist es wichtig, die kontextuelle Situation zu erfassen, in die die jeweilige zu übersetzende

Bedeutung eingebettet ist. Dies ist die eigentliche Phase, in der der Verlauf der Wahrscheinlichkeitsprognose beobachtet werden kann.

Der Übersetzer als Rezipient des zu übersetzenden Textes versucht die kontextuelle Bedeutung des nächsten Zeichens aus der syntagmatischen kontextuellen Kette sowie paradigmatisch quer durch den Text zu erschließen, indem er das vorherige Zeichen dieser kontextuellen Kette in dieses zu verstehende Zeichen übersetzt, d.h. die kontextuelle Zuordnung des Interpretanten dieses Zeichens durch das vorherige Zeichen zu identifizieren versucht. Es erfolgt somit eine inferenzielle Sinnschlussfolgerung, die im Falle der Erkennung des Interpretanten bzw. seiner kontextuellen Zuordnung mit einer *Konklusion*, einer kontextuellen Interpretation dieses Zeichens, also einer *Implikation* abgeschlossen wird. Eine Implikation kann die Form einer Implikatur oder einer Präsupposition, einer impliziten Schlussfolgerung annehmen. Ein intendiertes Zeichen kann somit nur durch eine Schlussfolgerung erfasst werden (Siever 2010: 316). Jedes Zeichenverstehen ist also inferentiell.

Die inferenzielle Struktur des Zeichens bietet quasi die Voraussetzung für den weiteren Verlauf der Wahrscheinlichkeitsprognose. Das Verhältnis zwischen dem Original und der Übersetzung basiert somit laut Holger Siever auf Implikation, die sich immer durch eine Differenz auszeichnet, die ihrerseits als Prämisse für den Übersetzungsprozess gilt. Das Verhältnis zwischen den beiden Polen eines Übersetzungsaktes liegt also im Prozess des Interpretierens vor, dessen Resultat auch eine auf Äquivalenz basierende Relation sein kann (jedoch nicht sein muss). Implikation, die sich im Gegenzug zur Äquivalenz durch einen unilateralen Charakter im Übersetzungsprozess auszeichnet, weil sie immer eine Differenz ergibt, ist die Quelle für die varianten Verhältnisse zwischen Original und Translat. *Die Implikation sieht somit nicht die Herstellung von Äquivalenzrelationen zwischen einzelnen Elementen des Ausgangs- und des Zieltextes vor, sondern es handelt sich dabei um „das Wachsen des Zeichens durch Semiose und deren kreative Neuinterpretation in jedem Akt der*

Translation“ (Prunč 2007: 124). Durch die Implikation kann der Annäherungsprozess an das Original erklärt werden, der sich durch Differenz auszeichnet.

Die Implikation ergibt immer eine Differenz. Sie ist allgegenwärtig und in jedem Akt der Translation präsent. *Der inferenzielle bzw. stochastische (wahrscheinliche) Charakter der Implikation erklärt laut Černov (1987: 19) das Gesetz der Vielfältigkeit von Übersetzungsvarianten.*

Die antizipatorische Fähigkeit des Übersetzers äußert sich daher in der Fähigkeit, den weiteren Verlauf des Kontextes als *Anzeichen* zu erkennen. Jeder Zeichenträger verfügt laut Katharina Reiß (1980: 66) über die zusätzliche Anzeichenfunktion auf der Wort-, der Syntagma- und Satzebene. Das Anzeichen impliziert dabei die Intentionalität des Autors bzw. Entwicklung der jeweiligen Wort- und Satzbedeutung zur Textbedeutung. *Die Anzeichenfunktion ist die Eigenschaft des Zeichens, kontextuelle Relationen zu den anderen Zeichen herzustellen.* Die Fähigkeit des Übersetzers, das Anzeichen im Zeichen zu erkennen, liegt in der Interpretation des Zeichens als Anzeichen vor. Das lässt den Übersetzer oft laut Reiß (ebd.: 69) zum *Verfahren des „versetzten Äquivalents“*, einem analogen Verbalisierungsverfahren, im Übersetzungsprozess greifen, das analoge Assoziationen auslöst und als Anzeichen fungiert, was eindeutig direkt zur Polyvarietät der Übersetzung führt.

Bei der Übersetzung des Textes „Elend und Glanz der Übersetzung“ von Ortega y Gasset wendet Katharina Reiß *das Verfahren des versetzten Äquivalents* an. Unter dem versetzten Äquivalent ist eine Variante zu verstehen, denn die Versetzung erfolgt im Rahmen der kontextuellen intersprachlichen Synonymie, die als Grundlage für die Varietät gilt:

Statt *ein gewöhnlicher Übersetzer* zieht Reiß (ebd.) die Variante *ein landläufiger Übersetzer* für das spanische Original *los traductores corrientes* vor:

los traductores corrientes - Äquivalenz-Relation - ein gewöhnlicher Übersetzer

los traductores corrientes - Varianz-Relation (Implikation) - ein landläufiger Übersetzer

statt *Undeutlichkeit* bzw. *Unklarheit* bevorzugt sie weiterhin *die Verschwommenheit* für das spanische *la vaguedad*

la vaguedad - Äquivalenz-Relation - *Undeutlichkeit* bzw. *Unklarheit*

la vaguedad- Varianz-Relation (Implikation) - *die Verschwommenheit*

sowie für die Wendung *in sich gekehrt* findet sie eine aussagekräftigere und bilhaftere Wendung *in sich selbst versunken* für den spanischen Ausdruck *absorto en sí mismo*:

absorto en sí mismo - Äquivalenz-Relation - *in sich gekehrt*

absorto en sí mismo - Varianz-Relation (Implikation) - *in sich selbst versunken*

anstatt *über nichts empfinde ich größeren Abscheu* expliziert sie *nichts flößt mir größeren Abscheu ein*:

por nada siento mayor repugnancia - Äquivalenz-Relation - *über nichts empfinde ich größeren Abscheu*

por nada siento mayor repugnancia - Varianz-Relation (Implikation) - *nichts flößt mir größeren Abscheu ein*

statt *unter dem wir alle haben leiden müssen* variiert sie mit *Ihr Rousseau, den wir alle mit haben ausbaden müssen (el Rousseau de ustedes que nos han hecho padecer a los demás)*

el Rousseau de ustedes que nos han hecho padecer a los demás

- Äquivalenz-Relation -

unter dem wir alle haben leiden müssen

el Rousseau de ustedes que nos han hecho padecer a los demás

- Varianz-Relation (Implikation) -

Ihr Rousseau, den wir alle mit haben ausbaden müssen

und anstatt *in seinem lebendigen Denken* interpretiert sie als *im lebendigen Fluss seines Denkens* für das spanische Original *en su viviente pensar*:

en su viviente pensar - **Äquivalenz-Relation** – *in seinem lebendigen Denken*

en su viviente pensar - **Varianz-Relation (Implikation)** – *im lebendigen Fluss seines Denkens*

Katharina Reiß führt also das s.g. stilistische Experiment durch, indem sie die weiteren Übersetzungsvarianten kreiert, die die Relation der intersprachlichen Synonymie zueinander eingehen.

Das Wesen des Übersetzungsprozesses besteht in diesem Zusammenhang laut Wolfram Wilss (1992: 42) in der reproduktiven kognitiven Aktivität des Übersetzers, die laut Roman Jakobson (1959: 233) im Übersetzungsprozess als Interpretation von sprachlichen Zeichen im Medium einer anderen Sprache zum Ausdruck kommt.

Im engsten Zusammenhang mit der Phase der Sinnkonstitution steht die *Phase der Verifizierung des erkannten Sinnes und der adäquaten Sinnformulierung*. In dieser Phase beginnt die mentale Suche nach Varianten bzw. Äquivalenten in der Zielsprache, *das mentale Übersetzen* im eigentlichen Sinne des Wortes. Hier schaltet sich der Mechanismus des code-switching ein. *Die Deutung des erkannten Bildes erfolgt durch seine weitere mentale Übersetzung in das zielsprachliche Zeichen, das wiederum auf das Bild und gleichzeitig auf die ausgangssprachliche Bedeutung des Zeichens zurückgekoppelt und damit verifiziert wird*. Hier kommt *die s.g. Regel des Rückschlusses* ins Spiel (Artëmov 1969: 99), schaltet sich *der Mechanismus der Kontrolle und Steuerung der Rede* ein. Die Erscheinung des Rückschlusses bedeutet den Prozess des Vergleiches des Artikulationseffektes mit dem Muster. *Auf den Übersetzungsprozess übertragen erfolgt durch den Rückschluss bzw. die Rückkoppelung der Vergleich der gefundenen Übersetzungsvariante mit der zu*

übersetzenden Originalbedeutung, die Verifizierung der Übersetzungsvariante. Dadurch entsteht nach Roman Jakobson ein fortwährender Kreislauf der Übersetzung, in dem die kognitiven Vorgänge der Rezeption des Originaltextes mit den produktiven Vorgängen des eigentlichen Aktes des Übersetzens vermengen. Dies trifft für die Natur der Semiose zu und stellt die eigentliche Situation des Translationsprozesses dar.

Die Wahrscheinlichkeitsprognose, die Antizipation bzw. die stochastische oder probabilistische Prognostizierung, kann recht deutlich beim Simultandolmetschen beobachtet werden. Der Mechanismus der Wahrscheinlichkeitsprognose kann auch im DaF-Unterricht beobachtet werden, an den Übungen mit Auslassungen (Lücken), die sinngemäß gefüllt werden sollen. Die DaF-Lerner erfassen den Gesamtkontext des Satzes im Dialog oder in einer Übung und entscheiden sich davon ausgehend für die jeweilige Variante, die oben angegeben steht. Auf solche Art und Weise funktionieren das Erfassen des Gesamtsinns im Translationsakt und das Fällen der Entscheidung für die jeweilige Übersetzungsvariante.

Die Wahrscheinlichkeitsprognose wurde in der sowjetischen Translationsforschung mit psycholinguistischen Methoden untersucht und beschrieben. Die auf ein Tonband aufgezeichneten Simultandolmetscheinsätze wurden anschließend in einzelne Mitschnitte zerlegt und vergleichend mit dem Originalton auf Abstände zwischen dem Originalton und der Verdolmetschung samt Hesitationsphasen psycholinguistisch, also im Hinblick auf den Verlauf der Wahrscheinlichkeitsprognose hin analysiert. Der Verlauf der Wahrscheinlichkeitsprognose gründet sich auf die vorgreifende Abbildung der Realität und die dem Redesignal vorgreifende Aufstellung einer inhaltlichen Hypothese (abduktive Schlussfolgerung).

Der Mechanismus der probabilistischen Prognostizierung wird also laut Franz Pöchlacker (1994: 11) beim Verstehen des Originaltextes angewendet, während der Mechanismus der vorgreifenden oder antizipierenden Synthese bei

der Formulierung des Zieltextes eingesetzt wird. Die Wahrscheinlichkeitsprognose tritt meiner Meinung nach als Analyse des Originaltextes auf, während die vorgeifende Synthese den verstandenen (analysierten) Text gleichzeitig (simultan) in der Zielsprache gestaltet. Die beiden Teile des gesamten Mechanismus der stochastischen Prognostizierung sind im Übersetzungsakt so aufeinander bezogen, wie die Prozesse des Verstehens und Übersetzens aufeinander bezogen sind, wobei sie durch den Mechanismus des Umschaltens (code-switching) miteinander verbunden sind. *Prognose ist somit die treibende Kraft des Verstehens- und Übersetzungsprozesses, die das Treffen von Entscheidungen durch einen Translator stimuliert.*

Das Einschalten des Mechanismus der Wahrscheinlichkeitsprognose soll bei einem professionellen Übersetzer eine Palette von Übersetzungsvarianten erzeugen, die in Form einer psychischen Kettenreaktion ausgelöst wird. Dadurch ist die Polyvarietät bereits vorprogrammiert, und jeder der Varianten liegt eine bestimmte Wahrscheinlichkeit zu Grunde. Das Treffen einer Entscheidung für eine bestimmte Übersetzungsvariante durch den Übersetzer ist mit einem bestimmten *Risikograd* verbunden, der sich durch einen gewissen Wahrscheinlichkeits- bzw. Subjektivitätsgrad auszeichnet.

Esther Kinsky (2013: 66) schreibt diesbezüglich folgendes: „Natürlich ist keine Entscheidung für eine Variante willkürlich. Auch jemand, der noch nie übersetzt hat, wird sich beim Anblick der einzelnen Möglichkeiten unterschiedliche Situationen denken können und vielleicht sogar bemerken, dass die Kenntnis der Situation für die Übersetzung des zweiten Satzes noch wichtiger ist als im ersten Fall. Die Wahl einer Variante beruht zum Teil auf dem ablesbaren Kontext wie Stilebene, Situation und historischer Zeit, in der ein Text angesiedelt ist, doch zu einem großen Teil auch auf der Intuition des Übersetzers, auf seiner Sicht einer Situation: Liegt die Betonung auf dem Zeitpunkt? Auf der Art der Fortbewegung? Wie empfindet der Übersetzer das

Verhältnis des Sprechenden zum Angesprochenen?“ Darin besteht die übersetzerische Subjektivität.

Der Handlungsraum für den Übersetzer beim Treffen von Entscheidungen wird also vom Rahmen des kontextuellen intersprachlichen semantischen Feldes vorgegeben, das sich nach dem Prinzip der intersprachlichen Synonymie gestaltet.

Das Vorhandensein mehrerer sprachlicher Ausdrucksformen für einen bestimmten invarianten Inhalt versetzt den Übersetzer in eine Situation der Wahl bzw. der Entscheidung. Hans-Martin Gauger (1972: 57f) verweist in diesem Zusammenhang darauf, dass jede Form der Sprachäußerung das Resultat eines Wahltreffens sei. Der Verlauf einer solchen Wahl kommt auf das Bedürfnis des Sprechenden an, „das treffende Wort“ zu finden: „Je treffender aber die Situation der Wahl sich gestaltet, umso schärfer und deutlicher werden dem Sprechenden die Synonymitäten des Sprachbesitzes ins Bewusstsein treten: er wird zum Synonymiker.“

Die Wirksamkeit der Synonymie im Bereich einer Sprachäußerung liegt nach Gauger (ebd.: 58) in ihrer Sprach-Bewusstheit. *Dort, wo diese Bewusstheit eintritt, wird die Synonymie wirksam. Mit anderen Worten löst die Bewusstmachung einer Sprachäußerung den Prozess der Wahl von Synonymen aus, die die intendierte Sprachäußerung gemäß ihrem Sinn verbalisieren. Die kognitive Bildung einer Sprachäußerung erfolgt somit vermöge der Aktivierung der Synonyme, die für den Sinn dieser Sprachäußerung in Frage kommen.*

Die Polyvarietät der Übersetzung gründet sich somit auf eine Art der intersprachlichen kontextuellen Synonymie, die den Rahmen für ein *Übersetzungsparadigma* (der Begriff von Wolfram Wilss) vorgibt. *Solange sich der ZS-Ausdruck zum Originalausdruck die Relation einer intersprachlichen kontextuellen Synonymie eingeht, gilt er als Übersetzungsvariante für den Originalausdruck*, als eines seiner potenziellen Translate.

Das Treffen einer Entscheidung im Akt der Translation endet mit der Festlegung einer *Übersetzungseinheit*, eines in der Übersetzungstheorie recht umstrittenen Begriffs. Das entscheidendste Kriterium für die Bestimmung einer Übersetzungseinheit ist das Kriterium des Sinns. Eine Übersetzungseinheit ist somit die Einheit des Sinns, die sich durch einen dynamischen Charakter auszeichnet. Wolfram Wilss (1992: 132) spricht diesbezüglich von der *Methode der intuitiv festgelegten Übersetzungseinheiten*.

Die Übersetzungseinheit ist in Anlehnung an Jurij Stepanov (1965: 258f) ein dynamischer Prozess der Sinnerkennung in zeitlicher Abfolge, die durch die Fähigkeit und Kompetenz des Übersetzers bedingt ist, die Funktion des Textabschnittes bestimmen zu können, den der Übersetzer binnen der temporalen Differenz (temporalen Distanz) zwischen der Aufnahme dieses Textabschnittes im Original und seiner Produktion in der Zielsprache wahrnehmen kann. Mit anderen Worten gilt als Übersetzungseinheit alles, was der Übersetzer als Sinneinheit in zeitlicher Abfolge zwischen der Rezeption des Textabschnittes in der Ausgangssprache und seiner Produktion in der Zielsprache erfassen kann. In dieser Definition der Übersetzungseinheit kann mühelos der kognitive Mechanismus der Wahrscheinlichkeitsprognose erkannt werden.

Wie kann man die Polyvarietät der Übersetzung untersuchen? Dafür eignen sich meines Erachtens zwei Vorgehensweisen, die Polyvarietät der Übersetzung als translatorisches Experiment einerseits von *innen bzw. aus der Innenperspektive (introspektiv bzw. prospektiv)* anzugehen. Hier bieten sich Selbstreflexionen eines Übersetzers, die seine Arbeit an der Übersetzung eines Ausgangstextes protokollieren, also Übersetzerberichte und Analyse von Übersetzerkladden – das ist der eine Weg. Und andererseits das translatorische Experiment von *außen bzw. aus der Außenperspektive – retrospektive Analysemethode* – hier werden verschiedene Übersetzungen einer Textvorlage miteinander und in Bezug auf das Original verglichen und analysiert.

Der Übersetzungsprozess aus Innenperspektive kann am Beispiel von Übersetzerkladden von Swetlana Geier bewusst vergegenwärtigt werden. Die Übersetzerkladden enthalten Korrekturen, an denen der Arbeitsprozess des Übersetzers beobachtet werden kann: Die beiden Fragmente der Übersetzernotizen von Swetlana Geier sind in Bezug auf die Analyse des Übersetzungsprozesses sehr aussagekräftig, sie spiegeln die Arbeit an der Übersetzung des Romans „Die Brüder Karamasow“ von Fjodor Dostojewskij wider. Trotz ihrer Kürze liefern die Fragmente der Übersetzerkladden von «Маловерная дама»/„Die kleingläubige Dame“ eine Menge an Textkorrekturen, die den Verlauf des Übersetzungsprozesses protokollieren. Die Annäherung an das Original ist bei Swetlana Geier so weit gekommen, dass bei der Lektüre der Übersetzung die Stimme des Originals vernommen werden kann. Swetlana Geier wird daher durch die Genauigkeit ihrer Übersetzungen als Dostojewskijs Stimme bezeichnet. Sie versucht nicht nur den Sinn originalgetreu wiederzugeben, sondern auch die Melodie der russischen Rede, ihre Stimme. Das kann mühelos nachempfunden werden, wenn man das Original und die Übersetzung nebeneinander liest. Die implikativen Prozesse der Bedeutungsinterpretation sind in der Übersetzerkladde gleich am Anfang zu finden: An der Stelle *Я мою болезнь теперь безошибочно понимаю* werden die letzteren zwei hervorgehobenen Wörter im Deutschen durch **kenne genau und täusche mich nicht** präzisiert, was die Form einer Explikation des einzigen Wortes *безошибочно* – **fehlerlos** annimmt. Den kognitiven Übersetzungsprozess hat auch bei der Übersetzung des Satzes *Если же я вам кажусь столь веселым* festgehalten. Vom implikativen Prozess der Bedeutungsinterpretation zeugt die Differenz, die durch den Bedeutungsschub vom Hyperonym **lustig** im Original über den Hyponym **fröhlich** in der Übersetzerkladde zum weiteren Hyponym **heiter** in der veröffentlichten Endfassung im Rahmen des intersprachlichen semantischen Feldes **весёлый/lustig** entstanden ist. Der implikative Prozess der

Bedeutungsinterpretation wird durch den Verlauf der Wahrscheinlichkeitsprognose möglich, kann als ein Fragment des translatorischen Experiments aufgefasst werden, die als Übersetzungsmethode des versetzten Äquivalents nach Katharina Reiß angesehen werden kann.

Die Wahrscheinlichkeitsprognose, deren Verlauf die implikativen bzw. stochastischen Prozesse der Bedeutungsinterpretation etablieren und ermöglichen, die in die Referenzphase des Translationsaktes des allgemeinen integrativen Modells der Translation eingebettet sind, sind die kognitiv-semiotischen und psycholinguistischen Mechanismen des Translationsprozesses, die durch spezifische Übungsformen im Unterricht trainiert werden können: *Übersetzungsrevision*, *Paralleltext-Übersetzung*, *Paraphrase-Übersetzung*, *gelenkte Übersetzung (die Problemstellen werden im Original markiert, jedoch nicht genannt)*, *Multiple-Choice-Übersetzung* u.a.m. Diese Übungen sollen auf das Sensibilisieren der Polyvarietät der Übersetzung und somit auf die Entwicklung der translatorischen Hauptkompetenz bei den angehenden Übersetzern und Dolmetschern, der synonyme Biegsamkeit, ausgerichtet sein.

Der Vergleich der beiden Perspektiven des translatorischen Experiments - von innen und von außen – hat ergeben, dass der Annäherungsprozess der Übersetzungsvarianten an das Original nach dem Prinzip der kontextuellen intersprachlichen Synonymie erfolgt, die die Homogenität des logischen Inhaltes des zu übersetzenden Textes gewährleistet.

Literatur

1. Artěmov, V. A. (1969): Konspekt vvodnych lekcij po kursu „Psichologija perevoda“. Kafedra psihologii. I Moskovskij gosudarstvennyj pedagogičeskij institut inostrannyh jazykov imeni Morisa Toreza. Moskva

2. Černov, G. V. (1987): Eta mnogostradal'naja neperevodimaja „Alisa“ (implikativnost' i perevod). In: S. F. Gončarenko (Hrsg.): *Tetradi perevodčika*. Naučno-teoretičeskij sbornik. Vypusk 22. Moskva „Vysšaja škola“ 1987, S. 17-29.

3. Dedecius, Karl (1986): Vom Übersetzen. Theorie und Praxis. Suhrkamp Gauger, Hans-Martin (1972): Zum Problem der Synonymie. Avec un résumé en français: Apport au problème des synonymes. Tübingen.

4. Geier, Svetlana (2010): Ein Leben zwischen den Sprachen. Russisch-deutsche Erinnerungsbilder aufgezeichnet von Taja Gut. Pforte Verlag Dornach

5. Jakobson, Roman (1959): On Linguistic Aspects of Translation. In: Brower ed., 232 – 239.

6. Jakobson, Roman (1959/1988): Linguistische Aspekte der Übersetzung. In: Holenstein, Elmar (Hrsg.): Roman Jakobson. Semiotik. Ausgewählte Texte 1919-1982. Suhrkamp Verlag.

7. Fëdorov, A. V. (1962): O smyslovoj mnogoplanovosti slova kak probleme chudožestvennogo perevoda. In: Teorija i kritika perevoda. Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta, S. 15-25.

8. Kampff Lages, Susana (1997): Der Übersetzer und die Melancholie. In: Michaela Wolf (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft in Brasilien. Beiträge zum Status von „Original“ und Übersetzung*. Mit einem Vorwort von Hans J. Vermeer. Übersetzungen von Helga Ahrens, Margret Ammann, Johanna Klemm, Hans J. Vermeer und Annette Wußler. Stauffenburg Translation, S. 135-140.

9. Kautz, Ulrich (2002): Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. Goethe-Institut. – 2. Auflage. München: Iudicium.

10. Kinsky, Esther (2013): Fremdsprechen. Gedanken zum Übersetzen. Matthes & Seitz Berlin.

11. Krajev, V. L. (1989): Nekotorye aspekty perevodčeskoj dejatel'nosti kak psichosemantičeskogo processa. In: Černov, G. V. (ed.): *Kommunikativnyj invariant perevoda v tekstach različnych žanrov*. Sbornik naučnych trudov. Vypusk 343. Moskovskij Ordena Družby Narodov gosudarstvennyj institut inostrannyh jazykov im. Morisa Toreza, S. 5-11.

-
-
12. Miram, G. E., Dajneko, V. V., Ivanova, S. V., Ampleev, P. V. (2010): *Trening-kurs po sinchronomu perevodu*. Kiev: Arij.
13. Palažčenko, Pavel (2002): *Moj nesistematičeskij slovar'.* Russko-anglijskij i anglo-russkij. Biblioteka lingvista, izdatel'stvo „R. Valent“.
14. Pöchhacker, Franz (1994): *Simultandolmetschen als komplexes Handeln*. Gunter Narr Verlag Tübingen.
15. Prunč, Erich (2007): *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft. Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Frank & Timme Verlag für wissenschaftliche Literatur.
16. Reiß, Katharina (1980): *Zeichen oder Anzeichen? Probleme der AS-Textanalyse im Blick auf die Übersetzung*. In: Wolfram Wilss (Hrsg.): *Semiotik und Übersetzen*. Gunter Narr Verlag Tübingen, S. 63-72.
17. Siever, Holger (2010): *Übersetzen und Interpretation. Die Herausbildung der Übersetzungswissenschaft als eigenständige wissenschaftliche Disziplin im deutschen Sprachraum von 1960 bis 2000*. Leipziger Studien zur angewandten Linguistik und Translatologie 8. Peter Lang
18. Stähle, Jürgen (2009): *Vom Übersetzen zum Simultandolmetschen. Handwerk und Kunst des zweitältesten Gewerbes*. Mit einem Vorwort von Roger Willemsen. Franz Steiner Verlag
19. Stepanov, Ju. S. (1965): *Francuzskaja stilistika: v sravnenii s russkoj. La stylistique française. Vis-à-vis de la russe*. URSS Moskva/Moscou 2002
20. Wilss, Wolfram (1992): *Übersetzungsfertigkeit. Annäherungen an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff*. Gunter Narr Verlag Tübingen
21. Wilss, Wolfram (1993): *Überlegungen zum übersetzerischen Lehr- und Lernprozess*. In: Justa Holz-Mänttari und Christiane Nord (Hrsg.): *Traducere Navem*. Festschrift für Katharina Reiß zum 70. Geburtstag. Tampere, S. 103-116

Поліна Ганна Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри романо-германської філології
та порівняльно-історичного
й типологічного мовознавства

Український гуманітарний інститут (Буча)

ДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВИКЛАДАННЯ ОНЛАЙН: МЕТОДИКА *СТОРИТЕЛЛІНГУ (STORY- TELLING)*

Вступ. Робота присвячена вирішенню проблеми падіння якості викладання англійської мови в умовах змішаного навчання, яке включає онлайн заняття. Як можливе подолання труднощів, що виникли, пропонується використання сучасної методики *storytelling*.

Аналіз необхідності переходу на онлайн навчання, здійснений кафедрою романо-германської філології та порівняльно-історичного й типологічного мовознавства Українського гуманітарного інституту (опитування викладачів (10 респондентів) та студентів старших курсів (12 респондентів)), дозволив зробити висновок щодо основних проблем, вирішення яких виявилось нагальним в умовах швидкого переходу до нової форми навчання:

1) технічні труднощі, пов'язані з необхідністю зміни форми подачі навчального матеріалу з аудиторної на віддалену (вибір платформ для онлайн навчання, які б були однаково комфортні для обох сторін навчального процесу);

2) відсутність певних навчальних матеріалів в електронній формі (деякі підручники);

3) складнощі інтернет зв'язку в різних регіонах країни, як для студентів, так і для викладачів, більшість з яких теж не є мешканцями Києва та області;

4) погіршення, а в деяких випадках і повна втрата емоційного контакту з певними студентами, а інколи з цілими групами.

Остання проблема була особливо складною для студентів зі слабкими знаннями і низькою мотивацією (це стосувалось близько 15% студентів – філологів 1-4 курсів). Комп'ютерний екран виявився серйозною емоційною перепоною між викладачем і групою, що, як результат, призвело до більш формального підходу до участі в освітньому процесі з обох сторін (наявність даної проблеми була відмічена усіма викладачами кафедри). У певній кількості випадків процес взаємодії викладача та студента прийняв форму листування, особливо зі студентами з тих регіонів, де існують постійні проблеми зв'язку (серед наших студентів – філологів таких було до 10%), а в найгірших випадках комунікація приймала форму статистичного обліку, де викладач був змушений фіксувати у себе факт здачі завдання і оцінку без достатнього зворотного зв'язку (певною мірою через це проходили всі учасники академічного процесу). В подальшому ситуація вирівнялась, проте негативний досвід першого етапу переходу на онлайн-навчання вимагає серйозного вивчення

Первинні висновки зводилися до того, що основною складністю для викладача була відсутність можливості створити і підтримувати звичну робочу атмосферу уроку іноземної мови в умовах відсутності прямого контакту з аудиторією. Навчальна аудиторія зі сформованого колективу перетворилася в зібрання роз'єднаних, віддалених один від одного особистостей, і, як наслідок, реакція на більшість знайомих видів роботи абсолютно змінилася. Викладач значною мірою втратив можливість впливати і коригувати загальний емоційний настрій.

Формальний підхід з боку студента обумовлювався втратою відчуття себе як частини робочого колективу, відсутність емоційного контакту з викладачем і зміна атмосфери. Все це, з огляду на можливість повторення сценарію навчання (онлайн повністю), висуває необхідність в нових

формах організації занять, які, сприяючи вирішенню академічних завдань, допомагали б підтримувати командний дух, взаємну відповідальність і взаємну зацікавленість членів колективу один в одному. Рішенням даної проблеми може бути включення в урок видів вправ, заснованих на методі *digital storytelling*.

Актуальність даного дослідження обумовлена декількома факторами. По-перше, різноманіттям і гнучкістю самого методу *storytelling*, який враховує можливості пасивної (слухач) і активної (оповідач) участі, групової та індивідуальної роботи, монологічного та діалогічного мовлення. По-друге, далеко не повністю осмислений потенціал *storytelling*, який вже широко використовується для цілей маркетингу і реклами, донесення інформації і психологічного впливу, розваги, навчання, встановлення контактів [1]. По-третє, в умовах онлайн навчання запропонована методика частково може компенсувати втрату ефекту присутності, або групової роботи, і пов'язаної з ними емоційної залученості в процес навчання. І, на кінець, метод *storytelling* має високий ступінь адаптивності, включає в себе різні форми передачі інформації. Зокрема, останнім часом широкої популярності набув сучасний варіант сторітеллінга - цифровий (*digital storytelling* [6; 7]).

Об'єктом дослідження є метод *storytelling*, зокрема, його сучасна форма - *digital storytelling*, його освітній потенціал, що включає навчальну, естетичну та емоційну складові.

Предмет дослідження - способи застосування методу *digital storytelling* в процесі планування та проведення онлайн уроків з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу.

Згідно з визначенням, *сторітеллінг* – це один з найдавніших методів навчання, особливо якщо викладається предмет, який має вагомий світоглядний або педагогічний потенціал. Він був відомий і в античні часи,

і в рабинських школах, коли наставник був єдиним доступним «навчальним посібником». Навчання мови, формування світогляду, і навіть деякі основи точних наук проводилися через бесіду, обмін досвідом, практичні ілюстрації, тобто, елементи того, що зараз ми знаємо, як методику *storytelling*. Тобто, ця методика лежала в основах формування як сучасної системи мислення, що йде корінням в античність, так і універсального морально-етичного кодексу, що був переданий Богом і дійшов до нас через юдейську систему освіти і виховання.

Але *storytelling* – це, перш за все, одна з комунікативних технологій, яка передає інформацію, транслює меседж, мотивує, переконує, формує відношення. І тому він є настільки ефективним саме для процесу навчання, метою якого є формування світогляду, так само як і розвиток, виховання або мотивування; і ця мета дуже ефективно досягається через слухання або розповідання історії, що має сюжет, героїв (особливо протагоніста і антагоніста), конфлікт, чіткий меседж і висновок [3]. Така подача матеріалу, якщо вона можлива, робить процес засвоєння матеріалу активним, і дозволяє учням брати особисту участь у формуванні певного концепту, тобто, перетворювати інформацію в структуровані знання, осмислити себе і своє життя, структурувати свій досвід, інтегруючи його елементи в єдине ціле.

Крім того, оскільки будь-яка історія має емоційний аспект, це дозволяє встановити зв'язок з аудиторією, і зробити інтерактивний елемент викладання більш ефективним. До того ж, грамотне залучення учнів в моделювання історії (формування сюжету, ілюстрування або інтерпретування) розвиває дивергентне мислення, оскільки стимулює моделювання ситуації, її аналіз і пошук рішень.

Storytelling не є чимось абсолютно новим в українській викладацькій традиції. Приміром, як метод викладання він був запропонований на кафедрі англійської філології Харківського державного університету (зараз

національний університет імені В.Н. Каразіна), одним із провідних викладачів цієї кафедри, доцентом Ткаченко (Муха) Ренатою Григорівною, яка привезла з Великої Британії ідею навчання іноземної мови за допомогою розповідання історій, і ця методика дозволила по-новому сприйняти процес навчання англійської мови в умовах радянської системи освіти. У той час викладачі майже повністю були позбавлені можливості спілкуватися з носіями мови, і викладали суто за радянськими підручниками, на прикладах радянських реалій, таких як «Comrade Petrov» або «Communist Party», і це практично повністю виключало природне спілкування [4].

Якщо звернутися до досвіду доцента Р.Г. Ткаченко [5], вона застосовувала інтерактивний метод розповіді, виступаючи як основний оповідач і організатор процесу, використовуючи короткі, ритмічні кумулятивні історії, написані гарною літературною англійською мовою (наприклад, казки Р. Кіплінга), залучаючи до процесу створення історії слухачів різного рівня, активізуючи наявні у них знання, і викладаючи їм нову інформацію.

Але це був тільки окремий, якщо можна так сказати, «авторський» підхід до реалізації запропонованої методики; у сучасних умовах її можна реалізувати значно ширше.

Так, на думку Б. Робіна [6], *storytelling* включає в себе не стільки слухання і не просто розповідь, це колективна творчість взаємного доповнення та загального осмислення проблеми, де засвоєний лексичний і граматичний матеріал є не кінцевою метою, а знаряддям для вирішення певної комунікативної завдання, як це і повинно бути в реальному спілкуванні. Ось саме цей елемент колективної творчості і постановка конкретної комунікативної задачі, що легко досягається в рамках досліджуваної методики, може виявитися особливо корисним для організації групової роботи на онлайн заняттях з іноземної мови.

Щодо *digital storytelling*, його навчальний потенціал, в цілому, такий самий, як і в класичного сторітеллінгу, але він має певні технічні відмінності. За визначенням, це коротка (до 2-3 хвилин) історія, де розповідь доповнюється аудіо та відео підтримкою [7]. Тобто, це – історія, яка все одно включає елементи особистісної інтерпретації, осмислення та впливу, але в її процесі як додаткові елементи використовуються всі доступні цифрові досягнення, як для донесення інформації, так і для досягнення естетичного та емоційного ефекту.

Як приклад застосування методики *digital storytelling*, в умовах онлайн-заняття, можна запропонувати студентам організувати онлайн-дискусію, або онлайн прес-конференцію по обговоренню певного питання в руслі тематики, що вивчається. Зазвичай студенти із задоволенням беруть участь в обговоренні нагальних проблемних питань культурологічної та/або морально-етичної спрямованості, обмінюючись досвідом, думками та аргументами за та проти.

Тому одним з найефективніших видів роботи може бути презентація якоїсь актуальної проблеми в руслі досліджуваної тематики з обов'язковим компонентом особистісної інтерпретації. В даному випадку допомога викладача полягатиме у виборі і правильного формулювання проблеми. А також надання студентам доступної схеми презентації, пояснення критеріїв, яким необхідно слідувати, і ролі кожного з учасників дискусії. І головним критерієм, безумовно, буде формування власного тексту.

Так, в умовах онлайн-навчання студентам четвертого курсу філологічного відділення у межах теми «Музика як елемент сучасної культури» буде запропоновано наступне завдання: організація і проведення ток-шоу, присвяченого впливу одного з музичних стилів на сучасну молодь. У самому ток-шоу студенти будуть залучені в двох функціях. Перша - безпосередній учасник обговорення, і друга – репортер, що відображає розвиток дискусії в одному з друкованих видань або

інтернет медіа. Джерело інформації для друкованого або онлайн повідомлення – відеозапис дискусії.

Дискусія проводиться на етапі закріплення вивченого матеріалу, і на момент участі в дискусії студент повинен володіти такою інформацією:

- 1) навички ведення дискусії (в тому числі, вираження згоди / незгоди, прояв зацікавленості, вміння грамотно увійти в дискусію тощо);
- 2) володіння відповідною лексикою, зокрема, музичною термінологією і супутніми термінами;
- 3) вміння написати коротку замітку в обраному засобі масової інформації.

Для підготовки до самої дискусії студент повинен мати наступний матеріал:

- 1) приблизний список питань, що обговорюються;
- 2) фактичну інформацію з проблеми, що має обговорюватись (наприклад, особливості вибраного музичного стилю, його вплив);
- 3) вибрати героя (реального або вигаданого), якого студент планує представляти, продумати його історію і позицію щодо проблеми, а також спосіб представлення історії;
- 4) студент, який виконує роль ведучого, планує спосіб представлення проблеми і питань, які виносяться на обговорення.

У межах своєї ролі студент готується представити «свою» історію, яка б аргументувала доцільність його участі в дискусії, а також, відповідно до встановлених правил, бере участь в обговоренні.

Написання повідомлення виносяться на домашню роботу і представляється в онлайн-групі для ознайомлення і обговорення.

Користь від цього виду роботи полягає в напрацюванні загальних і професійних навичок (див. [7]), що відповідає вимогам Міністерства до освітніх програм. З напрацьованих навичок перші дві належать до суто мовних (1-2), третя - цифрова навичка (3), четверта розвиває вміння

проводити наукові дослідження (4), п'ята навичка пов'язана з різними аспектами соціалізації (5):

1) навичка загальної грамотності, що має на увазі граматично і лексично грамотну презентацію тексту;

2) пов'язана з ним навичка письмовій та усній аргументації, під якою розуміється вміння логічно та зв'язно вибудовувати текст і обґрунтовувати свій погляд;

3) навичка комп'ютерної та технологічної грамотності, тобто, вміння користуватися мультимедійною та комп'ютерною технікою;

4) навичка проведення наукових досліджень, що пов'язана з вмінням знайти і критично обробити інформацію;

5) навички міжособистісних взаємодій, а саме, вміння працювати в команді, проводити інтерв'ю, адаптувати інформацію під конкретну аудиторію, приймати рішення, вирішувати поставлені завдання, критично оцінювати свою і чужу роботу.

Таким чином, метод *digital storytelling* може бути ефективним засобом подолання емоційної перепони між викладачем і аудиторією, створеної відсутністю безпосереднього контакту в процесі онлайн викладання, а також ефективним вправою, визнаним формувати професійні навички майбутнього філолога - випускника гуманітарного факультету Українського гуманітарного інституту.

У **перспективі** на наступному етапі планується проведення практичної апробації запропонованої методики з аналізом її покрокового впровадження в аудиторну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грушевская В.Ю. Применение цифрового сторителлинга в проектной деятельности учащихся / В.Ю. Грушевская // Педагогическое образование в России. 2017. № 6. С. 38-44

-
-
2. Логинова А. В. Цифровое повествование как способ обучения коммуникации на иностранном языке // Молодой ученый. 2015. № 7. С. 805–809.
 3. Симмонс Аннет. Сторителлинг. Как использовать силу историй. Манн, Иванов и Фарбер, 2013. 272 с.
 4. Ткаченко Р.Г. Урок английского на английском : Кн. для учителя / Р. Г. Ткаченко, Б. И. Роговская, М. С. Карлайл. М. : Просвещение, 1993. 173 с.
 5. Ткаченко Р. Рассказ о *story-telling* – рассказывании (из личного опыта преподавателя английского языка) [Электронный ресурс] http://renatamuha.com/08_interviews_Russian.htm
 6. Robin, B. R. The educational uses of digital storytelling. [Электронный ресурс] https://www.researchgate.net/profile/Bernard_Robin2
 7. Smeda, N. The effectiveness of digital storytelling in the classrooms: a comprehensive study / Najat Smeda, Eva Dakich, Nalin Sharda. Smart Learning Environments. 2014.

ПОЛЮК ІРИНА СТАНІСЛАВІВНА,

доцент, доцент кафедри теорії практики
та перекладу французької мови,

Національний технічний університет України

„Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

**ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО
НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ МАЙБУТНІХ
ФІЛОЛОГІВ**

Вступ. Читання є складним явищем, яке потребує інтегрального підходу до його вивчення. Питання формування іншомовної

компетентності в читанні в учнів та здобувачів вищої освіти знаходилося у центрі уваги низки дослідників, таких як В. Бухбіндер, А. Борецька, З. Кличникова, С. Фоломкіна та ін., проте залишається актуальним проблема дослідження психофізіологічних і психолінгвістичних особливостей процесу читання як передумови ефективності відповідного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку ХХ ст. у своїх роботах з офтальмології Еміль Жаваль описав читання як фізичний акт, у процесі якого око не рухається стабільно, слово за словом, а проглядає текст ривками, що тривають чверть секунди. Зазначений висновок дозволив стверджувати, що швидкість читання залежить від кількості знаків, які сприймає око (від 5 до 10 слів – швидке читання, від 1 до 2 – повільне). Результат також залежить від рівня сформованості компетентності в читанні та таких психологічних аспектів та пізнавальних процесів, як пам'ять, мислення, уява, увага, наприклад, якщо реципієнт забуває чи не розуміє початок речення, у нього виникає необхідність перечитати знову певний уривок, що уповільнює процес сприймання інформації.

Важливим аспектом, який впливає на ефективність процесу навчання читання є пам'ять. Загалом, виділяють такі види пам'яті як оперативна, яку часто порівнюють з короткотривалою пам'яттю комп'ютера, та довготривала пам'ять, яка зберігає інформацію роками або впродовж усього життя. Активізація довготривалої пам'яті залежить від ефективної роботи робочої пам'яті. Остання допомагає пригадати перші слова в реченні, коли ми наближаємося вже до його кінця, довготривала ж пам'ять може «працювати» з кількома рівнями речення одночасно. Таким чином, активізація довготривалої пам'яті залежить від ефективної роботи оперативної, прогалини у якій можуть породжувати складнощі на таких рівнях, як:

-
-
- лексичний: недостатньо сформована іншомовна лексична компетентність у здобувачів гальмує процес сприйняття інформації тексту;
 - структурний: реципієнт не в змозі побудувати смислові макроструктури, призначені для довготривалої пам'яті через недостатній рівень сформованості граматичної компетентності;
 - референційний: читач не володіє фоновими знаннями, які допомогли б зрозуміти нову для нього інформацію.

Таким чином, недостатній рівень автоматизації операцій, пов'язаних з навичками мовного рівня, відсутність сформованих стратегій компенсації, які дозволяють досвідченому читачу орієнтуватися на макротекстовому рівні, гальмують процес формування компетентності в читанні (Viguer, 2001).

Читання, як процес інтеракції, передбачає існування двох об'єктів: читача, який має досвід роботи з іншими текстами, відповідні знання, навички й уміння, та текст, з притаманною йому структурою та референтним змістом. Реалізація цієї взаємодії базується на основі двох фаз: антиципації та формулюванні гіпотез для її подальшої перевірки. У разі успішної реалізації останньої, спостерігається значний прогрес у читанні.

Висновки. Отже, у процесі формування іншомовної компетентності у читанні у здобувачів вищої освіти слід враховувати такі аспекти когнітивного рівня, які пов'язані з процесом декодування інформації тексту. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі лінгводидактичних передумов навчання майбутніх перекладачів читання іншомовних науково-технічних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов /Ніколаєва С.Ю. К.: Ленвіт, 2008. 285 с.

2. Vigner G. Enseigner le français comme langue seconde / G. Vigner. Paris: CLE International, 2001. P. 71–77, 80–88.

ПРИЙМА ЛАДА ЮРІЇВНА

викладач кафедри іноземних мов з
латинською мовою та медичною термінологією,
Українська медична стоматологічна академія

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У РОМАНІ

THE LION, THE WITCH AND THE WARDROBE

Вступ. Одним із основних напрямків розвитку сучасного перекладознавства є розробка питань, пов'язаних з проблемами перекладу художньої літератури, і зокрема, передачі онімних номінацій. Власні назви є безеквівалентними одиницями, що були предметом дослідження багатьох перекладознавців, серед них: В. Комісаров, Л. Бархударов, Ю. Карпенко, А. Живоглядова, С. Влахов, С. Флорін, Д. Єрмолич, А. Суперанська, Р. Зорівчак, А. Гудманян, О. Гера та ін.

Лінгвістичну суть власних назв найглибше, на наш погляд, вивчив іспаніст В.С.Виноградов у своїй докторській дисертації “Лексические вопросы художественной прозы” (1975). В. Виноградов розглядає оніми (власні імена, *nomina propria*) як єдині в своєму роді об'єкти (Виноградов, 2001), які володіють яскравим конотативним значенням та інформують про локальну та національну приналежність позначуваного об'єкта.

Ряд дослідників зараховують імена власні до числа реалій на тій підставі, що вони позначають дійсно існуючий чи видуманий об'єкт думки, особу чи місце, єдині та неповторні у своєму роді. Ця унікальна “значущість” деяких власних назв є причиною того, що “передача власних назв викликає складнощі при перекладі будь-якого тексту” (Rosch, 1975). Саме такими значущими оригінально-авторськими одиницями, які

допускають варіативність перекладацьких рішень, насичений роман К. Льюїса *The Lion, the Witch and the Wardrobe*, що і складає актуальність даного дослідження.

Мета даної наукової розвідки – з’ясувати особливості перекладу онімних номінацій з англійської на українську мову на основі оригінального мовного матеріалу роману К. Льюїса *The Lion, the Witch and the Wardrobe*. Об’єктом дослідження виступають 60 власних назв з фентезійного роману К. Льюїса *The Lion, the Witch and the Wardrobe* та їхній переклад українською мовою. Предмет розвідки становлять конкретні особливості перекладу власних назв з англійської на українську мову, зокрема, окремі способи й прийоми перекладу.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Л. Бархударов, переклад власних назв у художньому тексті завжди орієнтований на досягнення комунікативно-функціональної ефективності. (Бархударов, 1975). Серед основних прийомів онімістичних номінацій В. Наріжна використовує у своєму перекладі книги *The Lion, the Witch and the Wardrobe* наступні:

1. Транслітерація. За визначенням О. Ахманової, транслітерація – це “формальне відтворення початкової лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу; буквена імітація форми початкового слова” (Ахманова, 2007). Найчастіше транслітеруються антропоніми та зооніми: *Mr Tumnus* – *Містер Тамнус*, *Lilith* – *Ліліт*, *Aslan* – *Аслан*, *Margaret* – *Маргарет*, *Betty* – *Бетті*, *Emeth Tarkaan* – *Емет Таркаан*.

2. Транскрипція. При транскрипції слово записується буквами кирилиці, при цьому перекладач орієнтується на точну відповідність звучанню слова мовою оригіналу. Транскрипцію застосовують при перекладі топонімів, назв фірм, компаній, видавництва, марок автомобілей, періодичних видань тощо: *Susan* – *Сьюзен*, *Jadis* – *Джадіс*, *Mrs. Macready* – *Місіс Макреді*, *Digory Kirke* – *Дігорі Керк*, *Rumblebuffin* – *Рамблбаффін*. В. Наріжна застосовує графічну трансформацію поряд із транскрипцією

при передачі оніма *Cair Paravel* – *Кер-Паравел*, додаючи дефіс між частинами оніма, адаптуючи власну назву за формою до сприйняття українського читача.

В. Виноградов стверджує, що звичайні власні назви, як правило, транскрибуються або транслітеруються (Виноградов, 2001). Цікаво, що різні перекладачі можуть вдаватися до різних способів перекладу при передачі тих самих власних назв, наприклад, прізвисько вовка *Maugrim* в українському перекладі В. Наріжної передається за допомогою транслітерації (*Мауґрим*), тоді як Г. Островська використовує транскрипцію в російському перекладі (*Могрим*). Такі розбіжності зумовлені індивідуальними особливостями сприйняття імені конкретним перекладачем, їхніми міркуваннями з приводу милозвучності тощо.

3. Калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їх лексичними відповідностями у мові перекладу. Калькування використовується при перекладі географічних назв, найменувань історико-культурних подій та об'єктів, титулів та звань, назв учбових закладів, художніх творів, державних установ тощо: *The White Witch* – *Біла Відьма*, *The Stone Table* – *Кам'яний Стіл*, *The White Stag* – *Білий Олень*, *The Life and Letters of Silenus* – *“Життя та листи Силенуса”*, *Nymphs and Their Ways* – *“Німфи та їхні звичаї”*, *Father Christmas* – *Батько Різдро*. Прикметно, що перекладач вдається до калькування останнього оніму навіть попри наявність у мові абсолютного еквівалента (*Санта*), вживання якого усталене традицією. Такий вибір В.Наріжної зумовлений прагненням зберегти внутрішню форму та семантичне наповнення власної назви оригіналу, зважаючи також на те, що даний онім є реалією, притаманною культурі й міфології саме Великої Британії.

Специфічним ускладненням при використанні цього способу перекладу є необхідність скорочення або розширення вихідної структури

(додавання до неї окремих елементів), наприклад, *Queen Lucy the Valiant – Люсі Хоробра, Ironhoof – Залізне Конито*.

4. Семантичний переклад. Частковому чи повному семантичному перекладу підлягають деякі зооніми, наприклад: *Mrs. Beaver – Місіс Бобріха*. Перекладач використовує відповідні дериваційні елементи (суфікс *-иха*), характерні для онімів-фемінітивів для передачі гендерної належності персонажа. У якості синоніму К. Льюїс використовує онім *She-Beaver*, проте у перекладі знаходимо загальну назву: *бобріха*.

Інколи переклад онімів-оказіоналізмів супроводжується лексичними трансформаціями, головним чином, компенсацією та лексичними замінами: *The bright city of War Drobe – країна Кімната-для-гостей, Sir Peter Wolf's-Bane – сер Пітер Прокляття Вовків*. У даних прикладах перекладач також використовує оніми-неологізми з аналогічним стилістичним навантаженням.

5. Транспозиція. Найменш продуктивним способом перекладу онімних одиниць роману *The Lion, the Witch and the Wardrobe* є транспозиція. Вживання цього способу перекладу полягає у використанні різної за формою, проте спорідненої за лінгвістичним походженням власної назви: *Helga – Ольга*. Як правило, транспозиція використовується для передачі імен, висхідних до імен-прототипів (біблейських, латинських або грецьких): *Oedipus – Едіп, Hephaestus – Гермес, Dionysus – Діоніс*. У тексті твору був знайдений лише один приклад транспозиції: *Bear it well, Daughters of Eve! – Носить корону з честю, доньки Єви!* Використання транспозиції зумовлено традицією та пов'язано із вживанням власного імені Eve (Єва) у біблійному дискурсі. Гіпотетично, якби перекладачка передала ім'я одного з головних героїв *Peter* як *Петро*, а не *Пітер*, це можна було б вважати прикладом транспозиції. Проте такий варіант перекладу не є доцільним, адже повністю нівелює культурну маркованість

імені, українізуючи персонажа, тому В. Наріжна використовує прийом транскрипції.

Інколи, навіть не зважаючи на написання певної номінації з великої літери перекладачеві необхідно впевнитися в тому, що перед ним саме власне ім'я, адже в англійській мові з великої літери можуть писатися не лише імена власні. Так, у творі *The Lion, the Witch and the Wardrobe* ми знайомимося з багатьма міфічними істотами, що написані в оригіналі з великої літери. Проте з контексту ми дізнаємося, що вони є лише одиничними представниками певного типу міфічних створінь, а отже є загальними назвами і мають передаватися українською з маленької літери, наприклад: *Faun* – фавн / фавнятко, *Gryphons* – грифони, *Dryads and Naiads* – дриади та наяди, *Well-Women* – джерельні жінки.

Цікаве потрактування плану змісту власної назви у художньому творі знаходимо у К. Зайцевої. Вона пропонує класифікацію власних назв відповідно до рис персонажа, місця й часу дії та виділяє: 1) назви, релевантні рисам персонажа; 2) назви, іррелевантні рисам персонажа. До першої групи належать “етимологічні” або “значущі” назви, “назви-характеристики”. Йдеться про формальну сторону власних імен, які мають у своїй основі асоціативну семантичну структуру. Дослідниця вважає, що “цей підклас літературних антропонімів тільки прямо характеризує героя. Другу групу становлять такі імена, які своєю прозорою семантикою зовсім не описують образ, але просто викликають певну емоцію, усмішку або, скажімо, неприязнь у читача” (Зайцева, 1983). До першого типу власних назв за К. Зайцевою серед персонажів *The Lion, the Witch and the Wardrobe* відносимо *Mrs. Beaver*. Як правило, оніми, релевантні рисам персонажа перекладаються за допомогою калькування або семантичного перекладу: *Містер Бобер*. До другого типу належить онім *Rumblebuffin* – *Рамблбаффін*, переданий за допомогою транскрипції.

Висновки. У художньому тексті поряд з денотативною функцією індивідуалізації, власним іменам притаманна прагматична функція, яка виявляється в тому, що ці одиниці використовуються як засіб вираження емоційно-оцінних значень. Онімikon твору *The Lion, the Witch and the Wardrobe* має багате стилістичне навантаження, що відображає ідіостиль К. Льюїса та є характерним для фентезійного дискурсу.

Основними способами перекладу, використаними В. Наріжною з метою передачі онімикону роману *The Lion, the Witch and the Wardrobe* К. Льюїса є транскрипція і транслітерація, що пов'язано з безеквівалентністю цих одиниць і прагненням перекладача адекватно передати культурну маркованість власних імен оригіналу. Менш поширеними способами перекладу є калькування, семантичний переклад і лексичні трансформації. Застосування цих способів передачі власних назв у перекладі роману *The Lion, the Witch and the Wardrobe* українською свідчить про творчий характер переосмислення онімних номінацій В. Наріжною, уяскравлення їхнього образного потенціалу, реалізованого через оригінальні семантичні трансформації. Таким чином, ми розглянули основні способи перекладу онімістичних номінацій в українському перекладі роману К. Льюїса *The Lion, the Witch and the Wardrobe*. Перспективними для подальших досліджень вважаємо проблеми застосування конкретних перекладацьких стратегій при перекладі власних назв у фентезійних творах, відображення в українському перекладі внутрішньої форми англійських онімів та їхньої культурної маркованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. М.: КомКнига, 2007. 576 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов . М., "Международ. отношения", 1975. 240с.

-
-
3. Виноградов В.С. Введение в переводоведение / В.С. Виноградов. М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
 4. Зайцева К.Б. Английская стилистическая ономастика. Тексты лекций / К.Б. Зайцева. Одесса: Типография "Одесского вестника", 1983. 51 с.
 5. Льюїс, К. С. "Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа / Пер. з англ. В. Наріжної." Дніпропетровськ: Проспект (2006).
 6. Lewis, C S, and Pauline Baynes. The Lion, the Witch, and the Wardrobe. New York, NY: HarperTrophy, 1994. Print.
 7. Rosch E. H. Cognitive representation of semantic categories // Journal of Experimental Psychology. 1975. Vol. 104. P. 192-233.

ПРОХАЗКА ГАННА АНАТОЛІВНА,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри теоретико-правових дисциплін,

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Вступ. На сьогоднішній день, віртуальний простір найчастіше поєднують із досягненнями науково-технічного прогресу людства. І в першу чергу – із появою комп'ютерної техніки і програмних технологій. Ми звикли до цього, оскільки постійно користуємося технологічними новинками, які забезпечили кращі умови життя людини.

Поняття «віртуальності» або «віртуального простору» виявилось надзвичайно зручним для використання його у різних сферах людської життєдіяльності: філології, соціології, політології, національному і міжнародному праві. З'ясуванню проблем розуміння віртуального

простору, його змісту, зв'язку із реальним світом присвячені праці Таценко Н.В., Телешині Н.М., Дзьобаня О.П., Моргунова А., Бачинського Т.В., Радейко Р.І., Харитової О.І., та ін., проте залишилося малодослідженим використання термінології віртуального простору, оскільки кожна наука має власне уявлення про оточуючий світ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява терміну «віртуальний простір» сформувало два підходи у розумінні зазначено явища. Згідно першого підходу, ніякого віртуального простору, як окремого «не реального» світу не існує. Ми маємо комп'ютерні технології, які створюють процеси, що відбуваються за допомогою комбінацій даних, електричних імпульсів і ці процеси є реальними за своєю суттю. Тобто, мова йде про повне заперечення віртуального простору, як існуючого поза межами реальності штучного світу.

Інший напрям, який із задоволенням використовують у філології, соціології, праві пропонує обрати «віртуальність», як світ, що протистоїть реальності, і є як мінімум, паралельним до реального простору. Так, наприклад, Таценко Н.В. досліджуючи засоби реалізації мегаконцептів простір, час, інформація в сучасній англійській мові, посилається на формування концептосистеми віртуальної реальності, як області, яка швидко розвивається і потребує всебічного лінгвокогнітивного аналізу. На її думку: «необхідність дослідження неологічної мовної реалізації мегаконцептів простір, час, інформація пов'язана з їх онтологічним статусом, який проявляється в багатовекторній інтерпретації та наявності їх філософського, семіотичного, лінгвального та когнітивного аспектів, а також їх здатністю впливати на концептосферу англосовієтського суспільства» [2, с.12].

Інші науковці, досліджують віртуальний простір з позиції вже можливого контролю з боку держави, не ставлячи під сумнів дійсність тих зав'язків і відносин, які формуються у його межах. Зокрема, на думку

Телешіної Н.М., люди почали вважати дану сферу буття людини такою, яку можливо підкорити або повноцінно контролювати [3, с.12].

Разом з тим, поняття віртуального простору існує і продовжує розвиватися разом із удосконаленням технологій і збільшенням способів його використання.

Потрібно зазначити, що нам дозволено впливати тільки на окремі сфери нашого буття, скоріше за все там, де отримаємо реальний результат вже в матеріальному світі. Реальний світ, як нагромадження матеріальних предметів, які ми можемо відчутти, побачити їх, або доторкнутися чи використати корисні для нас характеристики цих речей. Проте позбувшись органів відчуття, хоча б частково, людина втрачає можливість досліджувати у повній мірі матеріальні предмети і їх реальність для людини губиться. І тоді реальний світ і віртуальний світ сприймається рівнозначним для людського існування. Вони обидва є реальними для людини, хоча існують на різних рівнях буття. Сам термін «віртуальність» вже передбачає певну ілюзорність і згадувався задовго до комп'ютеризації людини, ще у її первісних спробах розділити світ людини і світ Бога.

За усю історію людства, питання змісту «віртуальності» мало різні трактування. На думку Дзьобаня О.П., перші спроби визначення «віртуального» були зроблені ще у античності, в працях Марка Тулія Цицерона, Луція Аннея Сенеки, Г. Сен-Вікторського, А. Блаженного, Дж. Бонавентура, М. Лютера Ф. Меланхтона. Проте вони розглядали віртуальність здебільшого, як чесноти. Платон визначив віртуальність у своїх вченнях про ейдоси. У часи середньовіччя зазначений термін використовувався в контексті статусу одиничного у складі загального. Микола Кузанський вважав, що всі речі не реальні, а присутні віртуально у свідомості людини тощо [1, с. 21-31].

Досліджуючи проблеми віртуальності в контексті міжнародного права, хотілося б відзначити різницю, що лежить між двома термінами

«віртуальний простір» і «віртуальна реальність». Досить часто між цими двома поняття ставлять знак рівняння, тоді як в дійсності вони різняться між собою. Віртуальний простір уявляється певним середовищем на якому розташовані певні предмети або він є осередком, де трапляються певні події. Ці предмети і події певним чином пов'язані із цим середовищем та між собою. Вони взаємодіють і співіснують між собою. У свою чергу, реальність визначає буття предметів, їх знаходження у певному місці і у певний час. Віртуальний простір виступає всеохоплюючою категорією, яка може передбачати і наявність кількох віртуальних реальностей та їх зв'язок із матеріальним світом.

Віртуальний простір, на нашу думку, відіграє і ще одну, вже соціальну роль. Він виступає платформою для суспільних відносин індивідів, він не має встановлених кордонів, і фактично є безмежним за своєю природою. Саме тому термін «віртуальність» використовується і в технічних і в гуманітарних науках, може досліджуватися з позиції соціокультурних, соціальних, економічних, політичних, правових, міжнародних відносин. Він формується людиною, проте формується в залежності від її побажань, потреб та технологічних можливостей. Через це він є значно пластичним, мінливим, складним для сприйняття і впливу на нього.

Віртуальний простір ми можемо досліджувати, як: ідентичне віддзеркалення реального простору, реального світу; фрагментарні відображення, як результат функціонування реального простору; середовище, яке виникло автономно, на певному етапі розвитку людства або можливо середовище, над яким людина втратить будь-який контроль у найближчому майбутньому; а застосовуючи ідею М. Кузанського про те, що усі речі присутні віртуально у свідомості людини [1, с. 21-31], можливо заперечити існування реального світу. Кожний з цих підходів пропонує безліч поки що невідомих нам можливостей.

З перших своїх кроків у цьому світі, ще на початку цивілізації, людина ділила світ на реальний та примарний. Примарний світ будувався із її страхів, бажань, переконань і сподівань та сприймався нею, як справжній. Пантеони богів, релігійні обряди, молитви і табу були своєрідними способами контакту з цим світом, породжуючи складні суспільні стосунки з ним і навколишньою реальністю, які не позбавлені ознак віртуальності.

Дотримання релігійного обряду у ході оголошення війни давніми римлянами та закріплення миру індіанськими племенами, християнська Біблія і мусульманський Коран, послужили основою для закріплення спочатку релігійних, а потім і правових норм. Релігійні норми-принципи перебувають у основі будь-якої соціальної культури різних спільнот, етнічних груп, народів і націй.

Якщо трактувати віртуальний простір настільки широко, то під нього потрапляють і пануючі у світі ідеології. Утопічний світ Томаса Мора і теорії К. Маркса, Ф. Енгельса, праці Гегеля, Локка, Вольтера, Монтеск'є. Вони залишилися загалом поза реальністю, пропонуючи можливі варіанти створення нового буття, нового простору.

Створення телекомунікаційних мереж є варіантом технологічного (матеріального) створення віртуального простору. Соціальні мережі наповнюються контентом, який власне і складає віртуальний простір. Фото-контент, відео-контент, Вайбер, Ватсап, Скайп, Фейсбук, месенджери, вони створюють соціальне віртуальне поле для підтримання комунікативних зав'язків без кордонів і значних державних обмежень. Спроби окремих держав розробити власний віртуальний простір, або встановити серйозний державний контроль над ним є надзвичайно цікавою проблемою, оскільки віртуальний простір сам по собі не є стабільним, він задумувався, як простір без кордонів і саме через це є таким прийнятним для людства.

Зрозуміло, що певний безпековий контроль з боку держав є необхідним, проте встановлення тотального контролю представляється безглуздом і шкідливим. Наприклад, низка директив ЄС та Ради Європи звертається до проблеми кібербезпеки та захисту персональних даних [4]. Цей контроль не заперечує свободи використання віртуального світу.

Якщо вважати, що реального світу не існує, а предмети розташовані виключно у свідомості людини, то тоді ми маємо єдиний віртуальний світ, який з'явився у результаті психічної діяльності людини.

Таким чином, віртуальний простір фактично не є надбанням прогресу тільки останніх десятиліть, він може трактуватися набагато ширше і охоплювати різноманітні напрямки життєдіяльності людини.

Розглядаючи віртуальний простір, як ідентичне віддзеркалення сучасного світу, ми можемо відзначити, що людина у віртуальний простір переносить ті суспільні зв'язки і відносини, якими керується у реальному житті.

Соціальні цінності (сім'я, діти, батьки, друзі), політичні (партії, вибори, електорат, державні інтереси), економічні (власність, достаток, прибуток, заробітна плата), правові (права і свободи людини, національне право держави, норми міжнародного приватного і публічного права) потрапляють до віртуального простору такими, якими вони визнані в реальному світі без серйозних адаптаційних змістовних змін.

Фрагментарне відображення у віртуальному просторі матеріального світу викликане тим, що людина взаємодіє з віртуальним простором тільки у необхідних для неї випадках, за відсутності досконалих технологій і закріпленням у віртуальному просторі тільки тих предметів, які представляють для людини найбільший інтерес.

Якщо розглядати віртуальний простір, як автономне середовище, яке виникло при мінімальном впливі з боку людини, або припустити його формування поза впливом і контролем людини, то можливо зазначити, що

віртуальний простір виник, як похідний результат появи електронних технологій.

Це підтверджується хоча б тим, що кібернетика тривалий час була сферою виключно спеціалістів інженерного профілю. Математичні алгоритми не сприяли комфортному побутовому спілкуванню. З іншого боку – вже зараз поширена через мережі інформація, зазвичай опиняється поза контролем її власника і навіть прийняті на національному рівні норми, що регулюють захист персональних даних, не можуть забезпечити її абсолютного захисту.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що на сьогодні, віртуальний простір виступає термінологічною платформою, яку використовують низка наук, вбачаючи у віртуальності основу для дослідження різних соціальних явищ і суспільних відносин. «Віртуальний простір», як термін, як поняття, залишається для вищезазначених наук спільним, оскільки пов'язується вже не тільки з комп'ютерною технологією але із духовними, ментальними структурами. Цей шлях є значно складнішим за повне його заперечення, оскільки людина досягла рівня розвитку, який дозволив моделювати світ, створювати у ньому предмети, підтримувати відносини у різних сферах, які визнаються дійсними правовими системами держав. Комп'ютерні технології не стоять на місці, пропонуючи нові можливості у віртуальному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дзьобань О. П. Віртуальна реальність: до проблеми концептуалізації поняття / О. П. Дзьобань, Є. М. Мануйлов // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. № 4 (35) . 2017. С.21-31.

2. Таценко Н.В. Засоби реалізації мегаконцептів простір, час, інформація в сучасній англійській мові (на матеріалі інновацій віртуальної

реальності) / Н.В. Таценко: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук:10.02.04. Харків [Б. в.], 2009. 20 с.

3. Телешина Н.Н. Виртуальное пространство как объект контрольной деятельности государства/ Н.Н. Телешина: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук:12.00.01. Муром,[Б.в.], 2011. 27с.

4. Набрав чинності європейський GDPR /А. Моргунова // Закон і бізнес. [Електронна адреса]. – Режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/133036nabrav_chinnosti_reglament_pro_zahist_fizos_ib_u_zvyazku_iz_o.html - Заголовок з екрану.

РЯБОКІНЬ НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доцент кафедри філології та
соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Вступ. Юридична термінологія як сукупність номінацій правових явищ і понять функціонує у мовно-правових сферах законодавства, ділової документації та правничих наук, а також у художній літературі. Це собою великий і надзвичайно важливий фрагмент літературного словника будь-якої мови насамперед з погляду його соціально-комунікативної та інформаційної значущості.

Сьогодні юридична термінологія загалом та кримінального права зокрема є доволі поширеною навіть поза межами професійного спілкування. Однією з найважливіших умов ефективності кримінального права є досконалість його мови. Серед вимог до неї можна зазначити точність, ясність, доступність, логічність, вичерпність, простоту,

зрозумілість, насиченість узагальненими термінами й поняттями та офіційний характер. Будь-який закон чи нормативний акт повинен бути цілком зрозумілим не лише фахівцям (юристам), але й простим громадянам.

Тому актуальність обраної теми обумовлена недостатньою дослідженістю термінології у галузі кримінального права загалом та особливостями перекладу такої термінології з англійської мови на українську.

Праці провідних науковців присвячені вивченню структурно-семантичних особливостей різноманітних моделей формування термінів, але особливості перекладу кримінально-процесуальних термінів англійської мови до української юридичного дискурсу висвітлені недостатньо через їх ототожнення із загально-юридичною термінологією.

Загалом питаннями юридичного термінознавства займалися багато вчених, серед яких В.В. Виноградов, Б.М. Головін, С.В. Гриньов, І.М. Гумовська, В.П. Даниленко, Е.Т. Дерді, А.О. Дудка, В.А. Звєгінцев, І.І. Ковалик, А.В. Крижанівська, О.О. Реформатський, Л.О. Симоненко, О.В. Суперанська та інші [1, с.35-42].

Проблемою юридичного перекладу останнім часом займалися такі науковці як В. Карабан [2], Н. Рябокін [3, 4], Л. Черноватий [5], О. Шкута [4], І. Шумило [6] та інші. Проте питання особливостей та адекватності перекладу юридичних термінів кримінального права потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає в аналізі англійських термінів кримінального права у просторі сучасної англійської мови в перекладацькому аспекті. Реалізація даної мети вимагає вирішення таких завдань: 1) розглянути основні шляхи перекладу термінів у кримінальному праві; 2) виділити основні труднощі і проблеми перекладу термінів кримінального права.

Матеріалом для дослідження особливостей перекладу термінів у галузі кримінального права слугували англomовна та українomовна версії детективної повісті Артура Конан Дойля «Собака Баскервілів».

Об'єкт дослідження – сучасна термінологічна англomовна лексика кримінального права.

Предмет дослідження – особливості перекладу англійських термінів кримінального права на українську мову.

Виклад основного матеріалу. Термінологія є однією з найбільш рухомих складових лексичної системи мови, оскільки внаслідок частотності вживання одні терміни детермінологізуються, тобто переходять до розряду загальноживаної лексики, у той же час із появою чергових науково-технічних досягнень виникають нові терміни. Тому вивчення термінів та особливостей їх перекладу завжди є актуальним питанням.

Особливості взаємозв'язку мови та права здавна цікавлять як мовознавців, так і перекладачів. Важливою складовою юридичної мови є юридична термінологія. Юридичний термін – це слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [8, с.382]. Юридичні терміни, мовні за природою, є опорним пунктом у процесі пізнання правових явищ, вони безпосередньо пов'язані з регулятивною функцією права, запорукою реалізації якої є ефективна дія і застосування правових норм.

До юридичної термінології належить і термінологія кримінального права – це терміни, що виражають систему правих понять, які стосуються визначення видів злочинів і покарань, що передбачаються за їх учинення; розслідування злочинів; боротьби зі злочинністю та попередження злочинності; види процесуальних дій у кримінальному праві; суб'єктів

правовідносин; назви професій, що задіяні у кримінальному праві та назви судів та інших установ у кримінальному праві, а також назви законів та законодавчих актів, що регулюють галузь кримінального права.

Окремо у термінологічній лексиці кримінального права слід виділити також використання метафор та фразеологізмів, незначну кількість жаргонізмів, аббревіатур та скорочень. Також слід відзначити і терміни – неологізми, які доволі нещодавно увійшли до складу термінологічної лексики кримінального права у зв'язку з стрімким розвитком даної галузі.

Практика перекладу юридичних текстів та юридичних термінів зокрема застосовувалась ще з давніх-давен під час укладання договорів між державами. Сьогодні вона набуває все більшого поширення, що можна пояснити розвитком нових засобів комунікації, становленням процесу правової інтеграції та адаптації законодавства України до вимог Європейського законодавства, а отже і розширенням міжмовної комунікації у сфері права.

Основними способами перекладу термінів у галузі кримінального права є:

- **вибір словникового еквіваленту (калькування)**

Приклад 1:

Then with an expression of interest he laid down his cigarette, and carrying the cane to the window, he looked over it again with a convex lens. [9].

Потім, явно зацікавившись чимось, відклав люльку вбік, підійшов до вікна і знову став оглядати його, але вже крізь збільшувальне скло [10].

Приклад 2.

Since we have been so unfortunate as to miss him and have no notion of his errand, this accidental souvenir becomes of importance. Let me hear you reconstruct the man by an examination of it. [9].

А через те, що нам не пощастило, доведеться звернути особливу увагу на цей випадковий сувенір. Обстежте ціпка і спробуйте відтворити за ним образ його власника, а я вас послухаю [10].

В цьому варіанті перекладу іменник *examination* було замінено дієсловом – обстежити, тобто переклад здійснено за допомогою вибору одного із словникових еквівалентів;

• **аналоговий переклад**

Приклад 1

Of the origin of the Hound of the Baskervilles there have been many statements...[9].

Багато є свідчень про собаку Баскервілів...[10]

Приклад 2

They had gone a mile or two when they passed one of the night shepherds upon the moorlands, and they cried to him to know if he had seen the hunt. And the man, as the story goes, was so crazed with fear that he could scarce speak, but at last he said that he had indeed seen the unhappy maiden, with the hounds upon her track. [9].

Проїхавши милю або дві, вони зустріли пастуха з чередою й запитали, чи не бачив він погоні. А той, як оповідають, спочатку не міг вимовити жодного слова від страху, але потім усе-таки зізнався, що бачив нещасну дівчину, слідами якої мчали собаки [10].

Терміни *hunt* та *track* у даному випадку було перекладено за допомогою аналогового перекладу;

• **транскодування (транскрипція, транслітерація, змішане і адаптивне транскодування):**

Приклад 1

It would be a poor expert who could not give the date of a document within a decade or so [9].

Який це експерт, якщо він не зможе встановити дату документа з точністю до одного-двох десятиліть? [10]

Тут перекладач використав трансформацію змішаного транскодування.

Приклад 2

Everything was now in an uproar, some calling for their pistols, some for their horses, and some for another flask of wine. But at length some sense came back to their crazed minds, and the whole of them, thirteen in number, took horse and started in pursuit [9].

І тут усі здійняли гвалт: хто вимагав коня, хто пістолета, хто ще одну флягу вина. Згодом, трохи оговтавшись, вони всією компанією з тринадцяти чоловік, скочили на коней і приєдналися до погоні [10].

Термін *pistols* перекладачем було транслітеровано; а термінологічне словосполучення *started in pursuit* перекладено за допомогою аналогового перекладу.

• описовий переклад

I stood upon the hearth-rug and picked up the stick which our visitor had left behind him the night before. It was a fine, thick piece of wood, bulbous-headed, of the sort which is known as a “Penang lawyer” [9].

Я стояв на килимку біля комина й вертів у руках ціпка, якого вчора у нас залишив відвідувач, гарного товстого ціпка з набалдашником — із тих, які називають «вагомим доказом» [10] ;

• **лексичні трансформації (додавання, вилучення, заміна, перестановка)**

Being a heavy stick the dog has held it tightly by the middle, and the marks of his teeth are very plainly visible. [9].

Переклад:

Цей ціпок не з легких, собака брав його посередині й міцно стискав зубами. Сліди від них досить чіткі [10].

У даному випадку перекладачем була використана трансформація аналогового перекладу.

Питання перекладу термінології кримінального права входить до кола найскладніших питань у галузі перекладознавства, адже термінологічні одиниці належать до складу лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер.

У процесі перекладу юридичної термінології неминуче виникають певні труднощі, адже адекватний переклад не можливий без додаткових фонових (дискурсивних) знань, пов'язаних із походженням, класифікацією, функціонуванням та специфікою перекладу різнотипних термінів кримінального права.

Однією з головних проблем в процесі перекладу юридичних термінів кримінального права є проблема вибору адекватного відповідника, адже існує ряд термінів, які можуть мати багато значень як у юридичній галузі, так і в звичайній мові. Вибір прийняттого варіанта перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, то процедура полягає в його звичайній підстановці, проте за його відсутності – у ретельному підборі одного з варіантних відповідників з урахуванням низки лінгвістичних факторів. Це такі фактори, як стилістична приналежність, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо.

Висновки. Таким чином, переклад юридичної термінології у галузі кримінального права в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача:

- вільного володіння мовою перекладу та мовою оригіналу;
- володіння знаннями у галузі права країни, на мову / з якої перекладається юридичний документ або окремий термін;
- володіння спеціальною юридичною термінологією.

Важливою умовою перекладу юридичних термінів у кримінальному праві – це дотримання точності та адекватності.

Проаналізувавши особливості перекладу англійських термінів кримінального права українською мовою, можна стверджувати, що найбільш вживаною перекладацькою трансформацією є вибір словникового еквіваленту (калькування). Найменш вживаними перекладацькими трансформаціями є адаптивне та змішане транскодування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н.В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Н.В. Артикуца // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. КНЕУ. К., 2005. с. 35–42.

2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.

3. Рябокінь Н.О. Особливості відтворення англомовних юридичних термінів в українських перекладах / Н.О. Рябокінь // «Нова філологія» № 80 (2020 р.). С.205-210.

4. Рябокінь Н.О. Специфіка перекладу юридичної термінології на українську мову /Н.О. Рябокінь // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Theory, science and practice», 05-09 жовтня 2020р., Токіо, Японія. С.326-333.

5. Черноватий Л.М., Карабан В.І., Іванко Ю.П., Ліпко І.П. Переклад англомовної юридичної літератури. Навчальний посібник. 3-є видання., виправлене і доповнене. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656с.

6. Шкута О.Г. Репрезентація структурно-семантичних характеристик англомовних юридичних термінів українською мовою (на матеріалі офіційних текстів міжнародно-правових документів) / О.Г. Шкута // Вісник КНЛУ. 2017. № 2. с. 147–155.

-
-
7. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів // Філологічний дискурс. 2016. № 4. с. 266–272.
 8. Зеленська О. Деякі аспекти синонімії в англійській термінології кримінального права // Науковий вісник. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. №6. С.382–386.
 9. The hound of the Baskervilles. Another Adventure of Sherlock Holmes by A.Conan Doyle. М.: «Фолио», 2019. 347 с.
 10. Собака Баскервілів / Артур Конан Дойл. К.: Вид-во «Арій», 2014. 144с.

САМОЙЛЕНКО ГРИГОРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

д.ф.н., професор кафедри слов'янської філології,
компаративістики та перекладу,
Ніжинський державний університет ім. М.Гоголя

**НАУКОВА ПЕРСПЕКТИВА ІСНУВАННЯ ПРИСВІЙНОГО
ВІДМІНКА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Вступ. Тема відмінка досліджувалась багатьма лінгвістами, такими як Смірницький О.І., Бархударов Л.С., Булигіна Т.В., Воронцова Г.Н., Мухін А.М., Блох М.Я. та іншими в їхніх працях з морфології англійської мови. На відміну від чітко вираженої граматичної категорії відмінка в українській мові, в англійській мові проблема категорії відмінка зводиться до питання, чи взагалі існує у цій мові відмінок. Дослідники цієї теми стверджують, що відповідь на це питання залежить насамперед від того, яким чином розглядати відмінок, як форму, чи тільки як зміст, що передається за допомогою тих чи інших засобів. Таким чином, ціллію написання статті є узагальнення матеріалу з даного питання та висвітлення точок зору лінгвістів щодо сутності присвійного відмінка в англійській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з того, що відмінок – це морфологічна категорія, яка передає відношення іменників в реченні, ті чи інші відношення, які передає відмінок, повинні передаватися і формою самого іменника. Всі інші засоби, що не входять до складу іменника (прийменники, порядок слів), не є морфологічними і тому не можуть розглядатися як форми відмінка.

Стосовно категорії відмінка англійського іменника існує 2 точки зору: одні лінгвісти визнають існування категорії відмінка, а інші її відкидають. Вчені вже давно звернули увагу на той факт, що відмінки, які виділяють в англійській граматичній системі не мають загальної основи. Спроби надати однозначне визначення значенню загального відмінка привели лише до того, що його стали використовувати у негативних термінах. Так, у вітчизняній лінгвістиці було запропоновано визначати значення загального відмінка, як значення «неприсвійності» [1, с.65]. Спроби знайти позитивний зміст серед форм загального відмінка були марними. Не вдалося також знайти чітких критеріїв розмежування загального і присвійного відмінків в сфері їхнього функціонування. З'ясувалося, що загальний відмінок може виступати у всіх синтаксичних функціях, у тому числі і у типовій для присвійного відмінка синтаксичній функції препозитивного означення. Оскільки не вдалося виділити ні специфічного значення, ні специфічної функції для форм так званого загального відмінка, була висловлена думка про те, що загальний відмінок існує лише як форма, що протиставляється формі присвійного відмінка, тобто як елемент системи [1].

Ретельне вивчення другого елемента системи – присвійного відмінка – показало, що він значно відрізняється від класичних відмінкових форм, представлених у мовах синтетичного типу. Ці відмінності проявляються як у сфері значення, так і у сфері функціонування [1, с.20].

Існування присвійного відмінку було поставлено під сумнів деякими радянськими лінгвістами (Г.Н. Воронцовою, А.М. Мухінін та ін.). Вони вказували на особливий характер форманта *-s*, що здатний оформляти не тільки окремі іменники, але й словосполучення. Г.Н. Воронцова пропонувала вважати форми на *-s* формами категорії присвійності, а сам формант – аглюкотивним формантом [4, с. 135]. Термін «аглютинативний» все частіше використовується у зарубіжній і вітчизняній літературі по відношенню до англійських словозмінних афіксів, що вільно приєднуються до основ. Що стосується категорії присвійності, якщо прийняти існування такої категорії, варто припустити, що форма «загального відмінка» є за протиставленням формою «неприсвійності». Навряд чи це вносить більшу ясність, ніж поняття загального відмінка.

Однак, основне положення Г.Н. Воронцової та А.М. Мухіна – заперечення існування присвійного відмінка в англійській мові – досить справедливе і потребує тільки подальшого доведення. Насправді, форма на *-s*, що ми будемо далі називати посесивом, функціонує в рамках обмежень, що не властиві відмінковим формам [4, с.27].

По-перше, вживання посесиву обмежене лексично. У цій формі вживаються іменники, що позначають живих істот: *the girl's voice, the dog's bark*. Поодинокі випадки вживання посесиву з неживими іменниками, обмежені значенням конкретного предмета: *the car's roof, the door's support*. Абстрактні іменники в цій формі не вживаються. Наприклад, словосполучення *his action's result* є лексично неправильним.

По-друге, посесив обмежений позиційно: він завжди стоїть у препозиції, якщо він не репрезентує атрибутивне словосполучення (*it was not my idea, it was Tom's*); також з визначальним елементом – невизначеним артиклем або вказівним займенником, що відноситься до означуваного: *an idea of Tom's, this idea of Tom's*.

По-третє, парадигма посесива збиткова: як зазначає Смірницький О.І. [7], посесив практично не вживається у множині в усному мовленні, тому що на слух цю форму неможливо відрізнити від форми однини : *the boy's room* і *the boys' room*. Як відмічає Б.А. Ільїш [5], можливі випадки однозначної інтерпретації *his mothers voice*, *the boys' heads*, але вони не визначають загальної картини. Вона пояснюється омонімією форм типу *boy's*, *boys*, *boys'*. Єдине виключення – форми *men's*, *children's*, що зберегли внутрішню флексію в множині, а у випадку *children* – ще й нестандартний формант множини. Ці два випадки знаходяться за межами загальної моделі.

Не менш важлива відзначена Г.Н. Воронцовою здібність форманта посесиву оформляти одиниці більші, ніж слово. Формантом *-s* оформляються не тільки словосполучення, головним членом яких є

іменник (*John and Tom's room*, *the Prime Minister of England's speech*), але й такі, у яких взагалі немає іменника: *somebody else's car* [4, с.28].

Посесив виступає тільки в одній синтаксичній функції – означення. Отже, до перерахованих вище обмежень додається також, що посесив функціонує тільки в межах іменникового словосполучення. У цій функції, однак, може функціонувати і базисна форма (загальний відмінок). Семантична відмінність між цими синтаксично ідентичними формами досить чітка: посесив передає індивідуальну характеристику означуваного, тоді як базисна форма позначає узагальнену властивість, що не можливо приписати якомусь одному носієві. Саме тому у формі посесива частіше виступають іменники, що позначають живих істот: *my friend's arrival*, *Shakespeare's sonnets*, *Ibsen's plays*.

Н.А. Кобріна [6] також вважає, що не можна ігнорувати наявність процесів, які свідчать про розпад відмінкової системи та переосмислення ролі колишньої відмінкової флексії. На її думку, першим показником є заміна флексії *-(e)s* графічно відокремлюваним індикатором *-s*, в якому

наявність апострофа говорить про автономність цієї форми та її незалежність від морфологічної структури іменника. Існує декілька точок зору стосовно цієї модифікації. Першу з них, було зазначено вище і її запропонувала Г.Н. Воронцова, однак Н.А. Кобріна не погоджується з її думкою, оскільки у цьому випадку охоплюються лише іменники чоловічого роду (*his*), а для іменників жіночого роду (*her*) цю гіпотезу застосувати не можна.

Інший погляд полягає в тому, що модифікація відбулася у зв'язку з необхідністю диференціювати дві морфеми – морфему множини та відмінкову флексію, які співпали у формі. Внаслідок цього недиференційованими залишилися такі словосполучення, як *the boy's participation* та *the boys' participation*. У сучасній англійській мові диференціація базується саме на позиції апострофа.

Як виявляється, наслідки тенденції окремого сприйняття флексії та іменника є досить серйозними. По-перше, переосмислення значення апострофа, а саме: вираження автономності колишньої флексії та відсутності зв'язку з морфологічною структурою іменника з часом призвело до розширення комбінаторики форманта *'s*. Таким чином, почали з'являтися випадки приєднання *'s* не до слова, а до словосполучення і навіть до декількох словосполучень, до складу яких входили предикативні одиниці, наприклад: *somebody else's daughter* (*'s* відноситься до всього словосполучення, флексія приєднується до займенника), *the man we spoke about's son* (*'s* приєднується до словосполучення *the man we spoke about*, однак фактично відноситься до іменника *man*). По-друге, іншим показником переосмислення ролі колишньої відмінкової флексії та у зв'язку з цим втратою (чи послабленням) ознак системної граматичної категорії є звуження її функцій. Значно звузилась рекурентність форманта *'s* після іменників на позначення неістот. У результаті цього, формант *'s* став функціонально не

повністю навантаженим і у нього розвилися нові функції – словотворчі та синтаксичні, тобто формант *'s* набув ознак морфеми з декількома статусами [2, с.37].

На думку інших (Т.В. Булигіна [3]), ще одна точка зору стосовно форманту *'s* має право на існування. Вона полягає у тому, що *'s* у межах моделі *N's + N*, належить безпосередньо до другого компонента, є службовим словом-морфемою і представляє разом з іменником, до якого він відноситься, аналітичний спосіб вираження категорії присвійності.

Для доказу існування категорії присвійності у запропонованому вигляді наведені наступні аргументи. Виходячи з основних положень теоретичної граматики, будь-яка граматична категорія повинна мати своє морфологічне вираження. В якості прикладу науковці обрали типове словосполучення *painter's name*. Як відомо з історії мови, у XIII-XVI ст. існував спосіб позначення приналежності, який полягав у тому, що перед іменником у формі загального відмінка ставили присвійний займенник *his*, а лише потім називали предмет володіння чи приналежності, як наприклад: *The painter ys nam - the painter his name*. Поступово присвійний займенник *his* втрачало початковий [h], подібно до того, що відбувається у розмовному стилі мовлення з формами допоміжного дієслова *have* (*I've come home. He's been here*), і написання його з *'s* позначало пропущену частину займенника. Отже, можна було зробити висновок, що *'s* відноситься не до слова, після якого його вжито, а до того іменника, що слідує за ним, оскільки воно утворене від словосполучення *his name*.

Проаналізувавши вживання апострофа в сучасній англійській мові, К.М. Баранова проводить паралель з такими формами як: *I'll go, she's taken*. Очевидним є той факт, що *'s* відноситься до другого елементу словосполучення (*will go, has taken*), утворюючи аналітичну форму дієслів *to go, to take*. Аналогічно до цього, можна говорити про те, що формант *'s* у моделі *N's + N*, відноситься безпосередньо до другого компонента *N*, є

службовим словом-морфемою і утворює разом з іменником, до якого він відноситься, аналітичний спосіб вираження категорії присвійності. Отже, можна зробити висновок, що, як і всі слова-морфеми, *'s* не несе у собі жодного смислового значення, оскільки у процесі свого історичного розвитку втратив лексичне значення і почав використовуватися для будь-якого роду.

Для того, щоб довести існування категорії присвійності, на думку лінгвістів, слід також встановити категоріальне протиставлення її форм відповідно до значення, що вони виражають. Так, наприклад, у словосполученні *John's house* іменник *house* має значення приналежності і саме це слово є маркованою формою, в той час як іменник *John* виражає володіння, а не приналежність. Таким чином, використовуючи метод опозиції, можна протиставити маркований елемент *'s house* (аналітична форма іменника *house*) зі значенням приналежності немаркованому *house*, що не виражає приналежність.

Висновки. Таким чином, на думку одних науковців іменник у сучасній англійській мові не має категорії відмінка. Форму так званого присвійного відмінка варто розглядати як синтаксичну, а не морфологічну. Синтаксичну форму слова з *'s* можна вважати формою вираження синтаксичної категорії атрибутивності, а не морфологічної категорії відмінка. Однак, інші науковці вважають ці твердження неправомірними у зв'язку з недостатньою кількістю змістових доказів. На даному етапі це питання потребує подальшого дослідження і носить дискусійний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранова К. М. Категория посессивности в языковых картинах мира и способы её выражения / К.М. Баранова // Филология и культура: Материалы IV Междунар. науч. конф. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2013. С. 160 - 163.

2. Бархударов Л. С. Грамматика английского языка /

Л. С. Бархударов, Д. А. Штеллинг. М.: Высш. шк., 1973. 421с.

3. Булыгина Т. В. Проблемы теории морфологических моделей / Т. В. Булыгина. М.: Наука, 1977. 287 с.

4. Воронцова Г. Н. Очерки по грамматике английского языка / Г. Н. Воронцова. М.: Изд-во лит. на ин. яз., 2010. 400 с.

5. Ильиш Б. А. История английского языка / Б. А. Ильиш. М.: Высш. шк., 2015. 419 с.

6. Кобрина Н. А. Теоретическая грамматика совр. англ. языка: Учебное пособие / Н. А. Кобрина, Н. Н. Болдырев, А. А. Худяков. М.: Высш. шк., 2017. С. 32-42.

7. Смирницкий А. И. Морфология английского языка. / А. И. Смирницкий. М.: ИЛИЯ, 2012. 321 с.

СТІЧОВА ДІНА ЮРІЇВНА,

викладач кафедри філології та

соціально-гуманітарних дисциплін,

Полтавський інститут економіки і права

АНГЛОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ІНОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ ПЕРЕЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

У статті були розглянуті англійські неологізми економічної сфери, шляхи їх утворення та особливості їх перекладу на українську мову.

Одним з найважливіших і соціально значимим явищ, які відбуваються в українській мові, є процес використання та утворення нових слів, які відображають реалії сьогодення, що виникли в результаті соціально-політичних змін, з розвитком науки та техніки, суспільних взаємовідносин. Такі слова та словосполучення, які характеризують нові, раніше невідомі предмети та явища, які мають нові поняття називають неологізмами.

Неологізм (від грец. – «новий», «слово») – це слова, які є абсолютно новими лексичними одиницями, саме до певного історичного періоду, та знаходяться у цій ролі певну кількість часу. З цього визначення зрозуміло, що неологізм є змінним поняттям, яке залежить від часу: слово називається неологізмом, до того моменту, поки оточуючі відчують в ньому новизну. Наприклад, для української мови кінця ХХ століття, новизна відчувається в словах іноземного походження «саміт, офшор, тендер». З плином часу, такі слова закріплюються в активному словнику, адаптуються до норм української мови і через це втрачають своє визначення неологізму.

Більшість неологізмів української мови ХХ-ХХІ століття являють собою іноземні слова, запозичені з англійської мови і тому їх називають англіцизмами. Характерна особливість таких неологізмів полягає в їх структурі, яка будується за моделлю словотворення англословних слів і це спричиняє певні труднощі в адаптації до української мови.

Сфера економіки та економічної комунікації містить в собі дуже велику кількість англіцизмів. Це зумовлено розвитком міжнародних економічних зв'язків, глобалізацією економіки, перевагою західних передових технологій і підвищенням ролі англійської мови, як засобу міжнародного спілкування. Період набуття Україною незалежності, та відносини з західним світом зумовило запозичення багаточисленних фінансових та комерційних термінів : бартер, ваучер, дилер, дистриб'ютор, інвестор, лізинг, кліринг. Ці запозичення відбулися завдяки орієнтації на західну економічну та банкову системи і залученню вітчизняних фінансистів до інтернаціональної термінології. З огляду на гостру суспільну актуальність терміни виходять за межі професійного слововживання та широко використовуються в засобах мас-медіа. Тому все більше значення приділяють вивченню особливостей інтеграції англіцизмів в українську економічну комунікацію.

Розглянемо причини запозичення іноземних слів, в тому числі економічних термінів з англійської мови:

- 1) Необхідність найменувати нові явища та поняття: інфляція, бізнес, приватизація;
- 2) Необхідність спеціалізації понять: маркетинг (англ. -- ринок), менеджмент (англ. -- керування), аудит (англ. -- ревізія), лізинг (англ. -- оренда з викупом по мірі доходів);
- 3) Наявність утворених систем економічних термінів в міжнародному використанні, в основі англійської мови: лей евей (англ. lay away практика продажу, яка базується на передчасній виплаті усєї ціни), лендинг (англ. плата за розвантаження товару), рол овер (англ. відновлення термінів кредиту);
- 4) Бажанням йти ногу в ногу з часом. На загальному фоні широкого запозичення іноземне слово стає більш престижнішим. Наприклад, офіс (англ. контора), аудитор (англ. ревізор), франчайзинг (англ. тип взаємовідносин між ринковими суб'єктами).

Процес англофікації економічної сфери української мови має стійку тенденцію до прискорення протягом декількох останніх десятиліть, проте збагачення цієї сфери спостерігалось протягом всього ХХ століття. В результаті розвитку взаємозв'язків з західноєвропейськими країнами в економічній сфері, в українській мові з'явилася безліч фінансових та комерційних термінів: дилер (англ. агент, продавець), маркет (англ. базар), офшор (англ. вільний, який знаходиться у відкритому морі), демпінг (англ. зменшення, зниження, уповільнення розвитку). Свідомством тому, що слові увійшли в мову – є їх метаморфізація та їх вміння підкорятися граматиці нашої мови. Іноземне слово вживається не тільки граматично на наше оточення, але також призвичаюється до українського словотворення.

Важливо зазначити, що такі слова були запозичені саме в наявній формі, а слова, які були утворені з них, орендар, орендодавець, банківський

і т.д. являються українськими, тому що були утворені завдяки українським словотворчим засобам. У зв'язку з суспільною актуальністю обумовлених цим терміном предметів та явищ, вони виходять за межі професійної сфери і починають широко використовуватися в засобах масової інформації.

Існують, суто спеціальні сфери, де використовуються конкретні терміни. Тексти наукового стилю, що розраховані на спеціалістів, які не потребують коментарів та роз'яснення. Наприклад спеціальні терміни економічної сфери :

- Демередж (англ. Demurrage – попередньо узгоджена додаткова плата власнику судна зі сторони власника вантажу);
- Детеншен (англ. Detention – час, який, судно простояло після контрсталії) ;
- Ф'ючерс (англ. futures – вид термінових угод та товарній або фондовій біржі).

Варто відмітити, що задля вдоволення вимог мови з'являється багато додаткових слів. Для більшості іноземних економічних понять в українській мові існують еквіваленти: імпорт (ввіз), інфляція (знецінення грошей) і т.д.

Під час роботи на перекладом документів та матеріалів різних сфер сучасного суспільства необхідно вирішити широкий діапазон лінгвістичних задач, пов'язаних з наявністю так званих неологізмів, різноманітних лексико-семантичних новацій: слова, словосполучення які означають предмети, явища або інші реалії, які були створені за допомогою словотворчих моделей іноземної мови. Неологізми можуть певні труднощі під час перекладу, які можуть бути пов'язані з відсутністю цього ж терміну в рідній мові, а також з специфічністю можливостей словотворення мови оригіналу. Необхідно обґрунтовано та доцільно трансформувати іноземні лінгвістично-семантичні одиниці у вокабул яр

української мови, а також розумно адаптувати їх в контексті поданої тематики.

Варто зазначити, перш ніж іноземне слово увійде в українську мову, воно переживає багато змін в рідній мові, та стає неологізмом. В кожній мові існують власні словотворчі традиції та моделі, завдяки яким і формується більшість створених неологізмів.

В сфері економічних взаємозв'язків існують, з одного боку, терміни мови опису, а з іншого боку, терміни мови обслуговування економіки. Під час розгляду цих одиниць виділяють так звану без еквівалентну лексику, національно-культурний зміст якої має поняття, які не мають аналогічних явищ в нашій реальності. Вони викликають особливу зацікавленість з країнознавчої точки розгляду цього питання, тому що мають на увазі національні особливості лексики мови. До таких слів можна віднести :

- Withholding tax: термін, який зустрічається в Америці та Канаді, який означає форму виплати податків авансом;
- Bid: англосаксонський термін, який визначає курс акцій під час її продажу;
- Balloon: кредит, який необхідно повернути в повному обсязі, а не частинами, як при амортизації. Слово відноситься до англосаксонської термінології;
- Blue chips: термін, який означає акції будь якого підприємства, з великими активами, які мають найбільшу вартість;
- Blocked units: Акції, які були подаровані або виплачені в якості винагороди співробітникам підприємства;
- Goodwill: термін, що означає активи, капітал підприємства, яке не піддається матеріальним вимірам.
- Jobber: брокер, який працює у Лондонській біржі, як посередник та зацікавлене обличчя;

-
-
- Bonds: боргові обов'язки, які гарантуються будь-яким видом застави. Найчастіше використовується в США;
 - Odd lot: термін, який було ухвалено на Нью-йорській біржі і який означає кількість акцій менше лота, тобто менше 100;
 - Penny stock: акції, цінні папери спекулятивного характеру, біржовий курс, який складає менше одного долара;
 - Scrip: проміжний сертифікат, який видається в США володарям, які ще повністю не оплатили свої акції;
 - Dow Jones: індекс Нью-йорської біржі, який рахується щоденно, на основі курсу основних акцій, які котируються.

Труднощі в розумінні та перекладі неологізмів пов'язані з стрімким розвитком науки та техніки в сучасному світі. Нажаль, словники не встигають оновлюватися та само швидко, як в мові з'являються нові слова в різних сферах знань.

Іншими словами – неологізми, це нормальне явище для кожної мови, тому відсутність слова в словнику не повинно бути перешкодою під час перекладу. Практика в перекладацькій діяльності являється джерелом нових слів для збільшення лексичного складу мови. У випадку з англійською мовою, неологізми перекладаються на українську в два етапи:

- Уточнення значення неологізму шляхом звернення до свіжих видань англійських тлумачних словників та урахування контексту і структури слова;
- Переклад, за допомогою таких засобів української мови, як транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад.

Слід зазначити, що вибір способу перекладу неологізму залежить від ряду таких суб'єктивних факторів, як досвід перекладача, стиль тексту і т.д..

Таким чином, особливе місце на сучасному етапі розвитку суспільства, займають англіцизми в економічній області, що обумовлено розвитком соціально-економічних зв'язків і міжкультурної комунікації.

Глобальний процеси модернізації науково-технічної бази також сприяють інтенсивній взаємодії та взаємовпливу мов, неологізації лексичного складу.

В сучасній українській мові функціонують слова, які визначають нові реалії, залежно від ступеня частоти використання яких переважає українські аналоги; більшість англіцизмів стали не замінимими. В процесі освоєння іноземні слова підвернені змінам, які спричинені законам розвитку української мови, вони пристосовуються до українського словотворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Английские неологизмы (60-70-е годы) / Отв. ред. Жлуктенко Ю. А. К.: Наукова думка, 1983. 172 с.
2. Андрусяк І.В. Концептуалізація дійсності англійськими неологізмами кінця ХХ століття // Вісник Харківського національного університету, 2003. № 586. С. 117–119.
3. Антонченко Т.М. Лінгвопрагматичні особливості функціонування етнонімів та етнофобізмів (на матеріалі американського варіанту англійської мови) // Вісник Київськ. лінгвіст. університету. Сер. Філологія. 1999. Т. 2. № 1. С. 95-103.
4. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. 125 с.
5. Белозьоров М.В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний та соціофункціональний аспекти: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2003. 223 с.
6. Зацний Ю.А. Неологізми англійської мови 80-90 років ХХ століття. Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1997. 395 с.
7. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. –Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. 431 с.

8. Зацный Ю.А., Бутов В.Н. Новая общественно-политическая лексика и фразеология английского языка. Запорожье: Запорожский государственный университет, 2000. 200 с.

9. Зацный Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: ЗГУ, 2000. 202 с.

10. Згурська В.Г. Лексичні інновації англійської мови як вербальне відбиття нових концептів // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. 2005. № 649. С. 41-45.

11. Май Ликунь. Русский экономический текст функціонально-стилистическом и социолингвистическом аспектах [Текст] : дис... канд. филол. наук: 10.02.02 / Одесский национальный у-т им. И.И.Мечникова. Кафедра русского языка. О., 2008. 288 с.

ТЕСЛЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

к.ф.н., доц. кафедри сучасних європейських мов,

Київський національний торговельно-економічний університет

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ ЛЕКСИКИ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА США

Актуальність та постановка проблеми. Переклад юридичних текстів належить до актуальних проблем теорії та практики перекладу. Грамотно перекладений юридичний текст забезпечує співпрацю держав, їхніх юридичних та фізичних осіб на належному рівні [3, с.266].

Оскільки США є важливим політичним та економічним партнером України, а бізнес активно співпрацює між собою, зростають інвестиції та інша економічна співпраця між країнами, українським перекладачам потрібно звертати увагу на особливості використання та перекладу термінів та іншої лексики корпоративного права США. В більшості

випадків економічна співпраця між країнами здійснюється у формі інвестування, торгівлі та іншої бізнес-взаємодії між українськими та американськими компаніями (наприклад, українські підприємці теж створюють власні компанії в США), тому важливе значення має коректне розуміння та переклад лексики корпоративного права США на українську.

Наприклад, коректно перекладений статут (*Articles of Associations* або ж *Articles of Incorporation*) чи установчий / засновницький договір (*Operating Agreement*) американської компанії (*LLC* або *Corporation*), і норми корпоративного законодавства відповідного штату США, які містять унікальну лексику корпоративного права, є важливими для правильного розуміння українськими підприємцями, які створюють компанії в США, своїх прав та обов'язків, також є необхідними для розуміння українськими контрагентами чи державними органами повноважень та обмежень на прийняття рішень відповідними американськими компаніями та, наприклад, їх посадовими особами при веденні ними бізнесу в Україні.

Мета статті. Метою статті є визначення специфічних та унікальних термінів та іншої лексики притаманної корпоративному праву США, яка відсутня в українському законодавстві. Також будуть досліджені можливі варіанти перекладу даної лексики на українську мову.

Матеріал дослідження. Матеріалом дослідження слугували норми корпоративного законодавства штату Делавар [6 та 7], як однієї з найпопулярніших корпоративних юрисдикцій в США, та установчі документи створеної та діючої в Делаварі компанії з обмеженою відповідальністю, які перекладені на українську мову [10].

Аналіз останніх публікацій. Вивчення специфіку перекладу англійської юридичної лексики представлені у роботах низки науковців, таких як О. О. Ходаковська, І. А. Семьонкіна, В. С. Виноградов, А.В. Федоров, В. Н. Комісаров, В. І. Карабан, Р. П. Зорівчак,

М.Й. Коржанський, Т. Р. Кияк, М. М. Полюжин, Л. М. Черноватий та багато інших. В той же час проблематиці специфіки перекладу на українську мову англомовної лексики корпоративного права не приділялася достатня увага, хоча розбіжності правових систем країн можуть зумовлювати унікальну лексику - терміни та правові конструкції в корпоративному праві не притаманні Україні, або які мають відмінне значення від вживаного в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як пише автор книги «Plain English for Lawyers» Richard C. Widick:

«Ми, юристи, не пишемо простою англійською (*plain English*). Ми використовуємо вісім слів, щоб сказати те, що може бути висловлене двома словами. Ми використовуємо дивні незрозумілі фрази для вираження загальнозрозумілих речей. Для того, щоб бути точними, наші тексти стають багатослівними. Результат юридичного письма можна охарактеризувати чотирма характеристиками. Воно (1) багатослівне (*wordy*), (2) незрозуміле (*unclear*), (3) помпезне (*pompous*), та (4) не цікаве (*dull*) [9, с.3]. І це все при тому, що юридична англійська мова, зазвичай, вважається більш лаконічною ніж українська юридична мова. Англійській мові притаманна тенденція до лаконізму та мовленнєвої компресії[4, с.158].

«Юридична мова» відрізняється від загальнозживаної мови. Вона має свої лексичні, граматичні та стилістичні особливості. Поширеним є «*legalese*», який вживають для позначення надзвичайно складних правничих текстів, розуміння та тлумачення яких може видаватися неможливим для не юристів [5, с.165]. Мова англомовних правничих документів, в тому числі в сфері корпоративного права, характеризується низкою жанрово-стилістичних особливостей: звичайні слова можуть використовуватися у незвичному значенні, речення мають ускладнену синтаксичну структуру, можуть зустрічатися архаїзми, фрази та слова

латинською мовою часто вживаються без перекладу, свідомо вживаються не зовсім точні слова та фрази для можливості широкої інтерпретації, у документах окремі слова пишуться з великої літери або ж повністю великими буквами, вживаються формальні чи церемоніальні слова та конструкції, терміни з точним добре зрозумілим значенням вживаються поряд з професійним жаргоном, і т. д. [1, с.120-121].

У науковій літературі виділяють наступні види перекладу юридичних термінів та іншої юридичної лексики на українську мову [5, с.166; 6, с.211]:

1) правовий аналіз, кваліфікація поняття та добір аналогічного терміну в українському праві: вибір терміну часто залежить від контексту вживання;

2) описовий переклад термінів;

3) уживання еквівалентів на позначення аналогічних правових реалій;

4) транскрипція-транслітерація;

5) застосування англіцизмів;

6) латинська еквівалентність.

При здійсненні перекладу термінів та іншої лексики корпоративного права США в перекладача можуть бути наступні труднощі:

1) Труднощі, пов'язані внаслідок відмінностей в правових системах. Відмінності в правових системах України та США інколи ускладнюють переклад навіть, здавалося б, подібних термінів. Наприклад, термін «*Limited Liability Company*» в США, хоча є і подібним за загальними рисами до українського аналогу «*Товариство з обмеженою відповідальністю*», але не може саме так перекладатися. Ці терміни, крім подібних рис, мають значні відмінності в правових режимах. Тому, на мою думку, доречніше перекладати *Limited Liability Company* на українську саме як *Компанія з обмеженою відповідальністю*, без застосування

українського аналогу, щоб підкреслити відмінність. В той же час, переклад на англійську мову українського терміну *Товариство з обмеженою відповідальністю* доволі часто виконується саме як *Limited Liability Company*, використовуючи аналогію до існуючих термінів в інших країнах. Щодо скорочених позначень, то українське *ТОВ* часто перекладають як *LLC*, але *LLC* при перекладі на українську може просто транслітеруватись як *ЛЛС*.

2) Труднощі, пов'язані з розбіжностями в будові мов, наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій, побудові речення. Англійська та українська належать до різних гілок індоєвропейської родини мов та різних структурних типів мов [2, с.184]. Наприклад, речення англійською має відмінну структуру від звичної граматичної структури речення в українській мові:

Unless otherwise provided in a limited liability company agreement, a limited liability company has the power and authority to grant, hold or exercise a power of attorney, including an irrevocable power of attorney.

Тому, для забезпечення легшого сприйняття читачем речення на українській мові, перекладачу необхідно, крім перекладу, перефразувати речення відповідно до звичної української граматичної структури:

Компанія з обмеженою відповідальністю має право та повноваження надавати, видавати та виконувати довіреність, включаючи безвідкличну довіреність, якщо інше не встановлено в договорі про компанію з обмеженою відповідальністю.

3) Труднощі, що виникають внаслідок відсутності в українській мові відповідників деяких юридичних термінів.

Корпоративне право США має правові конструкції, аналогів яких взагалі немає в законодавстві України. Формальний переклад таких конструкцій може бути незрозумілим, і тому вони можуть потребувати додаткового пояснення. Тоді, замість одного слова чи короткої усталеної

фрази в перекладі може з'явитися ціле нове речення. Наприклад, застосовувана абревіатура в США «DBA» (*doingbusinessas...*) не може бути дослівно переведена на Українську без втрати змісту, тому потребує детального роз'яснення. Наприклад, «компанія, яка здійснює господарську діяльність під комерційним найменуванням як...». Або «Certificate of Good Standing», який підтверджує виконання компанією виконання правових вимог відповідного штату та є обов'язковим для компанії в США, на практиці перекладається на українську як (1) Свідоцтво про дієздатність, (2) Сертифікат про належний правовий статус компанії, (3) Свідоцтво про належну реєстрацію та діяльність компанії, і т.д.

«Business judgementrule» може бути більш менш точно перекладено як «презумпція добропорядності директорів при прийнятті рішень від імені компанії».

4) Труднощі перекладу, пов'язані з перекладом загальних термінів, які мають незвичайне значення, або застосуванням латинських термінів.

У корпоративному законодавстві США зустрічаються (а) значна частина загальноповживаних слів з загальним значенням (*mailing, name, copy, priority*), (б) загальноповживані слова зі спеціальним значенням (*person, member, manager, dilution, contribution*), (в) спеціальні юридичні терміни(*incorporator, bylaws, registeredagent, principaloffice, cumulativevoting, preemptiverights, preferredstock, reinstatement, hypothecate*). Наприклад, доволі часто термін «*incorporator*» перекладають як «засновник» компанії, але тут може відбутися змішування поняття з українським терміном корпоративного права, оскільки в Україні засновник є учасником або акціонером компанії. В США *incorporator*це «уповноважена особа, яка здійснює реєстрацію від імені засновника». А «засновника» в LLC можуть позначати як

«*initialmember*», (г) латинські терміни (наприклад, *prorata* - пропорційно).

Висновки. Якісний переклад лексики корпоративного права в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача вільного володіння мовою перекладу та мовою оригіналу, знання корпоративного права в межах двох правових систем, професійного володіння спеціальною юридичною термінологією, тонкого розуміння особливостей країни, документи якої перекладаються, та країни для представників якої здійснюється переклад[3, с.270].

Звісно, ми не повинні очікувати від перекладачів створення паралельних юридичних текстів-перекладів, але вони мають право очікувати, що перекладені тексти будуть мати ідентичні правові наслідки. Якість юридичного перекладу лексики корпоративного права безпосередньо впливає на ефективність правозастосування, та ступінь регламентації корпоративних правовідносин [2, с.184].

Перекладачеві варто зосереджуватися на конкретній галузі права, граматичних особливостях, обсягу поняття, що перекладається, знайти український відповідник, порівняти значення термінів, бажаючи адекватного перекладу. Варто також брати до уваги й думку юристів [4, с.158]. Тому, перед перекладачами англійських юридичних текстів на українську мову постають важливі завдання не лише зрозуміти текст та вірно здійснити його переклад, а й зробити його зрозумілим для українського читача

Перспектива подальшого дослідження вбачається в більш детальному вивченні особливостей, труднощів та способів перекладу на українську мову лексики корпоративного права США, а також лексики корпоративного права інших країн англосаксонської системи права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудь І. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англійських юридичних документів / І. А. Рудь // Компаративні

дослідження слов'янських мов і літератур. Спеціальний випуск. 2010. С. 118 – 123.

2. Семьонкіна І. А. Специфіка англомовного законодавчого дискурсу в аспекті перекладу / І. А. Семьонкіна // Вісник ХНУ. 2010. №896. С. 182 – 184.

3. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів / І. Шумило, Т. Сніца // Філологічний дискурс. –2016. Випуск 4. С. 266 – 272.

4. Ходаковська О. О. Англомовний законодавчий дискурс: граматичні особливості перекладу / О. О. Ходаковська // Філологічні науки. 2013. Книга 3. С. 155 – 159.

5. Ходаковська О. О. Специфіка англомовного юридичного дискурсу та особливості його перекладу / О. О. Ходаковська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014. – №10 том 2. С. 164 – 167.

6. Delaware Limited Liability Company Act, 6 DE Code § 18-101 et seq. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://delcode.delaware.gov/title6/c018/sc01/index.shtml>

7. Delaware General Corporation Law, 8 DE Code § 101 et seq. - [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.shtml>

8. Glossary of Legal Terms. The U.S. Courts web-site – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.uscourts.gov/glossary>

9. Richard C. Wydick, Plain English for Lawyers, Fifth Edition. Publisher: Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, USA. – 2015.

10. Корпоративні документи компанії Harry Farm, LLC, створеної та діючої в штаті Делавер, з їх нотаріальним перекладом на українську мову.

ТУПИЦЯ ОЛЕКСАНДР ЮРІЙОВИЧ,
к.ф.н., доцент кафедри української,
іноземних мов та перекладу
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ ПРИ ПОЕТИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Вступ. Одним із ключових понять сучасного перекладознавства є безеквівалентна лексика. Категорію “безеквівалентності” можна визначити стосовно певної мови, вона демонструє здатність мовного колективу своєрідно осмислювати та фіксувати прояви реальності та свідомості. Ця категорія відбивається на лексичному рівні кожної мови.

Визначення особливостей безеквівалентної лексики знаходимо в дослідженнях багатьох мовознавців (А. Волошина, Л. Дяченко, Н. Зайченко, О. Коваль-Костинська, Т. Космеда, М. Кочерган, Л. Машуровська, О. Паламарчук та ін.).

Безеквівалентна лексика в складі тексту цікавить нас як “носії інформації” про об’єктивну дійсність, крім того, така мовна одиниця посідає певне місце в композиції, вона має свої внутрішньомовні ознаки, що зумовлюють висування її “семантики” в смисловій ієрархії тексту. Безеквівалентна лексика – це один із видів “сильних позицій” тексту. Особливого значення вона набуває в тексті поетичному (оригіналі та перекладі). Сильна позиція – це текстова (смілова чи композиційна) домінанта.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні ролі безеквівалентної лексики як сильної позиції в композиції оригіналу та перекладу поетичного твору, з’ясуванні функціонально-семантичних

якостей безеквівалентної лексики для визначення шляхів можливої реалізації в перекладних текстах.

У багатьох дослідженнях, присвячених поетичному перекладу, неодноразово визначали “сильні позиції” смислової та композиційної структури тексту, на які, головним чином, слід орієнтуватися при перекладі, але значення безеквівалентних лексичних одиниць як ключових елементів смислу поетичного тексту не досліджувались.

Виклад основного матеріалу. Розглянувши наявні в лінгвістичній літературі визначення, ми переконані, що безеквівалентна лексика – це лакуна, оскільки у системі певної мови відсутня назва того чи іншого поняття, яке є в іншій. Більшість дослідників виходять із того, що безеквівалентна лексика – неперекладна. Однак “теорія неперекладності” давно вже втратила свою актуальність.

На нашу думку, поняття перекладу безеквівалентних одиниць звичайно умовне, тобто ми говоримо про різні види замін та перетворень у тексті-перекладі. Необхідним для такого перетворення стає проведення семантичних пошуків у зіставному аспекті, з’ясування типологічних рис окремих елементів у системах культур та мов, з метою виявлення спільних універсальних лексико-поняттєвих категорій у двох чи більше мовах. Зробити правильний переклад безеквівалентної лексики допоможуть знання типологічних особливостей мови – так вважає С. Терехова (Терехова, 2000).

На нашу думку, необхідно керуватися в першу чергу тим, що безеквівалентна лексична одиниця опиняється в композиції поетичного тексту-оригіналу в “сильній позиції”. Це означає, що безеквівалентна одиниця виражає найбільш суттєвий для всього твору ідейно-образний зміст: щонайменше, розуміння етнокультурної приналежності тексту. Виходячи з цього, переклад означає певну ступінь семантичної еквівалентності лексичних одиниць двох мов, з урахуванням домінантної

функції безеквівалентної одиниці в системі твору. “Підхід до ідейно-образного змісту оригіналу як до системи, тобто сукупності закономірностей, що визначають організацію мовних засобів, – на думку Я.Г.Мельника, – має досить важливе значення для теорії та практики перекладу літературно-художнього твору. Ступінь семантичної еквівалентності мовних одиниць у оригіналі та перекладі визначається вмінням перекладача піднятися до рівня системного сприйняття і відтворення зразка словесного мистецтва. Таке системне бачення можливе лише тоді, коли перекладач зуміє адекватно проаналізувати закони побудови оригінального тексту і відтворити його властивості та специфіку мовою перекладу в усій його повноті, складності та самотності” (Мельник, 2000).

Отже, визначення безеквівалентної одиниці як сильної позиції поетичного тексту зумовлює таким чином специфіку перетворення таких одиниць. Крім того, особливістю безеквівалентної лексики є також те, що в носіїв мови з нею пов’язуються такі фонові знання та асоціації, які можуть бути відсутніми у носіїв інших мов. Тому при перекладі виникає також необхідність з одного боку підкреслити їх особливий колорит (унікальність, національно-культурне значення), а з другого – передати їх значення та типові асоціації. При передачі безеквівалентної лексики шляхом перекладу саме другий аспект стає вирішальним. Але парадокс полягає в тому, що відтворення асоціативних зв’язків на ґрунті іншої мови часто вимагає добору лексичних одиниць, які мають також унікальний національно-культурний колорит для носіїв мови перекладу.

Завдання перекладача – віднайти у мові слова (назви реалій, символів тощо), які б справляли на читача перекладу ті ж самі або схожі враження, що й на читача оригіналу, тобто носія іншої мови; зуміти замінити поняття оригіналу так, щоб пов’язати їх із поняттями іншої культури. Перенесена відповідно до цього безеквівалентна одиниця має

зберегти в тексті-перекладі сильну позицію, оскільки так само визначатиме своєрідний зв'язок із національною культурою. Наприклад: *А в глибині четвертого двора Под деревом плясала детвора В восторге от шарманки одноногой (А. Ахматова). – В четвертому ж дворі, у глибині, Награючи до танцю дітлашині, Крутилась катеринка однонога (Пер. М. Москаленко). – Und aus des vierten Hofes Tiefe drangen Der Kinder Rufe, die den Baum umsprangen, Entzückt von eines Leierkastens Drehn (Übers. Uwe Grüning).* Перекладачі віднайшли в своїх мовах відповідні реалії, які є “повністю” тотожними.

Часто при передачі безеквівалентної лексики перекладач не вдається до глибокого відтворення асоціативних зв'язків першотвору, тим самим втрачаючи етнокультурне значення в смисловій композиції тексту. Відсутність зв'язку з культурною символікою, що наявна в оригіналі, робить поетичний текст-переклад безбарвним, часто сухим, формальним відтворенням. З іншого боку, заміна реалій відповідниками з власної мови (переклад) “стирає” у реципієнта розуміння того, що цей текст є “надбанням” із іншої мови, іншої культури. Текст сприймається не як переклад. Наприклад: *На панцині пшеницю жала... (Т. Шевченко). – Sie mälte Weizen für den Herrn... (Übers. A. Kurella). – Она на барском поле жала... (Пер. А. Плещеева).* У носіїв різних мов (у нашому прикладі – української, німецької, російської) з'являється своєрідна “картина світу”. Тобто кожен уявлятиме “своє” поле, “свого” ліричного героя та ін. Картина світу поетичного тексту не матиме “іншомовної” етнокультурної ідентифікації, доки в тексті не з'явиться “поштовх” до такої ідентифікації: *Как нагибается булочник, с хлебом играющий в жмурки, Из очага вынимает лавашные влажные шкурки... (О. Мандельштам). – Und wie beugt sich der Bäcker und spielt Blindkuh mit dem Brot Und zieht die feuchten Lawasch-Felchen aus dem Ofen (Übers. Rainer Kirsch). (Blindekuh – досл. “сліпа корова”, жмурки).* Такий спосіб передачі не спричиняє деформації

смислу, у реципієнта перекладу асоціативний ряд, який виникає в носіїв мови оригіналу, не матиме розбіжностей. Більше того, смислова структура не матиме ніяких натяків на іншу етнокультурну приналежність, доки німецькомовний читач не “зустріне” в тексті *die feuchten Lawasch-Felchen*. Поетична картину світу відразу змінить свій “вигляд” і звичний *Bäcker ta Brot* набудуть рис іншого етносу, бо реципієнт розуміє, що *Lawasch ist ein ungesäuertes Fladenbrot, das überwiegend in der armenischen, aserbaidyschanischen, türkischen, kurdischen und persischen Küche, aber auch zum Beispiel in Georgien Verwendung findet. Das trockene Lavash wird als Hostie in der armenischen Kirche verwendet* (de. wikipedia. Org /wiki/Lavash).

Ми прийшли до висновків, що переклад може відбуватися різними шляхами, тому виділяємо кілька способів перекладу безеквівалентних одиниць оригіналу. Один з них – заміна безеквівалентної лексики: *Та що ж се – сила? Лиш п’ястук та збрюя? А серця вашого огонь святий, А думка, що світи нові будеє (І. Франко). – А разве пламя ваших юных лет И мысль, миры творящая доньне, Не сила? Или сила в карабине? (Пер. А. Ахматова)*. Укр. “п’ястук” – кулак, “збрюя” – спорядження воїна (у даному контексті). Смысл цього куплету являє собою риторичне запитання: *Що сила в кулаці та зброї, а не в силі думки та серця (почуттів)?* У перекладі смысл збережено, але введено іншу одиницю для передачі: “карабин” (фр. *carabine*) – гвинтівка полегшеної ваги, з коротким дулом.

Основний спосіб – заміна безеквівалентних елементів першотвору (БЛ₁) на безеквівалентну лексику мови, якою робиться переклад (БЛ₂). При такому перекладі асоціативний ряд БЛ₁ замінюється на БЛ₂. Тоді переклад читається як оригінальний твір іншої мови. У реципієнта не виникає труднощів з декодуванням інформації. БЛ₂ має в тексті-перекладі етнокультурне значення мови₂, тим самим зберігається сильна позиція.

Надмірне насичення перекладу БЛ₂ може справляти також негативне враження, оскільки втрачається зв'язок між творами (оригіналом та перекладом), який є необхідною умовою функціонування твору-перекладу (переклад завжди існує на межі двох культур, зберігаючи риси оригіналу, й водночас, несучи ознаки мови-перекладу).

Переклад, на нашу думку, доцільний тоді, коли у мові є реалія-відповідник. Тоді БЛ₂ посідатиме так само сильну позицію, оскільки безеквівалентна одиниця містить аналогічну чи близьку етнокультурну інформацію.

При відтворенні поетичних текстів іншими мовами безеквівалентні лексеми часто залишають без змін, передають транскрипцією чи транслітерацією: *Still sitzt der Kobsar am Kreuzweg (Taras Schewtschenko); Der letzte bin ich auf dem Pfad Schwärmender Kosaken, Die Steppen schwinden vor der Stadt, - Tot sind die Tschumaken (Jakiw Shogolow)*.

Мова – безпосередній засіб вербалізації етнокультури. Мова залежить від культури та як вербальний компонент реагує на її зміни особливо на лексичному рівні. Науковці тлумачать таке вербальне втілення дійсності в тексті через поняття “мовної картини світу”. Концепція існування мовної картини світу, що відображає взаємозв'язки мови та культури, є ключовою для сучасної мовознавчої науки. Кожна національна мова є носієм мовної свідомості народу (Тупиця, 2007).

Дослідники звернули увагу, що національнокультурний компонент значення окремої лексичної одиниці актуалізується, що сприяє поширенню такої семантичної частки на інші смислові одиниці (С. Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко та ін.). Етнокультурна семантична частка окремої лексичної одиниці здатна до переформатування мовної картини світу цілого тексту в бік ідентифікації середовища походження. Наприклад: *Ach, so weh doch, Wind, weh doch übers Meer hin Fern vom Groß-Luh, dem weiten, Trockne Tränen, übertäub der Ketten Klirren, Zerweh unsre Leiden! – Groß-*

Luh nannten die Saporogkosaken eine hinter den Wasserfällen des Dnjepr gelegene waldige Niederung, die ihnen als Versteck diente bei Verfolgungen durch Türken und Tataren. Іншомовний читач “перереформатує” картину світу в бік ідентифікації з іншим культурним середовищем у наслідок вербалізації. Крім того, як правило, такі одиниці вимагають тлумачення поза контекстом.

Нашу увагу привертає ієрархія елементів смислу, що виникає безпосередньо в структурі поетичного твору. Ми маємо підстави стверджувати, що лексична одиниця з етнокультурною семантикою перебуває в смисловій ієрархії цілого тексту в домінуючій позиції. Вона має значний функціонально-прагматичний потенціал. Критерієм виокремлення такої лексики може бути, у першу чергу, переклад. Відсутність еквівалентів у інших мовах (а формально – слово функціонує в тексті-перекладі як екзотизм чи варваризм) називають безеквівалентністю.

Вивчаючи особливості відтворення іншомовних безеквівалентних одиниць при перекладі поезії, ми також підтвердили погляди про природу “сильних позицій” у тексті-оригіналі та тексті-перекладі. Встановивши, що безеквівалентна лексика як сильна позиція оригіналу та перекладу має різну природу. Наприклад, уривок із вірша Якова Щоголіва у німецькому перекладі містить українські безеквівалентні одиниці: *Der letzte bin ich auf dem Pfad Schwärmender Kosaken, Die Steppen schwinden vor der Stadt, - Tot sind die Tschumaken.* Зрозуміло, що в тексті-оригіналі вони сприймаються як історичні реалії, назви осіб, що характерні для української етнокультури. У читача виникають своєрідні асоціації, які пов’язують ці образи з явищами культури, історичним минулим тощо. Німецькомовний читач, сприймаючи даний контекст, вважатиме ці лексичні одиниці екзотизмами іншої культури. Значення цих лексем, можливо, буде не зрозуміле читачеві, але з’явиться важлива особливість – зв’язок із “чужою” етнокультурою. Тобто, естетична реакція іншомовного рецепієнта на ці

образи значно відрізняється від реакції носіїв мови. Незвичність, перешкода для розуміння, важке для іншомовних читачів написання та звучання стають причинами висунення таких одиниць у сильну позицію тексту-перекладу.

Можна зауважити, що адекватного перекладу не існує, оскільки природа смислових домінант (сильних позицій) оригіналу та перекладу інша, асоціативні оболонки таких текстів відрізняються. Але заміна близьким національно-культурним відповідником, наприклад: *козак* – *Landsknecht* чи *чумак* – *Salzfahrer* призведе до втрати важливого зв'язку перекладу з оригіналом, який забезпечує існування перекладу як виду літературної творчості.

Переклад – процес творчий, але перед перекладачем завжди повинен бути оригінал з його складною системою ієрархічно-смислових зв'язків, саме вони повинні стати визначальним фактором для вибору способу перекладу безеквівалентної лексики.

Безеквівалентна лексика як елемент поетичної композиції може розглядатися в двох основних аспектах. З одного боку – це одиниця композиції, що забезпечує єдність тексту, фрази, строфи тощо. Засіб, що обумовлює ритмічну будову, римування, повтори та ін. Але такі одиниці відіграють особливу роль у розкритті змісту цілого твору, формуючи особливе коло підтексту (“поетичну картину світу”) на основі етнокультурного значення. Отже, безеквівалентність у поетичному тексті обумовлюється різними формами вираження: композицією (побудовою) та змістом (сміслом). Справжній носій мови здатен усвідомлено сприймати обидві ці форми та їх значення для розкриття змісту безеквівалентної одиниці у певному контексті.

Висновки. Адекватний переклад поетичного тексту передбачає відтворення смислу та побудови. Звичайно, часто говорять про втрати, доцільне чи недоцільне нехтування формою заради збереження смислу,

про перенесення, перетворення та ін. У першу чергу, необхідно розуміти те, що переклад – це творчість, інколи складніша, ніж створення самого оригіналу, оскільки над перекладачем стоїть не просто емоція, образ, смисл, а й текст-оригінал, зі своїми композиційними особливостями, національно-культурною специфікою тощо.

Кожен поетичний текст – це неповторний мікросвіт, зі своєю авторсько-культурною реальністю, образами та ін. Сприйняття твору – явище індивідуальне і часто змінюється з плином часу, під впливом інших факторів, але загальні закономірності відтворення композиційних та смислових особливостей поетичного твору при перекладі іншими мовами ми встановити можемо, спираючись на розгляд поетичного тексту як особливої ієрархічної побудови. Ключові одиниці цієї ієрархії, у яких зосереджуються смислові центри і водночас відображаються особливості композиції, є “сильні позиції”. Тому роботу над перекладом треба починати з аналізу сильних позицій оригіналу. Це дозволить визначити особливості композиції, встановити взаємозв’язки між образами та смислами, встановити значення певних лексичних одиниць для формування змісту твору. Встановивши таким чином значення окремої сильної позиції в композиції твору, можна дійти висновків про можливість її трансформації, доцільність відтворення (перенесення чи перекладу-заміни) тощо.

Значення безеквівалентної лексики як сильної позиції в тексті-оригіналі та перекладі не однакові, оскільки зумовлюються різними “факторами”. Сема “національне”, що домінує в оригіналі, значно “посилається” в тексті-перекладі, оскільки реципієнт “реагує” на “чужий” елемент. Безеквівалентна лексема в композиції тексту-перекладу виступає безпосереднім чинником зв’язку двох текстів (оригіналу з перекладом), а отже – зв’язку двох різних культурних середовищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельник Я. Г. Деякі проблеми адекватності перекладу творів В. Стефаника / Я. Г. Мельник // Наукові записки. Випуск XXVI. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. С. 150 – 159.

2. Терехова С. І. Типологія мов і переклад / С. І. Терехова // Наукові записки. Випуск XXVI. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. С. 247 – 252.

3. Тупиця О. Ю. Безеквівалентна лексика в поетичному тексті: проблема створення етномовної картини світу: монографія / О. Ю. Тупиця. Mauritius, Beau Bassin: LAP LAMBERT Academic Publishing RU, 2018. 117с.

УЛЩЕНКО ВІОЛЕТТА ВАЛЕНТИНІВНА

д.п.н., професор,

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

СЕЛІВАНОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

д.ф.н., професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу,

Черкаський національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОНІМІВ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Вступ. Топоніміці, як окремій галузі лінгвістиці, неодноразово приділялась увага вітчизняних та зарубіжних учених, які зробили свій внесок у розвиток топоніміки. Не зважаючи на значну кількість досліджень топонімів вони і сьогодні залишаються об'єктом дослідження як у вітчизняній, так і у англійській зарубіжній лінгвістиці [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Топонімія – розділ ономастики, що вивчає власні назви, такі, що представляють назви географічних пунктів. Топонімія являє собою перспективне поле для досліджень назв річок та інших водних об'єктів (гідронімів), власна назва будь-якого об'єкта рельєфу земної поверхні (омоніми). Предмет топонімії – топонім – це, перш за все, іменник і, до того ж, власна назва. Під власною назвою розуміємо слово або словосполучення, що служить для виділення іменованого ним об'єкту серед інших об'єктів, його індивідуалізації й ідентифікації [1].

Топонім розуміється як узагальнена назва будь-яких топооб'єктів від великих географічних назв й адміністративно-територіальних районів до дрібних внутрішньоміських об'єктів, як реальних, так і створених авторами художніх творів (тобто назви вулиць, площ, міст, областей, країн).

Оскільки будь-який топонім є слово, то на нього, незважаючи на його семантичну відособленість, як і на інші лексичні одиниці, поширюється так званий “принцип асиметричності лінгвістичного знаку”: одне й теж означуване (топонімічний об'єкт у цьому випадку) може співвідноситися з декількома позначеннями (топоніми та їхні еквіваленти), і навпаки, той самий топонім може позначати кілька різних понять.

Наприклад, місто Чикаго співвідноситься не тільки з найменуванням Chicago, але й з коллокалізмом Chi, та з топонімічним перифразом the Windy City. З іншого боку, топонім Oxford може мати на увазі не тільки місто у верхів'ях Темзи, але й розташований там університет (e.g. to live in Oxford - to study at Oxford), а також сукупність жителів, команду університету тощо [2].

Крім того, як лексичні одиниці топоніми можуть протиставлятися не тільки одиницям інших шарів лексики (наприклад, у складі іменників – як імена власні та загальні, або апеллятиву), але й один одному. Будь-

якому власному імені обов'язково відповідає ім'я, що співвідносить з ним, загальне, котре називається паралельним апелятивом. Співвідношення “паралельний апелятив – власне ім'я” в іншому змісті нагадує відношення “рід – вид”.

У лексиці кожної мови власні назви утворюють особливий розряд, який протиставляється загальним назвам які володіють своїми специфічними ознаками.

Суттю власної назви є внутрішня єдність загальних, одиничних і специфічних ознак. Ці ознаки виявляються, з одного боку, при конфронтації особистих імен з апелятивами, а з іншої – в онімічному контексті при сполучуваності в системі власної назви з іншими власними назвами. Таким чином, обґрунтовується лінгвістичний і ономастичний статус власної назви. Своєрідність ономастичних потреб полягає в тому, що за допомогою мовних засобів здійснюється розрізнення індивідуумів в таких класах предметів і явищ, які представляють важливість в житті суспільства. Оскільки власні назви є лінгвістичним фактом і об'єктом для лінгвістичного аналізу, необхідно встановити межі ономастики в лексичній системі. Складність і спірність цієї проблеми доводиться самою історією вивчення власних назв як вітчизняній, так і в зарубіжній лінгвістиці.

Топонім містить у собі значний культурний компонент [3]. Аналізуючи словникові тлумачення, що супроводжують топоніми, можна виділити в їхніх значеннях такі семи: сема предметності; сема одиничності; сема співвіднесеності із земною поверхнею; сема координат; потенційна сема.

Топоніми – це невід'ємна, але все ж особлива частина лексики мови, в силу своєї специфіки вимагають на відміну від апелятивної лексики трохи інших підходів в дослідженні. Мабуть, в жодній іншій науковій дисципліні не відбулася настільки дивна еволюція поглядів на

об'єкт науки, а разом з тим і на саму внутрішню сутність цієї науки, як у топоніміці. Своєрідність топонімічної лексики по відношенню до апелятивної створювало ілюзію особливого підходу до її дослідження. Адресна функція топоніма, виділення топонімом об'єкта з собі подібних, є найбільшою ознакою даного класу слів. Незвичайність топоніма по відношенню до апелятива, таємничість, нерозгаданість його значення направляли прагнення вчених на розкриття саме цих сторін топоніма.

Висновки. Отже, топоніми не просто різновид власних імен, а власні імена особливого роду, своєрідні якості яких роблять неможливим їх вивчення тільки в межах мовознавства, навіть в самому ширшому його розумінні, тобто як дисципліни, що включає до себе соціолінгвістику, психолінгвістику і етнолінгвістику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – 2 вид. К. : Академія, 2005. 368 с.
2. Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : монографія / Г. П. Лукаш. – Донецький нац. ун-т. Донецьк : Промінь, 2011. 447 с.
3. Топонимика // Совет. энцикл. слов. / гл. ред. А. М. Прохоров. М., 1984. 1345 с.

ХАЛЯВКА ЛІДІЯ ВАЛЕРІЇВНА,
викладач кафедри загального і слов'янського
мовознавства та іноземних мов,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОМОВНИХ МЕДІА ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Вступ. Визначальним фактором розвитку цивілізованого суспільства сьогодні є знання іноземної мови. Яке повністю залежить від рівня володіння лексичним і граматичним матеріалом. Однак лише засвоєння інформації є неефективним, її слід вправно використовувати у спілкуванні. Проблема навчання іншомовної лексики залишається актуальною, оскільки вона потребує розгляду в контексті компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вирішенням проблеми навчання іншомовної лексики займалися В.А.Бухбіндер, В.С. Цетлін, С.Ф. Шатілов, О.М. Соловова та інші. Проблему відбору навчального матеріалу та визначення змісту навчання студентів відображено у працях Т.О.Вдовіної, Н.Д.Гальскової, Н.І.Гез, Г.А.Гринюк, Л.Ю.Куліш, Б.А.Лапідуса, М.В.Ляховицького, О.С.Можаєвої, Л.П.Смелякової, С.К.Фоломкіної, В.Кипап, М. West та багатьох інших дослідників, що становить теоретичне підґрунтя для вирішення поставленого завдання.

Виклад основного матеріалу. Вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти передбачає засвоєння не лише певної кількості слів. Однією з цілей навчання є формування іншомовної лексичної компетенції, що є важливою передумовою оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією. Лексична компетенція – це здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка

базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості. Отже, ЛК включає в себе лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість або здатність (language awareness) їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності [6, с. 16].

Формування лексичної компетенції передбачає ознайомлення з новою лексикою (звукова та графічна форми), її семантизацію (розкриття значень незнайомих лексичних одиниць) перекладними чи безперекладними способами [12, с. 211]. Перекладні способи – більш традиційні, вони передбачають розкриття значень незнайомих слів та словосполучень із нової теми шляхом однослівного перекладу з L2 на L1 [6, с. 20]; багатослівного перекладу [5, с. 40]; дефініції значення [9]. Безперекладні способи втілюються за допомогою наочності шляхом демонстрування схем, малюнків, предметів, жестів (невербально). Також можна вдаватися до вербальної (мовної) семантизації, що може реалізовуватися декількома варіантами:

- 1) на основі контекстуальної здогадки, що дозволяє студентам самостійно дізнатися значення незнайомого слова у фразі, реченні автентичного медіа тексту базуючись на відомій лексиці;
- 2) зіставленням нової лексичної одиниці з тими, що вже відомі, зокрема синонімами чи антонімами;
- 3) використанням відомих способів словотвору, серед яких словоскладання, суфіксація, префіксація, перехід однієї частини мови в іншу (конверсія) тощо;
- 4) за співзвучністю з рідною мовою (L1) чи інтернаціональною лексикою (запозиченнями);
- 5) шляхом дефініції, опису значення слова за допомогою відомого активного вокабуляру.

На ознайомчому етапі формування англomовної ЛК простіше користуватися перекладними способами, адже такий традиційний метод

дозволяє зекономити час на занятті [12, с. 211]. Проте він не завжди є ефективним та цікавим. Саме безперекладні способи мають особливу цінність, адже дозволяють використовувати і розвивати зоровий, артикуляційний, акустичний канали сприйняття та осмислення інформації [1, с. 240]. На нашу думку, будь-які з перелічених способів семантизації краще реалізовувати на практиці й за допомогою засобів U-learning: мобільних пристроїв чи ПК з доступом до Internet.

Задля досягнення „точності, плавності та ефективності” оволодіння студентами не лише фаховою лексикою, а й англійською мовою спеціального вжитку в цілому [3, с. 39–41; 7, с. 19; 11, с. 20], при відборі автентичних іншомовних джерел слід орієнтуватися на наявність у них такої лексичної і фахової інформації, яка б була придатною до відтворення та смислової переробки, сприяла „розширенню комунікативного репертуару” [10, с. 77] майбутніх фахівців, стимулювала реальне спілкування, що відповідає інтересам та професійним потребам студентів.

Як зазначає Г.В.Барабанова, в немовному ВНЗ „пріоритет під час добору автентичних текстів повинен віддаватися істинним автентичним текстам” [4, с. 101]. Їхні переваги полягають у тому, що такі тексти, як вважають дослідники [1; 9], є універсальною дидактичною одиницею професійно орієнтованого навчання, оскільки дозволяють з’єднати в єдине ціле два найважливіші напрями в навчанні іноземної мови: пізнання системи формально-мовних засобів і пізнання норм та правил спілкування, мовленнєвої поведінки в соціокультурному контексті країни, мова якої вивчається.

Узагальнюючи викладене вище, вважаємо, що доцільність відбору й використання автентичних англомовних економічних текстів як джерел термінологічної лексики обумовлена наступними чинниками.

- Оригінальні англомовні тексти є цінним інформаційним та пізнавальним матеріалом, який доповнює отримані студентами під час

вивчення спеціальних дисциплін знання, забезпечує дію принципів міжпредметної координації та професійної спрямованості навчання іноземної мови.

- Тексти за фахом є зразками наукової прози, моделлю викладу основних понять та категорій засобами іноземної мови, що може слугувати взірцем створення власного вторинного тексту при написанні рефератів та інших робіт творчого характеру, опорою для формулювання думок і мотиваційним стимулом для виходу у професійно орієнтоване мовлення.

- Автентичні тексти є джерелом словникового запасу й фонових знань студентів з фаху, прикладом вживання термінологічної лексики у контексті, що „допомагає звузити, конкретизувати можливі значення слів” [4, с. 106], а також пояснити значення та уточнити випадки вживання термінологічних одиниць у відповідності до усталених мовних норм і стандартів.

- Тексти слугують стимулом для інтелектуальної та мовленнєвої активності студентів під час інтерактивної комунікації на основі прочитаного, б8 забезпечуючи їх, окрім широкого діапазону термінологічної лексики, ще й мовленнєвими формулами наукового регістру, моделями поведінки у діловій комунікації, стереотипними фразами, тобто інструментами для продукування власних висловлювань у відповідних ситуаціях. [4, с. 68–69]

Висновки. Отже, у статті викладено загальну характеристику іншомовної лексичної компетенції, визначено цілі формування лексичної компетенції у студентів закладів вищої освіти, подано коротку характеристику засобів формування лексичної компетенції, розглянуто питання відбору англійської професійної лексики, основним джерелом якої є різножанрові автентичні фахові медіа тексти, визначено критерії відбору термінологічної лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк Н. М. Принципи навчання лексиці на заняттях з іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2015. Вип. 41. С. 240–244.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2015_41_53.

2. Мазунова Л.К. Текст как культурно-языковое пространство и единица обучения иностранному языку и культуре. URL: http://www.nic.bashedu.ru/str_n_col/ vestnic/magaz 1_4/mazun. Htm

3. Назаренко Н.С. Педагогічні засади підготовки менеджерів до іншомовного спілкування у контексті Болонського процесу. *Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу*: Збірник наукових праць. Хмельницький : ХНУ, 2005. С. 130–133.

4. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного. *Іноземні мови* : наук.-метод. журн. Київ. : Вид-во “Ленвіт”, 2010. № 2. С. 11–17.

5. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови (лексичний мінімум) *Український центр оцінювання якості освіти*, 2020. URL: <http://testportal.gov.ua/progeng/>.

6. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. : наук.-метод. журн. Київ. : Вид-во “Ленвіт”, 2010. Вип. 4. С. 16–23.

7. Hutchinson Tom, Waters Alan. English for Specific Purposes. A learning-centred approach. Cambridge: CUP, 1998. 183 p.

8. Jahr Silke. Das Verstehen von Fachtexten. Rezeption Kognition Applikation. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996. 212 S

9. Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary, 2011–2018. <https://www.merriam-webster.com>.

10. Littlewood William. Communicative Language Teaching. Cambridge: CUP, 1991. 108 p.

11. Wilberg Peter, Lewis Michael. Business English. An Individualized Learning Programme. Teachers' Manual. Hove: LTP, 1990. 60 p.

12. Yehorova, Olesia & Bila, Oleksandra. (2018). STRATEGIES OF INTRODUCING THE INDIVIDUAL LEARNING STYLE IN THE DEVELOPMENT OF THE ENGLISH LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE OF PUPILS. URL: https://www.researchgate.net/publication/283711223_Communicative_Competence_Its_Definition_Connection_to_Teaching_and_Relationship_with_International_Competence.

ЧЕРЧАТА ЛІДІЯ МИХАЙЛІВНА,

к. пед. н., доцент, доцент кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

СУЧАСНИКИ ІВАНА БАБИЧА: ЖІНЕТ МАКСИМОВИЧ

Вступ. Перекладна художня література є самобутнім явищем у царині культури, оскільки через переклад відбувається і взаємозбагачення та розвиток національних культур, і формування мовної особистості самого перекладача. Винятково актуальним напрямком залишається дослідження різнобічних аспектів історії українського художнього перекладу, пов'язаних із працями та іменами справжніх майстрів перекладу, вивчення яких раніше унеможлилювали чи то політичні умови, чи то факт «інакшої» біографії, що також слугував вагомим мотивом стриманого ставлення.

Маємо визнати, що за останні десятиліття в українську науку було введено чимало фактів з історії перекладознавства, повернено праці репресованих та раніше невизнаних дослідників, активізовано вивчення творчої спадщини відомих представників української школи перекладу, зокрема й останньої чверті минулого століття, проте – звісно, маємо ще багато питань, які залишаються малодослідженими, потребують доопрацювання й ґрунтовного вивчення.

Викладачі кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка продовжують роботу над науковою темою «Життєвий і творчий шлях педагога і перекладача Івана Трохимовича Бабича» (номер державної реєстрації УкрІНТЕІ № 0117 U 003224). У межах дослідження теми вперше в парадигмі вітчизняної науки розглянуто життєтворчість І. Бабича у формі монографічного дослідження; розкрито екстралінгвістичні чинники впливу на формування вторинної мовної особистості майстра літературного перекладу; опубліковано низку наукових статей та публікацій у матеріалах конференцій, у яких оприлюднено факти біографії, зроблено спроби осмислити сутність перекладацького стилю майстра, вирізнити основні риси його творчого методу, проаналізувати творчий внесок перекладача та визначити роль і місце його перекладів у репрезентуванні творів українських письменників у франкомовному літературному просторі кінця ХХ століття. Наразі, справедливим буде зауважити, що творчість Івана Трохимовича в галузі художнього перекладу збагатила собою літературну спадщину не лише України, а й франкомовного світу. Більше того, то було взаємозбагачення культур за посередництва непересічної особистості, інтелект і багатий духовний світ якої однаково належать Україні й Франції (Король, 2018, с. 29). Правила гри в царині перекладання 70–80 рр. минулого століття були жорсткими, встановлювалися тоталітарним світоглядом чиновників

від літератури, тому інтенсивних ділових контактів з колегами по цеху І. Бабич, на жаль, не мав, але в інтерв'ю з Т. Дениско, розповідаючи про творче об'єднання перекладачів у Спілці письменників кінця 80-их, зауважив: «Нас у республіці осіб п'ять тих, хто перекладає з української на французьку, кожен вариться у власнім соку» (Король, 2018, с. 41). З-поміж цих п'яти перекладачів була й Жінет Теодорівна Максимович. Схожість доль цих двох митців просто вражає.

Художній переклад ХХ ст. посів належне місце в літературному житті країни і його складно уявити без майстерної перекладацької праці цієї відданої літературній ниві трудівниці. Водночас вагомість творчих досягнень і досить лаконічне висвітлення значущості оригінального доробку перекладачки, філологині, поліглота, критикеси, членкині Національної Спілки письменників України, педагога спонукає нас до вивчення її життєтворчості.

Актуальність порушеної проблеми зумовлена й парадоксальністю неймовірної ситуації, коли, з одного боку результати праці обох митців дійсно високо поцінуються, визнаються як особливо важливі, а з іншого – й дотепер дослідникам, науковцям чи просто людям, яких цікавлять ті чи ті питання історії українського перекладознавства, персоналії, вкрай непросто, а подеколи практично неможливо відшукати інформацію про їхній життєвий шлях, педагогічну та літературну діяльність.

В. Мирний потверджує, що Іван Бабич, «відкривав Україну світові», знайомлячи читачів Франції, Америки, Канади, африканських франкомовних країн із кращими творами українського письменства (Мирний, 1999, с. 7), Г. Кочур захоплюється перекладацьким талантом Жінет Максимович (Кочур, 2008, с. 542–543), а Я. Кравець в одній із статей зауважує, що «з відходом Жінет Максимович ... і полтавського перекладача Івана Бабича була одчакнута навдивовиж рясна гілка письменницького дерева» і ми розуміємо «наскільки оголилася та дуже

потрібна для української культури ділянка художнього перекладу» (Кравець, 2014, с. 196).

Високий статус міжнародного визнання літературного вжинку І. Бабича промовисто потверджує те, що через дванадцять років після його відходу в засвіти художні тексти П. Загребельного в перекладі полтавського митця з'явилися на сторінках фундаментального видання «Антологія української літератури від Х до ХХ століття, котре вважають подією виняткової ваги, доказом дозрівання української присутності у світовому культурному контексті. (Король, 2020, с. 110; Тарнавська, 2005, с. 199–200).

Наявні довідкові видання та публікації у засобах масової інформації з нагоди ювілейних дат (С. Алексеєнко, А. Дяченко, З. Матяшова, В. Мирний, М. Петренко, Я. Кравець), надають читачам занадто стисло інформацію про справжніх митців. Проте й з них можемо дізнатися, що І. Бабич відзначився досконалими франкомовними літературними перекладами творів Р. Братуня, І. Вільде, В. Винниченка, Остапа Вишні, А. Головка, Я. Галана, О. Гончара, Є. Гуцала, Ю. Дольд-Михайлика, Н. Забіли, М. Ірчана, Г. Квітки-Основ'яненка, В. Козаченка, І. Микитенка, Ю. Мушкетика, П. Панча, О. Слісаренка, Ю. Смолича, Б. Сушинського, І. Франка, Ю. Щербака. Своєю чергою – перу Жінет Максимович належать переклади творів відомих українських письменників та поетів французькою мовою, а саме: В. Бойка, Я. Галана, О. Гончара, О. Довженка, П. Загребельного, Р. Іванчук, О. Кобилянської, В. Стефаника, Б. Харчука, І. Франка, Ю. Яновського.

Наведений вище перелік прізвищ української мистецької еліти потверджує, що люди, які свого часу презентували художнє слово нашого народу на міжнародному терені в епоху тотального панування російської мови, ідеологічного тиску, цензурних обмежень та вихолощення української мови варті того, щоб про них пам'ятали в незалежній Україні.

За мету наукової розвідки ставимо висвітлення основних фактів життєтворчості української перекладачки, становлення її світоглядних пріоритетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками деякі факти життя, аспекти літературно-перекладацької творчості, педагогічної діяльності творчого стилю І. Бабича було висвітлено у наукових публікаціях Л. Король, Н. Кришталь, Ю. Маліченко, Л. Халявки, Л. Черчатої, а Жінет Максимович – у публікаціях Р. Зорівчак, Г. Кочура, Я. Кравця, Н. Мориквас, публікаціях у крайовій пресі, літературних довідниках та енциклопедіях.

Шлях до справжнього покликання обох майстрів мистецького перекладу був непротим і тривалим. Перебираючи в пам'яті призабуту минувшину, розмірковуючи про походження, дитячі та юнацькі роки Івана Бабича та Жінет Максимович – майбутніх філологів, педагогів та перекладачів, відмічаємо, що біографічні подробиці їхнього життя не зовсім уписувалися в реалії тогочасної сучасності. У 1920-х роках минулого століття ще зовсім молодими людьми їхні батьки подалися до Франції «шукати ліпшої долі».

Молоде подружжя Костишів оселилося у Франції, в місті Больвіллер (фр. Bollwiller), де 18 січня того ж 1929 року народилася Жінет Максимович. Пізніше родині українців-емігрантів остаточно набридли еміграційні заробітки і після закінчення Другої світової війни у 1948 році вони вирішили повернутися на батьківську землю в село Грушів Львівської області. «Коли мені було 20 років, «папа» наполіг, щоб ми повернулися на Україну. Він завжди про це мріяв» – часто згадувала Жінет. Ще у Франції вона закінчила коледж, здобула освіту бакалавра, вільно володіла шістьма мовами. Повернувшись в Україну, закінчила романістику Львівського національного університету імені І. Франка (8). Проте, прагнення дівчини прислужитися рідному народові повернулися для неї повною

несподіванкою. Н. Мориквас згадує, що на Україні «екстравагантну студентку Львівського університету французького виховання, яка дивувалася вголос з радянських порядків чекала... Колима» (Мориквас, 2001). У 1950 році її було репресовано, упродовж 4 років молода жінка каралася в таборах і була реабілітована як безвинна жертва політичних репресій лише в 1990 році (8). Примітно, що її ім'я внесено до тритомника з назвою «Олтар скорботи», до якого включені мартирологи українського письменства, української культури та науки з метою увічнення імен синів і дочок українського народу, які боролися за свободу і щастя рідного краю (Жулинський, 1999, с. 489).

За словами М. Петренка, Жінет потрапила саме під ту єзуїтську «галанівську хвилю», яка ніби й була спровокована саме як привід до масових репресій. Тим більше, що наділений особливими повноваженнями суд і розправа були короткими і безжальними – семикратна відповідь начеб українським терористам. (Петренко, 2017).

«Заслання не остудило палкого серця Жінет. Вона була дуже темпераментною особою, холериком, у творчості – також» – згадувала Н. Мориквас (Мориквас, 2001). Жінет Максимович прийшла в перекладацьку творчість також у сімдесятих, прийнявши рішення нести в романський світ українське художнє слово, а визнання як талановитий перекладач отримала вже 1975 року з появою франкомовного перекладу книги Василя Стефаника, до якої увійшли «Камінний хрест» та сорок новел письменника. На той час франкомовних перекладачів було не так вже й багато та й ті «час від часу зазнавали різних нагінок з боку влади, звинувачені то в «націоналізмі», то в спробах чинити опір асимілюванню української мови з російською через знищення найважливіших особливостей її лексики, синтаксису та стилістики, то звинувачена у виборі для перекладу якогось опального письменника чужої літератури». Її шлях до художнього перекладу був довгою дорогою до рідної культури.

В Україні, за словами Я. Кравця, Жінет «зберігала щемливо-тужну любов до рідної їй Франції, а все ж відчула себе українкою; саме тут забриніли в її естві приглушені іншомовним середовищем мелодійні звуки рідної мови. Україні віддала талан і талант, вибравши одне з найважчих інтелектуальних ремесел – літературну роботу, зокрема перекладацьку справу. Була у цій царині одночасно і майстринею, і підмайстром, бо, перекладаючи французькою мовою, глибше пізнавала українську в усіх її нюансах та різновидах. Була старанною ученицею, яка прагнула пізнати в українському тексті все аж до останнього слова, не залишаючи нічого їй незбагненого чи незрозумілого. Вже пізніше, будучи авторитетним і визнаним перекладачем, ніколи не цуралася порад своїх колег» (Кравець, 2014, с. 186–187).

Разом зі своїм київським колегою Казимиром Шиманським та полтавчанином Іваном Бабичем – зауважує Ярема Кравець – Жінет Максимович зламала багаторічну монополію московських видавництв, що упродовж довшого часу друкували переклади класиків національних літератур республік колишнього Радянського Союзу в інтерпретаціях не з оригіналу, а з його російського перекладу.

У творчому доробку Жінет Максимович понад двадцять перекладених книг, серед яких «Земля» О. Кобилянської (1973), «Злодій», «Вечірня година» «Камінний хрест» та інші новели В. Стефаніка (1975), які принесли їй справжнє визнання як майстра літературного перекладу. Критики звернули увагу на добрий перекладацький хист перекладачки, її вміння відтворити фразову ритміку оригіналу, динамізм вислову, семантичну образність. У творчому доробку митця також новели О. Довженка, О. Гончара, Р. Іваничука, «Перехресні стежки» і «Для домашнього огнища» Івана Франка, «Європа–45» П. Загребельного та ін.

Не оминули Жінет Теодорівну й цензурні утиски й заборони колишньої авторитарної влади. Упродовж тривалого часу франкомовний

переклад повісті Ярослава Галана «Гори димлять» пролежав «у шухляді». Мабуть, через це, особливо радісним для неї виявився день, коли він нарешті побачив світ, а разом із цією подією прийшло переконання у правильності зробленого вибору. Зі слів Я. Кравця, Жінет Максимович, бралася за короткий жанр, публіцистику, друкувала свої переклади в антологічних добірках, постійно працюючи над словом, не соромлячись звертатися до авторів українського оригіналу, якщо не досить добре розуміла й уявляла собі ту чи іншу українську реалію.

Перекладачка перебувала у постійній праці; мереживом французьких слів лягають на папір усі муки й боління її творчого пошуку, невдоволення зробленим, прагнення досягнути незбагнений ідеал. Н. Мориквас згадувала слова Жінет Теодорівни: «Бувало, я серед ночі прокидаюся – е! Оце слово, що цілий день мене муляло, що не давалося» (Мориквас, 2001). Мандрують у закордонні світи французькі О. Довженко, О. Гончар, П. Загребельний, Р. Іваничук, Р. Федорів. Такі різні за настроєм, такі неподібні своїми стильовими особливостями. Мандрують, щоб нагадати не одному натуралізованому французові, бельгійцеві, швейцарцеві, синам і внукам вихідців з України, запах гіркого полину, квітування макових полів, казкову красу верховинських полонин, зрушити в їхніх серцях щемкий біль за давно залишеною Батьківщиною. «Окраса і гордість нашої спілчанської громади, Жінет Максимович у творчому горінні, щохвилини дає реченням снагу, стилю – світлі барви, беручи на своїй гордій перекладацькій лірі милозвучні акорди, прославляючи нас і наш край» [Кравець, 1989, с. 131; Кравець, 2014].

Про перекладацьку майстерність Ж. Максимович писали у своїх наукових розвідках і рецензіях Г. Кочур, Р. Зорівчак, Я. Кравець, львівські літературознавці М. Якуб'як та Ю. Домбровський. Зокрема, М. Якуб'як вказував на «легкість перекладу, добрий художній смак і знання тонкощів французької літературної мови» (Якуб'як, 1973, с. 164), а Ю. Домбровський

зауважував на надзвичайній точності перекладу, відсутності істотних відступів від першотвору, перекладацьких вільностей чи кальок-буквалізмів. «Переклад читається так само легко й цікаво, як і оригінал, оскільки зроблений він доброю французькою мовою з багатим використанням розмовної лексики і фразеології» (Домбровський, 1987, с. 203–204). «Скільки маститих українських прозаїків завдячують їй тим, що їхні твори звучали французькою?» – з гордістю зауважувала Н. Мориквас (Мориквас, 2001).

Цікаво, що в житті Жінет Максимович була й інша грань, так само виразна і багата, це – педагогічна діяльність. На переконання Я. Кравця, Жінет Теодорівну Максимович необхідно сприймати у двох нерозривних іпостасях – як педагога і перекладача. Відданість французькій мові, майже фанатичне захоплення літературою вона, як справжній педагог, передавала своїм студентам. «Вона була дуже мудрою і терплячою, і, незважаючи на свій холеричний темперамент, поблажливою до людських вад. Що й казати, Жінет була однією з тих учителів, яких ласкаво посилала доля. Жінет давала уроки шляхетності, самоповаги (Мориквас, 2001).

На сайті Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка знаходимо інформацію про те, що від 1961 по 1995 рр. вона працювала на кафедрі іноземних мов викладачем французької мови, наполегливо впроваджуючи те, що сьогодні називають «гуманітарним вихованням студентства». Не один львівський філолог знайомий з уроками справжньої ерудиції, які Жінет Максимович проводила зі студентами, а ще блискучі щорічні інтернаціональні вечори, в організацію яких вкладала весь свій запал і постійне відвідування разом із студентами вернісажів, виставок, проведення окремих занять у залах Музею українського мистецтва. На відкриті заняття, які проводила Максимович-педагог, охоче ходили не лише колеги з інших кафедр вишу, а й учителі шкіл, вивчаючи її лекторську й фахову майстерність. Розмірковуючи над тим, що могло б привабити сьогоднішнього студента у вивченні граматичних часів

французької мови й граматики загалом, педагог запропонувала ефективний метод, скориставшись своїми глибокими знаннями французької літератури; адже те чи те граматичне явище можна викладати через вірші П. Ронсара, В. Гюго, П. Елюара, Ж. Превера, М. Карема, які студенти вивчають напам'ять. У цьому вона вбачала подвійну користь: засвоюється граматичне правило, а окрім того, виробляється вміння артистично читати вірш, осягаючи глибину поетичного слова (Кравець, 2014, с. 186–187).

Ярема Кравець переконує, що не одного зачарувала ця жінка своєю французькою. Доцент кафедри романістики ЛНУ імені І. Франка, талановитий філолог-романіст Олександр П'явка, який навдивовижу глибоко опанував французьку мову, згадував, що його, учня-старшокласника 49 СШ м. Львова, запалила французькою мовою учителька-практикантка Жінет Максимович. Випускники консерваторії довго пам'ятатимуть вірші французьких поетів, що їх напам'ять читали своїй професорці.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, вище сказане дає підстави стверджувати, що Жінет Теодорівну Максимович можна вважати справжньою мисткинею літературного перекладу, взірцем високої любові до французької та української мов, а її перекладацький доробок значущим внеском у скарбницю української школи художнього перекладу. У педагогічній діяльності вона була вимогливою й принциповою, та водночас дуже тактовною і доброзичливою, не дозволяла собі найменшого приниження гідності студента. Таку ж доброзичливість, тактовність, навіть шляхетність високої проби виявляла вона й у буденному літературному житті. Перетнувшись у часі і просторі Іван Трохимович Бабиш та Жінет Теодорівна Максимович сумлінно й чесно творили спільну працю у царинах літературного перекладу та педагогіки. Отже, нові публікації про життєдіяльність полтавського та львівського майстрів художнього слова – попереду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Домбровський Ю. Видано в СРСР. *Всесвіт*. 1984. № 1. С. 122–125. Рец. на кн. : Vassyl Kondratenko, La Tache Blance, Kyiv : Editions “Dnipro”, 1976.
2. Жулинський Микола Безодня української печалі. // *З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КДБ*. 1999. №1/2 (10/11). С. 481–493.
3. Король Лариса Іван Бабич: нарис життя та літературної творчості. *Наукові ракурси* : зб. наук. пр. / упоряд. і відп ред. Король Л. Л., Черчата Л. М. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. Вип. 1. С. 29–43.
4. Король Л. Л. Мовна особистість Івана Бабича: аспекти формування. *Філологічні науки*. Вип. 32. С. 109–113.
5. Кочур Григорій Жінет Максимович. Відтворено французькою // Кочур Г. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю / Упоряд. А. Кочур, М. Кочур; передм. І. Дзюби, Р. Зорівчак. Київ : Смолоскип, 2008. Т. 1. С. 542–543.
6. Кравець Я. У творчому горінні. Жінет Максимович – 60. *Жовтень*. 1989. № 5. С. 131.
7. Кравець Я. Слово про перекладацький шлях Жінет Максимович. *Вісник Львівського університету*. Серія: Іноземні мови. 2014. Вип. 22. С. 186–197.
8. Максимович Жінет Теодорівна. *Енциклопедія сучасної України*. URL :http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60948. (Last accessed: 14.01.2020).
9. Мирний В. Він відкривав Україну світові : [Про письменника і перекладача І. Т. Бабича]. *Полтавська думка : незалежна газета*. 1999, 4 черв. № 23 (239). С. 7.
10. Мориквас Надія За нас-у Львові: Міти і міфи. Львів : Піраміда, 2001. 200 с. // Львів елітарний URL :

https://nashlviv.io.ua/s2644427/lviv_elitarniy_i_religiyniy. (Last accessed: 10.01.2020).

11. Тарнавська М. Книга, яка викликає подив і заздрість. URL : http://www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=101&Itemid=41. (Last accessed: 10.01.2020).
12. Якуб'як М. Нове життя повісті (Olga Kobylanska. La Terre, traduit de Ukrainien par Ginette Maxumovitch, Editions "Dnipro", Kiev, 1973). *Всесвіт*. 1975. № 6. С. 164.

ЯКУБЕНКО ІРИНА В'ЯЧЕСЛАВІВНА,

к.ф.н., старший викладач кафедри
загального мовознавства та іноземних мов,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

**ПРАГМАТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МОДЕЛЕЙ
АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ СКЛАДНОПДРЯДНОГО
НІМЕЦЬКОГО РЕЧЕННЯ**

Аналіз попередніх досліджень дає підстави говорити про ґрунтовну теоретичну базу з питання дослідження актуального членування речення (А. Вейль, В. Матезіус, Ф. Данеша, Я. Фірбас, К. Беккер, К. Боост, Г. Штейнталь, В.Г. Адмоні, В.А. Белошапкова, А.П. Загнітко) та наявність проблем, а також про інтерес лінгвістів до подальшого дослідження цієї теми. Важливими є проблеми розкриття взаємодії психології і граматики, мислення і мови, інтерпретація відношень між конкретною формою (знаком), значенням і смислом, встановленням лінгвістичних моделей як операційних одиниць у мовленні для правильного вираження задуманого, у тому числі поділу інформації на тему і рему.

Актуальність дослідження зумовлена релевантністю комунікативно-прагматичних і структурно-семантичних студій для подальшого дослідження лінгвістичних механізмів актуального членування речення, а також необхідністю поглибленого студіювання взаємозв'язку між формою і значенням у площині структури, семантики і прагматики.

Мета даного наукового пошуку полягає у визначенні прагматичного змісту моделей актуального членування сучасного німецького складнопідрядного речення. Прагматичний зміст висловлення акумульований у таких компонентах мовленнєвого акту: інтенція мовця, вид мовленнєвої дії, її ефективність.

Актуальне членування речення є дуже важливим моментом побудови думки адресанта. В залежності від того, як мовець побудує речення, буде зрозумілим його смисл, прагматика. Думка мовця набуває знакової форми. Їй властиві синтактико-семантичні та прагматичні відношення. В залежності від інтенції, мовець розташовує у своєму висловленні тема-рема компоненти, застосовуючи для цього певну схему, у якій для розподілу комунікативного навантаження використовуються лінгвістичні засоби (лексичні, морфологічні, синтаксичні) та яка у конкретному контексті співвідносна з конкретною метою мовця та конкретною мовленнєвою дією (Якубенко, 2018). На практиці це означає, що мовець для реалізації мети може застосувати одну із схем (моделей) актуального членування. Наприклад:

Модель актуального членування (T), [R1-R]:

"Wenn sie mir weiter so folgen, zeige ich ihnen Abschnitt drei, den hintersten und interessantesten Teil der Schlucht" (Т. Thiemeyer, 2005).

T – Wenn sie mir weiter so folgen, R1 – zeige ich ihnen Abschnitt drei, R – den hintersten und interessantesten Teil der Schlucht.

Використання у препозиційному підрядному реченні сполучника умови *"wenn"* (якщо) дає змогу ідентифікувати даний іллокутивний акт

як умову. Іntenційна спрямованість речення – за певних умов здійснити дію. Керівник археологічного дослідження погоджується показати місце розкопок *zeige ich ihnen Abschnitt drei, den hintersten und interessantesten Teil der Schlucht*, за умови, що всі будуть і надалі спокійно й тихо йти за нею, не здіймаючи галасу *Wenn sie mir weiter so folgen*. Відособлення *den hintersten und interessantesten Teil der Schlucht*, використовується для підсилення значення того, що знаходиться в найцікавішій частині ущелини.

Існування прагматичної поліфункціональності не зумовлює можливості дублювання однією моделлю іншою. На основі попередніх досліджень виявлено, що дана і та ж модель може мати різні варіанти прагматичної інтерпретації. Так для реалізації іллокутивних актів *прохання, бажання або настанови* може бути використана модель [T1-R1], (T-R).

Іллокутивний акт *прохання*: модель – [T1-R1], (T-R):

"Aber ich möchte diesen Ort noch in Ruhe genießen, wenn du erlaubst"(T. Thiemeyer, 2005). T1 – *Aber ich... diesen Ort*, R1 – *möchte... noch in Ruhe genießen*, T – *wenn du*, R – *erlaubst*.

Підрядна предикативна частина виявляє тему *wenn du* та рему *erlaubst*. Тлумаченню іллокутивного акту *прохання* сприяє використання сполучника умови *wenn* та вживання в головній препозиційній частині модального дієслова *möchte*. Тема – *ich... diesen Ort* та рема – *möchte... noch in Ruhe genießen* у постпозиційній підрядній частині пояснюють, за яких умов можна було б оглянути місцевість *wenn du erlaubst*.

Компонент прагматичного змісту *іллокуція* надає певного спрямування й дієвості висловленню. Встановлені моделі можна вважати тактичними засобами актуального членування речення (з розподілом інформації в синтаксичній структурі), організації змісту і смислу речення.

Висновки: Прагматична інтерпретація дає змогу визначити, яку модель актуального членування речення можна застосувати в конкретній ситуації взаємодії. Лінгвістичні засоби актуального членування (лексичні, синтаксичні, морфологічні) в різних моделях можуть бути однаковими, проте вони слугують для здійснення різної інтенції мовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Якубенко І. В. Моделі актуального членування складнопідрядного німецького речення (семантико-прагматичний аспект) // *Science and Education a New Dimension. Philology. Hungary, Budapest*, 2018. VI (44). №151. Р. 73–76.
2. Thiemeyer Th. *Medusa*. München : Knaur Taschenbuch Verl., 2005. 363 S.
3. Wackernagel J. *Vorlesungen über Syntax mit besonderer Berücksichtigung von Griechisch, Lateinisch und Deutsch*. JB Hofmann Published Online: 2015-06-18| DOI: <https://doi.org/10.1515/if-1926-s114> // *Issues*. 2016. T. 121.

ЗМІСТ

	Вступ	3
Белехова Л.І., Цапів А.О.	Методика інтерпретації архетипних словесних образів та конструювання їх смислів в англомовному поетичному дискурсі	5
Bondar L.V.	Textes médicaux et pharmaceutiques français comme objet de pragmatique	23
Борисова Т.А.	Інноваційні освітні практики та їх використання у медичному фаховому коледжі	26
Голубенко Л.М., Поліна Г.В.	Синтаксичні особливості англомовних економічних текстів	32
Данилюк Л.В.	Проблеми перекладу українського поетичного дискурсу	39
Демченко Н.А.	Психолого-лингвистические предпосылки создания системы упражнений для взаимосвязанного обучение продуктивным видам речевой деятельности	50
Дроздова І.П.	Переклад медичних термінів варіантним відповідником та синонімія	56
Заїка В.М.	Психологічні особливості безконфліктного спілкування	64
Кірстен Д.	The influence of context on translation of modals	69
Король Л.Л.	Жанрові аспекти іноземномовного академічного дискурсу	72
Кузьміна В.С., Іваніга О.В.	Функції контролю при вивченні іноземної мови	80
Мізін К.І.	Специфіка визначення та розмежування поняття “прислів’я” та “приказка”	83
Нагорна П.Е.	Художня інтерпретація концепції постмодерної гри у романі Г. Гессе «Гра в бісер»	92
Панасюк І.	Das psycholinguistische integrative Modell des Translationsprozesses im Dienste der Translationsdidaktik	97
Поліна Г.В.	До питання навчання іноземної мови в умовах викладання онлайн: методика <i>сторітеллінгу</i> (<i>story-telling</i>)	122
Полюк І.С.	Психолінгвістичні передумови ефективного	130

	навчання іншомовного читання майбутніх філологів	
Прийма Л.Ю.	Особливості перекладу власних назв у романі <i>The lion, the witch and the wardrobe</i>	133
Прохазка Г.А.	Використання термінології віртуального простору в міжнародному праві	139
Рябокінь Н.О.	Специфіка відтворення англomовних юридичних термінів в українських перекладах	146
Самойленко Г.В.	Наукова перспектива існування присвійного відмінка в англійській мові	154
Січова Д.Ю.	Англomовні лексичні іновації в економічному перекладацькому аспекті	161
Тесленко Н.О.	Специфіка перекладу на українську мову лексики корпоративного права США	168
Тупиця О.Ю.	Особливості відтворення безеквівалентної лексики при поетичному перекладі	176
Уліщенко В.В., Селіванова О.О.	Дослідження топонімів як проблема сучасної лінгвістики	185
Халявка Л.В.	Використання англomовних медіа текстів для формування лексичної компетенції	189
Черчата Л.М.	Сучасники Івана Бабича: Жінет Максимович	194
Якубенко І.В.	Прагматична інтерпретація моделей актуального членування складнопідрядного німецького речення	205

Науково-монографічне видання

**Актуальні питання теоретичної та прикладної лінгвістики.
Колективна монографія.** Полтава : Полтавський інститут економіки і
права Університету «Україна», 2020. 212 с.

**Верстка
Нагорна П.Е.
Редагування
Рябокін Н.О.**

**Матеріали подано в авторській редакції Редакційна колегія не несе
відповідальність за зміст матеріалів**

Формат 60x84/16. Умовн. Друк. арк.210

**Полтавський інститут економіки і права
вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини
«Україна»:
36011, м. Полтава, вул..
Монастирська 6, Тел. (0532)
50-99-66
E-mail: piel-admin@ukr.net**

Підписано до друку 29.01.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. ГарнітураTimes.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 12,32.
Наклад 100 шт. Замовлення 2021-08

Видавництво ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астрая»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089